

PRIETENIA

PRZYJAŹŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÁSÍJÉ

PRIJATELSTVA

PRJATELSTVO

ДРУЖБА

PRIJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵՎՈՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcönös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.
Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

A szerkesztőség postacíme:
Barátság szerkesztősége
1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:
baratsag@upcmail.hu
eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149

Előfizethető az Országos Nemzetiségi
Önkormányzatok Szövetsége
Barátság folyóirat számlaszámán:

11743057-26413457

OTP Bank Dél-dunántúli Régió,
7570 Barcs, Séta tér 5.

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft
Terjeszti az ONÖSZ
és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:
Croatica Nonprofit Kft.

Felelős vezető:
Horváth Csaba ügyvezető igazgató
www.croatika.hu

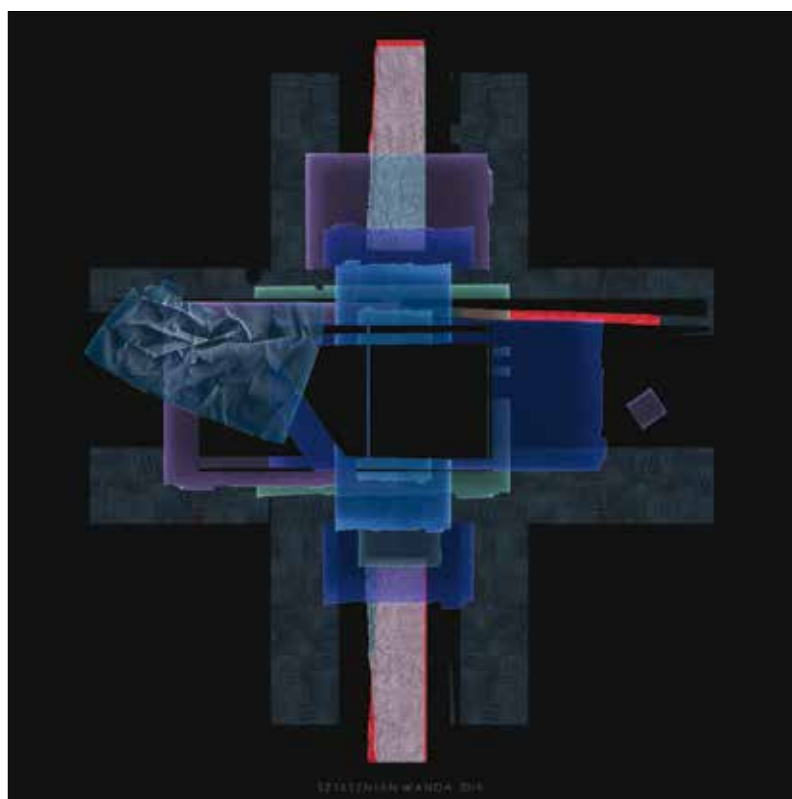
Online szerkesztő:
Domainsector Kft.
<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését
a Miniszterelnökség
Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért
Felelős Államtitkársága,
a Közhasznú Hermann-Niermann Alapítvány,
az Országos Horvát Önkormányzat
támogatta.

Szyksznian Wanda alkotásai

Agni (vegyes technika – digitART 30 x 30 cm, 2019)

nonf1. (vegyes technika – digitART 30 x 30 cm, 2019)

Címlapunkon: **Szyksznian Wanda: Androméda**
vegyes technika – digitART, 30x30 cm, 2019

25 éves a BARÁTSÁG

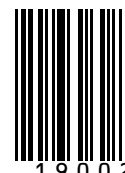
Bajtai László felvételei

JELEN/LÉT – pillanatok

Ára: 300 Ft

TARTALOM

KÖZÖS EURÓPÁNK

Interjú Fűrjes Zoltán helyettes államtitkárral	9604
Kérdések és válaszok	9606
Gratulálunk!	9608
Kiegészítő támogatások átadása a Parlamentben	9609
Rönkhúzás Szakonyfaluban	9610
„Próbálunk mintát teremteni. . .”	9612
A tolmács	9614
Hogyan tanított Szigethi József igazgató Balatonkilitin?	9616
Reneszánsz kör – Dagmar Mária Anoca versei	9618

KÖNYV

Nemzetiségi néprajzi kötetek bemutatója Magyarországi németek néprajzkötete	9621
Két szlovén népmesekötet	9622

SZÍNHÁZ

JELEN/LÉT Nemzetiségi Színházak Fesztiválja (összeállítás)	9624
Élményeim a Színházi Fesztiválon	9631

ÉVFORDULÓ

Ünnepeltünk . . . 25 éves a Barátság	9634
Ember Máriára emlékezünk: Hajtókanyar (részlet)	9638

XX. SZÁZAD

Eiler Ferenc: Magyar nemzetiségpolitika és a magyarországi németek az elmúlt száz évben	9642
Egy évszázadnál hosszabb év Alexander Dubček élettörténete	9645

KIÁLLÍTÁS

Egy budai barokk festő: Falkoner	9652
Az ismeretlen Görgei	9654

HÁZAINK TÁJA

Húsvétra ajánljuk	9656
-------------------	------

INHALT, CONTENTS	9658
------------------	------

Juhász Gyula

Húsvétra

Köszönt e vers, te váltig visszatérő
Föltámadás a földi tájakon,
Mezők smaragdja, nap tűzében égő,
Te zsendülő és zendülő pagony!
Köszönt e vers, élet, örökkön élő,
Fogadd könnyektől harmatos dalom:
Szívemnek már a gyász is röpke álom
S az élet: győzelem az elmuláson.

Húsvét, örök legenda, drága zálog,
Hadd ringatózzam a tavasz-zenén,
Öröm: neked ma ablakom kitárom,
Öreg Fausztod rád vár, jer, remény!
Virágot áraszt a vérverte árok,
Fanyar tavasz, hadd énekellek én.
Hisz annyi elmulasztott tavaszom van
Nem csókolt csókban, nem dalolt dalokban!

Egy régi húsvét fényénél borongott
S vigasztalódott sok tűnt nemzedék,
Én dalt jövendő húsvétjára zsongok
És neki szánok lombot és zenét.
E zene túlzeng majd minden harangot
S betölt e Húsvét majd minden reményt.
Addig zöld ágban és piros virágban
Hirdesd világ, hogy új föltámadás van!

Nagy László

Pirosodik Húsvét

Tél veszíti ingét,
pirosodik Húsvét,
hamarosan hazamegyek,
boldog leszek ismét.

Kötél meg nem köthet,
szél vissza nem lökhet,
aki velem összeveszik:
porba höntöröghet.

Nagycsütörtök: átok,
szeget kalapáltok,
Isten ellen készülődtek
ácsok és kovácsok.

Nagypéntek: habos vér,
működik a hóhér,
Jézus meghal bűnösökért,
jóságú ringyókért.

Feketednek felhők,
böjtölnek a bendők,
harangnyelvek megbénulnak,
szólnak fakereplők.

Nagyszombat sugároz
a feltámadáshoz,
selyemzászlók akadoznak
bimbózó faághoz.

Alkonyatkor festek
piros tojást, kéket,
borozgatva megköszönünk
égi üdvösséget.

Tél veszíti ingét,
pirosodik Húsvét,
hamarosan hazamegyek,
boldog leszek ismét.

Közös feladatunk tartalommal megtölteni a kereteket

Interjú Dr. Fürjes Zoltán helyettes államtitkárral

Dr. Fürjes Zoltánnal, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkárával a hivatalában, az eddig eltelt időszokról, tapasztalatairól és az idei évben előtte álló feladatairól beszélgettünk.

– Még nincs egy éve sem, hogy ezt a mostani feladatkört látja el. Hogyan ismerkedett meg a nemzetiségi területtel?

– 2018 júniusában léptem hivatalba, így munkáságom valóban friss e téren. Az eltelt időszakban ismerkedtem a területtel, ami alapvetően új volt számomra. Nyáron találkoztam a nemzetiségi szószólókkal és az országos önkormányzati elnökökkel. Itt az államtitkárságon Soltész Miklós államtitkár úr mutatott be nekik. Szólhattam néhány szót magamról, s elmondtam, hogy a jogi egyetemi államvizsgán volt utoljára kapcsolatom a nemzetiségek kérdéskörével. Az egyik tétel alkotmányjogból éppen a nemzetiségi jogi szabályozás magyarországi fejlődéséről szólt, amit sikerült is abszolválnom. Megígértem, arra fogok törekedni, hogy a gyakorlatban is hasonló eredményre jussak. Ehhez természetesen az szükséges, hogy alaposan megismerkedjek a területtel. A megismerés folyamata megkezdődött, de még közel sem ért véget.

– Merre járt, mit látott eddig?

– A tizenhárom nemzetiség közül kilencnél már jártam. Az eltelt időszakban havonta átlagosan két nemzetiségi vonatkozású találkozón, megbeszélésen, egyeztetésen, eseményen vettem részt. Az igazi terepmunka még hátra van. Amikor nem azért keresem fel valamelyik nemzetiséget, hogy valamit együtt ünnepeljünk, hanem megnézni, hogyan is élnek, milyen gondjaik vannak. Oda megyek, ahová hívnak, és alapvetően a hétköznapiakból kiemelkedő eseményekre, ünnepekre kapok meghívást. Persze szakmai egyeztetések is voltak szép számmal, elég csak az Országgyűlés Nemzetiségi bizottságával vagy az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetségével folytatottakra emlékezni.

Minden nemzetiség életében az egyik legfontosabb esemény a saját nemzetiségének a napja, az első közvetlen tapasztalatom is egy ilyen megjelenéshez kapcsolódik, amikor Békéscsabára mehettem a Magyarországi Szlovákok Napjára. Minden ilyen

Bajtai László felvétele

ünnepen jó érzés részt venni, különösen, amikor azt is tapasztalni lehet, hogy a nemzetiségi lét összefonódik a hittel. Ennek többször is tanúja lehettem.

Ott voltam az agárdi Nemzetiségi Ifjúsági Találkozón, ahol immár harmadik alkalommal gyűltek össze azok a nemzetiségi fiatalok, akik úgy gondolják, lesz még tennivalójuk ezen a területen, s elhivatottak nemzetiségük sorsa iránt. Amellett, hogy nekik nyilván jó buli és szórakozás volt, egyben felkészülés is a jövőre. Az Országos Roma Önkormányzat meghívására részt vettem a roma holokauszt megemlékezésen. Megrendítő élmény, de a történelmi tragédiákra való emlékezés és az azok megismétlődése ellen való kiállás, mindenképpen szükséges tett.

– Mit tapasztalt ezeken az alkalmakon, milyen a nemzetiségek élete?

– A mindennapokban az átlag magyar ember kevéssé találkozik a nemzetiségekkel. Ahogy mondjuk: nyelvében él a nemzet, s jó látni, hogy nemzetiségeink is élnek a nyelvükben, azaz beszélnek, használják. Ez a legfontosabb. Lehet tanulni a nemzetiségekről, lehet törvényt alkotni. Jó, hogy van ennek gyakorlata, erős az önszerveződés a nemzetiségek körében. Gondoljunk csak az önkormányzatiságra, aminek az állam biztosítja a kereteit, de azt meg kell tölteni tartalommal. Úgy látom, ezt a nemzetiségek meg is teszik. Az önkormányzatok mellett a nemzetiségi civil szervezetek is az önszerveződés csomópontja-

iként működnek. Mindez kedvező tapasztalat volt számomra. A nemzetiségeknek immár saját szószólóik mellett Ritter Imre német nemzetiségi képviselő személyében – aki valamennyi nemzetiség érdekében is munkálkodik – képviselőjük is van.

– Mit gondol a nemzetiségek jövőjéről?

– Örömmel láttam, hogy a nemzetiségi lét megélése nemcsak az idősebb nemzedék számára fontos, hanem van utánpótlás is. Léteznek nemzetiségi óvodák, iskolák. Évnyitón is részt vettem, ahol a gyerekek szép számmal és lelkesen voltak jelen. A magyar társadalom sokszínű, a családok szintjén sok a vegyes házasság, ám míg harminc évvel ezelőtt nem, vagy csak jóval kevésbé volt megélhető a nemzetiséghez tartozás, ma alapvetően más a helyzet. Most minden rendezvényen arra buzdítok mindenkit, hogy tanulja meg nemzetiségi anyanyelvét, ismerje meg kultúráját, ne hagyja elveszni ősei identitását, hitét, hanem építse be saját életébe, mert ez szellemi gazdagságot jelent.

– Milyen feladatok várnak Önre? Mit sikerült eddig elérni?

– Hallottam természetesen a problémákról is, és – a lehetőségekhez mérten – ezeken megpróbálunk segíteni. Ilyen például a nemzetiségek oldaláról érkezett kezdeményezés a nemzetiségi óvodapedagógus-hiány orvoslására. Az ösztöndíjprogramról beérkezett javaslatot felkaroltuk, és a német országos önkormányzat koordinálásával, valamennyi érintett nemzetiség részvételével kidolgoztuk alapjait. A program elindulhatott, és az első év tapasztalatait levonva, majd annak mentén fogjuk folytatni.

Maga a tizenhárom nemzetiség önmagában is színes képet ad. Szervezettségükből fakadóan nyilván más lehetőségeik vannak a nagyobb és kisebb létszámú nemzetiségeknek. Nem tudunk mindenre univerzális megoldást találni. Bizonyos szervezeti formák működéséhez szükséges bizonyos számú nemzetiségi jelenlét is. Ahol ez nincs meg, ott az alulról jövő szerveződések működnek jobban. Nem

csak a magyar államot terheli felelősség a nemzetiségeiért. Nemzetiségi létüket megélni csak önmaguk tudják, a jogszabályokat, pénzügyi kereteket ők tudják megtölteni tartalommal.

– A pedagógus-utánpótlás képzésével megoldódik a nemzetiségi nyelv és kultúra továbbadása?

– Mint említettem, elindult a nemzetiségi óvodapedagógus-képzés ösztöndíjprogramja. A szerzett tapasztalatok nyári összegzésekor meg kell majd állapítanunk, hogy jó irányban indultunk-e el, és csak kisebb módosításokra van-e szükség, vagy más megoldást kell találnunk. Én hiszek abban, hogy jó út ez ahhoz, hogy vonzóvá tegyük a képzést és az itthoni pályát a nemzetiségi fiatalok számára.

A pedagóguspályát a kormány a nemzetiségi bérpótlék megemelésével is igyekszik vonzóbbá tenni. A 2019-es költségvetési évben 1,3 milliárd forint áll e célra rendelkezésre. Ezt egészíti ki az ösztöndíjprogram az óvónőképzésben, mert a jelzések szerint ezen a területen a legnagyobb hiány. Ha a tapasztalatok azt mutatják, hogy ez jó út, az óvodapedagógus szintről tovább lehet majd lépni a tanító- és idővel a tanárképzésre is.

– Milyen feladatok várnak a nemzetiségekre 2019-ben?

– Ősszel vár ránk a nemzetiségi törvény módosítása. A nemzetiségek részéről folyamatosan érkezett jelzés, hogy igény lenne erre, másrészt a kormányhivatalok gyakorlatából is az derült ki, hogy a nemzetiségi törvénynek vannak olyan pontjai, amelyek a hétköznapokban, a gyakorlati alkalmazás során kérdéseket vetnek fel. Ezekkel kapcsolatban részben már felálltak a munkacsoportok. Az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetségével, az Országgyűlés Nemzetiségi bizottságával, a szószólókkal, valamint dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes hivatalával együttműködve megkezdődik a módosítás előkészítése.

Balányi Klára

Olvassa a BARÁTSÁG-ot! Fizessen elő most 2019-re!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft (1800 Ft + 1200 Ft postaköltség), félévre: 1500 Ft

A folyóirat előfizethető átutalással:

az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége főszámlája,
Barátság folyóirat alszámláján, OTP Bank: 11743057-26413457

e-mail címeink: baratsag@upcmail.hu, eva.mayer@nemzetisegek.hu
honlapunk: <http://nemzetisegek.hu>

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!

Kérdések és válaszok

Felkészülés a nemzetiségi önkormányzati választásokra

Közel öt év telt el azóta, hogy legutóbb nemzetiségi önkormányzatokat választottunk: megkopott az emlékezet, no meg felnőtt az a fiatal nemzedék, amely idén ősszel először választhat. Ezért arra kértük dr. Buzál Attila ügyvédet, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata jogászát, elevenítsük fel – kérdések és válaszok formájában – a legfontosabb tudnivalókat. A nemzetiségi választók az elkövetkezendő hónapokban többször és több helyről is kapnak majd tájékoztatást minderről. De kérdéseiket a BARÁTSÁGnak is feltehetik és mi megkeressük a válaszokat.

Ki választhat nemzetiségi önkormányzatot? Azaz mi az aktív választójog?

A választáson az a magyar állampolgár szavazhat, aki szerepel a nemzetiségi névjegyzékben. A nemzetiségi névjegyzékbe kérelmére fel kell venni azt, aki

- a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán szavazati joggal rendelkezik,
- az adott nemzetiséghez tartozik, és
- a nemzetiséghez tartozását megvallja.

Fontos megjegyezni ezt is: egy személy egyidejűleg csak egy nemzetiség névjegyzékében szerepelhet. [Nejtv. 53. § (2) bekezdés]

Hogyan kell regisztrálni?

Magyarországi lakcímmel rendelkező magyar állampolgár és honos nemzetiséghez (bolgár, görög, horvát, lengyel, német, örmény, roma, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, ukrán) tartozó kérheti, hogy a központi névjegyzékben kerüljön feltüntetésre a nemzetiséghez tartozása, így vehet részt az adott nemzetiség önkormányzati választásán.

Mi van azokkal, akik már regisztráltak? EU-s állampolgárok szavazhatnak?

A magát nemzetségeinek valló polgárok regisztrációja folyamatos, tehát a választást megelőző 16. napig lehet regisztrálni.

EU-s polgár nem vehet részt a választáson (kivéve, ha az illetőnek van magyar állampolgársága is, tehát kettős vagy többes állampolgársággal, köztük a magyarral rendelkezik). A nemzetiségi önkormányzati választáson ugyanis csakis magyar állampolgárok szavazhatnak.

Ki választható meg nemzetiségi képviselőnek? EU-s állampolgárok megválaszthatók?

A választáson a nemzetiségi névjegyzékbe vett magyar állampolgár választható, ha

- a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választható,

b) a nemzetiségi önkormányzati képviselők megelőző két általános választásán, valamint az azokat követő időközi választásokon nem volt más nemzetiség nemzetiségi jelöltje, továbbá

c) nyilatkozatot tesz arról, hogy

- az adott nemzetiség képviselőtét vállalja,
- az adott nemzetiségi közösség nyelvét beszéli, kultúráját és hagyományait ismeri.

[Nejtv. 54. §]

EU-s polgár tehát (kivéve, ha van magyar állampolgársága is, tehát kettős vagy többes – köztük magyar – állampolgársággal rendelkezik) nem választható meg.

Kiket választunk: helyi képviselőket, megyei/fővárosi és országos önkormányzatokat?

A választáson nemzetiségi szervezet állíthat jelöltet. [Nejt. 58. § (1) bekezdés]

Nemzetiségi szervezet: a párt és a szakszervezet kivételével a civil szervezetek bírósági nyilvántartásában a választás kitűzésekor szereplő olyan egyesület, amelynek alapszabályában rögzített célja – a nemzetiségi önkormányzati választás évét megelőzően legalább 3 éve – a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény szerinti, konkrétan megjelölt nemzetiség képviselője. [Nejtv. 2. § 14. pont]

A jelöltet állító szervezetet a választási bizottsághoz be kell jelenteni.

Jelölés településeken: A települési nemzetiségi önkormányzati képviselő jelöléséhez a nemzetiségi névjegyzékben a választás kitűzésének napján szereplő választópolgárok öt százalékának, de legalább öt választópolgárnak az ajánlása szükséges. [Nejtv. 59. § (1) bekezdés]

Jelölés a megyékben és a fővárosban: A területi nemzetiségi önkormányzati képviselők választásán az a nemzetiségi szervezet állíthat listát, amely a fővárosban, a megyében kitűzött települési nemzetiségi önkormányzati választások legalább tíz százalékában önállóan jelöltet állított, és amely a választópolgárok legalább két százalékának ajánlását összegyűjtötte. [Nejtv. 60. § (1) bekezdés]

Jelölés országosan: Az országos nemzetiségi önkormányzati képviselők választásán az a nemzetiségi szervezet állíthat listát, amely a települési nemzetiségi önkormányzati képviselők választásán legalább a választások tíz százalékában önállóan jelöltet állított, és amely a választópolgárok legalább két százalékának ajánlását összegyűjtötte. (Kitűzött települési nemzetiségi önkormányzati választás hiányában bármely nemzetiségi szervezet állíthat listát.) [Nejtv. 60. § (2) bekezdés]

Jelöltet és megyei/fővárosi, illetve országos listát ajánlani ajánlóíven lehet. Az ajánlóívet a jelölő szervezet a jelölt nyilvántartásba vételére illetékes választási bizottság mellett működő választási irodától igényelheti a választás kitűzését követően.

A választási iroda az igénylést követően haladéktalanul, de legkorábban a szavazást megelőző 48. napon átadja az igénylő részére az általa igényelt mennyiségű ajánlóívet. A választási iroda valamennyi ajánlóívet sorszámmal, valamint hitelesítő bélyegzőlenyomattal látja el.

Az ajánlóívek átadásával egyidejűleg a választási iroda ingyenesen átadja a jelölő szervezet számára a névjegyzékben a nemzetiség választópolgáráként szereplő választópolgárok nevét és lakcímét.

Ezt követően a jelölő szervezet kérésére a szavazást megelőző 35. és 13. napon a választási iroda ingyenesen átadja a jelölő szervezet számára, az adatai kiadását megtiltó választópolgárok adatainak kivételével, a névjegyzékben szereplő választópolgárok nevét és lakcímét. [Ve. 317. §]

Ajánlás: Az a választópolgár ajánlhat jelöltet, aki a választáson a választókerületben választójoggal rendelkezik. Az tud tehát településen, megyében/fővárosban, országosan képviselőjelöltet, illetve listát ajánlani, akit felvettek a nemzetiségi névjegyzékbe.

Az ajánlóívre rá kell vezetni az ajánlást adó választópolgár nevét, személyi azonosítóját, magyarországi lakcímét, valamint anyja leánykori nevét. Az ajánlóívet az ajánló választópolgárnak saját kezűleg kell aláírnia.

Egy választópolgár egy jelöltet csak egy ajánlással támogathat, a további ajánlásai érvénytelenek.

Az ajánlás nem vonható vissza.

Az ajánlóíven az ajánlást gyűjtő személy is feltünteteti nevét és aláírását. [Ve. 122. §]

Ajánlást a polgárok zaklatása nélkül a jelölő szervezet képviselője vagy a jelöltként indulni szándékozó választópolgár gyűjthet.

Hol választunk, hogyan szavazunk?

A települési, területi és országos önkormányzati választás egy napon, a választás napján (vasárnap) 06.00–19.00- óra között történik.

A választópolgár aznap legfeljebb három nemzetiségi szavazólapot kap a kezébe:

- 1.) települési nemzetiségi önkormányzati szavazólapot,
- 2.) megyei/fővárosi nemzetiségi önkormányzati szavazólapot,
- 3.) országos nemzetiségi önkormányzati szavazólapot.

A választópolgár a települési önkormányzati választások lebonyolítására szolgáló szavazóhelyiségben szavaz a nemzetiségi önkormányzatok képviselő jelöltjeire, illetve listáira. [Ve. 313. §] A választás tehát egy helyen történik.

Hány tagú lesz a helyi, a megyei/fővárosi és az országos önkormányzat?

A települési nemzetiségi önkormányzat képviselőtestületének létszáma:

3 fő, ha a nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma a választás kitűzésének napján a településen kevesebb, mint 100 fő. [Nejtv. 51. § (1) bekezdés a) pont]

5 fő, ha a névjegyzékben legalább 100 fő szerepel. [Nejtv. 51. § (1) bekezdés b) pont]

Megyei/fővárosi nemzetiségi önkormányzat képviselőtestületének létszáma:

7 fő [Nejtv. 51. § (2) bekezdése]

Országos nemzetiségi önkormányzat képviselőtestületének létszáma:

a) 15 fő, ha a nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma a választás kitűzésének napján nem több mint ötezer,

b) 23 fő, ha több mint ötezer,

c) 31 fő, ha több mint tízezer,

d) 39 fő, ha több mint huszonötezer,

e) 47 fő, ha több mint ötvenezer.

[Nejtv. 52. § (1) bekezdés]

Rövidítések:

Nejtv.: Nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény

Ve.: A Választási eljárásról szóló 2013. XXXVI. törvény

GRATULÁLUNK!

Szalayné Sándor Erzsébet Prof. egyetemi tanárt, Nemzetiségi Ombudsmanhelyettest, az Európa Tanács nemzetközi szakértőjét kiemelkedő színvonalú szakmai munkája és hazai, illetve nemzetközi oktatói tevékenysége elismeréseként az igazságügyi miniszter Moór Gyula-díjjal tüntette ki. Az elismerés átadására a forradalom és szabadságharc 171. évfordulója alkalmából az Igazságügyi Minisztérium által rendezett ünnepségen, március 14-én került sor a Magyar Ügyvédi Kamara székházában.

A Moór Gyula-díj a kiemelkedő életmű elismeréseként annak az igazságügyi területen tevékenykedő személynek adományozható, aki szakmai munkáját hosszú ideig kimagasló színvonalon végzi, vagy jelentős érdemeket szerez valamely országos jelentőségű, nagy munkai igényű szakmai feladat végrehajtásában.

Laudáció

Szalayné Sándor Erzsébet 1961-ben az erdélyi Zsombolyán született, középiskolai tanulmányait Temesváron folytatta. Családja Magyarországra települését követően 1986-ban szerzett jogi diplomát a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Ugyanebben az évben az egyetem Nemzetközi Tanszékén kezdte meg munkáját Herczegh Géza professzor közvetlen munkatársaként, és a mai napig itt folytatja oktatói tevékenységét. 1998-ban doktori fokozatot szerzett „A kisebbségek nemzetközi jogi védelme” témakörben, 2011-ben pedig habilitált az „Új távlatok az európai alapjogvédelemben” témában. Egyetemi tanári kinevezését 2014-ben kapta meg.

2002 és 2004 között az Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának oktatási dékánhelyettese volt, 2004-től 2007-ig pedig a Nemzetközi és Európa-jogi Tanszék tanszékvezetője és ugyanezen időszak alatt a kar dékánja, ezzel az első nő, aki jogi kari dékán lett Magyarországon. 2008 és 2013 között az egyetem mellett működő Európa Központ igazgatója, 2014 óta pedig e Központ tiszteletbeli igazgatója. 2013-2016 között a Nemzeti Közszoigalati Egyetemen működő Nemzetközi Intézet igazgatója.

Oktatói pályafutása során számos külföldi egyetem és kutatóintézet – többek között a heidelbergi, a marburgi, a grazi, a firenzei és a bayreuthi egyetemek – kutatója és vendégelőadója volt. Számítalan nemzetközi és európai jogi, valamint a kisebbségi jogokkal kapcsolatos könyv és tanulmány szerzője.

Kiemelendő az erdélyi jogi felsőoktatásban vállalt aktív szerepe, így rendszeres előadó a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen és a Temesvári Nyugati Tudományegyetemen, a 2004-2005. tanév óta pedig megszakítás nélkül oktat a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Jogi Karán. Tevékenységéért a Babeş-Bolyai Tudományegyetem 2015-ben

Gémes
Sándor
(IM.)
felvétele

Professor Honoris Causa kitüntető címet adományozott részére. Az előadásokhoz és szemináriumokhoz kapcsolódó feladatok mellett a külhoni magyar egyetemi szakkollégiumok munkájában is közreműködik, valamint folyamatos szakmai segítséget nyújt a nemzetiségi jog és az emberi jogok iránt érdeklődő erdélyi egyetemistáknak és PhD hallgatóknak.

Az emberi és alkotmányos jogok védelme, valamint kisebbségi jogok területén szerzett elméleti és gyakorlati munkásságára tekintettel Magyarország Országgyűlése 2013. október 21-én a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettesé választotta. Közjogi megbízatásának ellátása során sikerült kölcsönös megbecsülésen és bizalmon alapuló jó szakmai és emberi kapcsolatokat kialakítania valamennyi hazai elismert nemzetiségi közösséggel. Munkája során kiemelten támaszkodik az országos nemzetiségi önkormányzatokkal, a közösségek parlamenti képviselőtét ellátó nemzetiségi képviselővel és szószólókkal, illetve a nemzetiségek szakértőivel történő szoros szakmai együttműködésre. Intenzív nemzetközi kapcsolatokat ápol külföldi kutatóintézetekkel és egyetemekkel, valamint a szomszédos országok nemzetiségi közösségeivel, mert meggyőződése szerint a nemzetiségi jogok biztosításának ügye csak szélesebb kontextusban értelmezhető, amelynek fontos eleme hazánk szomszédságpolitikája és a Magyarország határain kívül élő magyar emberek és az anyaország kapcsolata is.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága kiemelkedő nemzetközi kisebbségvédelmi tevékenységére tekintettel 2016. május 25-i ülésén Magyarország részéről megválasztotta a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának állandó tagjai közé. A Tanácsadó Bizottság független és pártatlan állandó tagjaként a korábbiaknál szélesebb lehetőségekkel rendelkezik arra, hogy a nemzeti kisebbségek jogai védelmének nemzetközi szakértőjeként folytassa az e területen végzett munkáját.

Több mint egymilliárd forintos támogatás a helyi nemzetiségi oktatási intézményeknek

A tavalyi 330 millió forint után idén 1 milliárd 83 millió forint pályázati támogatást kapnak a helyi nemzetiségi fenntartású oktatási és nevelési intézmények – jelentette be a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára, az Országház épületében tartott rendezvényen.

Soltész Miklós üdvözölte a pályázaton nyertes önkormányzatok és intézményeik képviselőit, akik jó hírt kapva, jó hírt vittek haza közösségüknek. Elmondta, hogy a támogatásból ötven német, két-két horvát és szlovák, valamint egy román helyi nemzetiségi fenntartású intézmény újulhat meg. A kabinet képviselője közölte, hogy további 51 millió forintos támogatásból hat szlovák, öt német és egy szlovén tájház felújítása is megkezdődhet. Emlékeztetett rá, hogy 2010 óta megnégyszereződött a nemzetiségek támogatása, s hogy az államtól kapott segítséget saját maguk megszervezésére, oktatási, nevelési intézményeikre, valamint egyházi közösségeikre fordíthatják. Soltész Miklós arra biztatta a nemzetiségek jelenlévő képviselőit, hogy folytassák közösségeiket erősítő munkájukat, és utasítsák vissza azokat a kezdeményezéseket, amelyek csak a pénzről szólnak nemzetiségek fennmaradása és megerősödése helyett.

Ritter Imre, német nemzetiségi képviselő örömet fejezte ki, hogy az idén már hagyományosan, harmadszorra rendezhették meg ezt az ünnepséget.

Azt, hogy az elmúlt három évben egyre jelentősebb támogatást sikerült elérni a nemzetiségek számára, az is mutatja, hogy az ünneplő résztvevők a Vadászteremhez nyitott Gobelintermet is megtöltötték. Közönetét fejezte ki a Magyarországi nemzetiségek bizottságának és valamennyi szószólonak. Külön kiemelte, hogy bár nyolc nemzetiségnek nincs helyi önkormányzat által fenntartott intézménye, mégis egyhangúlag megszavazták a támogatást. Biztosította őket arról, hogy számíthatnak a kölcsönösségre: a számukra fontos kérdésekben a most támogatottak is melléjük állnak.

Ez évben a következő települések nemzetiségi önkormányzata által fenntartott intézmények nyertek támogatást:

Ágfalva, Baj, Bakonyháza, Balatoncsicsó, Bóly, Buda-keszi, Budaörs, Császártöltés, Csolnok, Érd, Györköny, Gyula, Hajós, Harta, Kópháza, Kökény, Magyarpolány, Márkó, Mátraszentimre, Mecseknádasd, Mosonmagyaróvár, Nagymányok, Nemesnádudvar, Méhkerék, Nézsa, Ófalu, Pécsvárad, Piliscsaba, Pilisvörösvár, Pustavám, Rajka, Rátka, Solymár, Sopron, Szajk, Szekszárd, Szendehely, Szombathely, Taksony, Tatabánya, Törökbálint, Újhartyán, Úrkút, Városlőd, Vaskút, Vecsés, Véménd, Vértesszőlős.

Gratulálunk, és további sok sikert kívánunk munkájukhoz!

Gohér
Krisztina
(Croatica)
felvétele

Rönkhúzás Szakonyfaluban

A Szentgotthárdtól hat kilométerre fekvő Szakonyfaluban a szlovének rönkhúzást tartottak az idei farsang végén. „A rábavidéki szlovének rönkhúzása – Borovo gostüvanje porabskih Slovencev” – 2015-ben felvétel az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékébe. A hagyományokhoz ragaszkodva – eredeti időpontban, eredeti helyszínen, eredeti céllal – csak akkor van rönkhúzás, ha tényleg senki sem házasodott meg a faluban farsang idején. A menyasszony, a vőlegény, a koszorúslányok, a vőfélyek csakis hajadonok és nőtlenek lehetnek. A menyasszony soha nem lehet férfi, a vőlegény pedig nő. (Ez nem „bolondlakodalom”.) A szlovének rönkhúzásának célja, hogy családalapításra, valamint arra ösztönözze a fiatalokat: *gyermeküket tanítsák meg szlovénül, hogy ki ne haljon a szlovénség Magyarországon.*

Szakonyfaluban farsang idején tényleg nem volt esküvő, ezért március 2-án, farsang utolsó szombatján „fenyőlakodalmat” (borovo gostüvanje) tartottak. Pénteken délután már feldíszítették a fiatalok a rönköt, amelyet a férfiak (az önkéntes tűzoltók és a sportegyesület tagjai) egész éjjel párosával, felváltva őriztek, nehogy a fenyő koronájáról egy ágat is letörjenek a szomszéd falu legényei. Akkor ugyanis „folt esne a menyasszony becsületén”, és akár el is maradna az esemény. A rönkhúzás *főszereplői* a násznép és a hivatalos személyek: a menyasszony, a vőlegény, a szülei, a tanúk, a kisbíró, a bíró, a pap, a jegyző,

a vendéghívó páros és természetesen a koszorúslányok s vőfélyek, akik a rönköt húzzák. A maskarások mellékszereplők. Ahogyan az igazi lakodalomban, itt is a násznép és a vendégek szórakoztatása a feladatuk. Farsang végén ráadásul a tél elűzése is munkájuk része, amit hangos kurjongatással, zenével igyekeznek elérni.

A menet élén a szentgotthárdi fúvószenekar játszott, négy szlovéniai zenekar pedig népi hangszereken kísérte a felvonulókat. Útközben a *szakonyfalui és rábatótfalui néptáncosok*at követve, az érdeklődő tömegeből is sokan táncra perdültek. Nyusziknak s fenyőmanóknak öltözött gyerekek szlovén és magyar nyelvű szórólapot osztogattak, hogy mindenki figyelemmel tudja kísérni az eseményeket. A későbbiekben aztán ők voltak a tanúk. Az úton a kisbíró háromszor is kihirdette az ifjú párt. Az esketésnél a bíró tréfásan figyelmeztette a lányokat és a legényeket a házassági és gyermekvállalási kötelezettségükre. Két pap szlovénül és magyarul adta össze a menyasszonyt és a vőlegényt. A vendéghívó páros pedig ugyancsak e két nyelven kért fel mindenkit: legyenek ott a lakodalomban is. Ma is egy régi – először 1807-ben megjelent – szlovén vőfélykönyvből való szöveget mondanak el. Egy rövid idézet:

„Attól senki se féljen, hogy nem jut neki enni- és innivaló. Mindenről jó előre gondoskodtunk már. Először is fogtunk egy cinegét. Kilenc öregasszony

A rönkhúzás főszereplői: menyasszony, vőlegény és a násznép

A szerző felvételei

A koszorúslányok és a vőfélyek húzzák a rönköt

három napja kopasztja, finom tollát az útra szórta, hogy ha elesnének, meg ne üssék magukat. ... Lőtünk egy vadkant is, miközben hazafelé húztuk, akkora barázda keletkezett a mezőn, hogy most abban folyik a Rába... Tizenkét vadász elment vadászni. Olyan lövöldözést csaptak, hogy a róka ráborult a nyúlra, a nyúl az őzre, az őz a szarvasra, a szarvas a farkasra, a farkas a disznóra, a disznó a bikára, a bika a kecskére, a kecske a birkára, a birka pedig zsupsz, bele a tálba."

Az esketés végén elárverezték a rönköt, koronáját pedig sötétedéskor elégették. Asszony lett a lányból, és a telet is elűzték.

Szakonyfaluban az idén 27,5 méter hosszú rönköt huszonkét pár koszorúslány és vőfély húzta. A szereplők közel százötvenen voltak (közülük nyolcvan Szakonyfalu lakói, ötven maskarás pedig a Rába-vidéki Szlovén Nyugdíjas Egyesület tagja). Voltak még szereplők Felsőszölnökről és Rábatótfaluból is. A rönköt papírvirágokkal díszítették csakúgy, mint az útmenti oszlopokat, kerítéseket, a színpadot és a sátrat. A menyasszony és a koszorúslányok csokrárt, a násznép kitűzőit az *apátistvánfalvi* asszonyok készítették. Szakonyfaluban is sok virág készült, de a szombathelyi szlovén egyesület tagjai is száz szál virággal járultak hozzá az eseményhez.

A szakonyfalui rönkhúzás szervezői az Országos Szlovén Önkormányzat, Szakonyfalu Község Önkormányzata, Szakonyfalu Szlovén Nemzetiségi Önkormányzata, Szakonyfalu község civil szervezetei és a Rába-vidéki Szlovén Nyugdíjas Egyesület voltak. Fő szervezője pedig személy szerint Rogán Valéria, Szakonyfalu polgármesterasszonya.

Szlovéniából a Szlovén Néprajzi Társaság tanulmányi kirándulást szervezett az eseményre. A szomszédos Ausztriából is voltak érdeklődők. A Szellemi Kulturális Örökség Igazgatósága dokumentumfilmet forgatott a szokásról. Az eseményt részvételével megtisztelte Tircsi Richárd, az EMMI Nemzetiségi Főosztályának vezetője, Kissné Köles Erika szlovén nemzetiségi szószóló és dr. Boris Jesih szentgotthárdi szlovén főkonzul.

Cigánylány és rendőr a maskarások között

M. Kozár Mária

„Próbálunk mintát teremteni..”

Molnár István Gábor fotográfus, operatőr, helytörténeti kutató, közösségépítő

Két aranypánt van a homlokomon: az egyik a magyarságom, a másik a cigányságom. Egyikről sem ohajtok lemondani.

(Kovács József Hontalan)

Molnár István Gábor: operatőr, fotográfus, helytörténet-kutató. Budapesten született, 1974-ben. Az Eötvös József Cigány-Magyar Társaság és az Újpesti Cigány Nemzetiségi Önkormányzat elnöke. Felesége, Várad Éva gyermekvédelmi szakember, fia Molnár Ábel Márton középiskolás. Muzsikus cigány családból származik, anyai nagyapja: Rácz István csellós, édesanyja Rácz Gyöngyi (1944-2013) mérnök, közgazdász, tanár, az „Eötvös József” Cigány-Magyar Pedagógiai Társaság alapító elnöke. Édesapja, Molnár Márton rendőrtiszt (1945-2002) testőrként szolgált, a Kormányőrség alezredeseként hunyt el.

– Édesanyád nyomdokába léptél, példáját követted, amikor a romák életének jobbá tételével kezdted foglalkozni?

– Nagy hatással volt rám az ő hivatása. Az odaadása, a türelme, a végtelen és kimeríthetetlen szeretete. Ahogy annak idején anyámra az ő édesapja lehetett nagy hatással. Nagyapám a BM Duna Művészegyüttes kisbőgőse volt. Az ötvenes, hatvanas években a Nagykörút és az Üllői út kereszteződésénél laktak. Nagyapám, számos muzsikus barátjával együtt a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségében tevékenykedett. László Mária vezetésével a cigány kultúra megőrzésével akartak foglalkozni. Sajnos rövid idő adatott meg az akkori szövetségnek.

Amíg más gyerekekkel a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején a Balatonra, Bulgáriába esetleg Jugoszláviába utaztak nyaralni a szülei, addig engem anyám ebben az időszakban Magyarország cigány telepeire vitt magával. Nem tudott kire bízni, így tizenkét éves koromra közel az összes telepen megfordultam. Az ott látottak rendkívüli módon meghatározták az életemet. Ehhez még hozzájárultak, hogy Lakatos Menyhért, Péli Tamás, Kovács József művészek voltak anyám barátai, munkatársai. Otthon gyakran üldögéltem a társaságukban, hallgattam a beszélgetéseiket.

– Ismeretségünk elején még kamasz voltál, azután több kiállításodon gyönyörködhattünk fotográfiáidban. Később húsz évig helytörténetet kutattál. Édesanyád útmutató szavait követted: „Mindig adni kell, fiam!” és „Mindenkinek szeretni kell!” Most mivel foglalkozol?

– Szeretnék egy roma könyvtárat létrehozni. Most ez teszi ki a napjaimat. Célunk összegyűjteni a cigányokról és a cigányok által írt könyveket, kiadványokat, újságokat. Kollégáimmal járjuk az antikváriumokat, megyénként gyűjtjük be az anyagokat. Évente több alkalommal megyünk külföldre könyveket vásárolni. Ötezer kötetnél tartunk, keressük a partnereket, akik szintén gyűjtenek más országban, így cserélhetnénk anyagokat. Szerencsém van, mert Békés Bence, Landauer Attila, Hegedűs Róbert,

Csóka János Pál szintén ugyanilyen megszállottak a könyvgyűjteményt illetően, s bármerre járnak az országban, egyből az antikváriumokat, könyvtárakat célozzák meg. A magyarországi cigány értelmiség is összefogott, számos kötetet, hagyatékot, kéziratot kaptunk tőlük. A cigány közösségek, a roma barátok számára is fontossá vált ez a gyűjtésünk.

– Hol lesz a helye a gyűjteménynek?

– Pár éve létrehoztuk a Rácz Gyöngyi Közösségi Központot az Újpesti Cigány Nemzetiségi Önkormányzatban. Ez egy 570 négyzetméter alapterületű önálló épület a Tél utcában. Baráti összefogásban tataroztuk, takarítottuk, berendeztük. Itt gyűjtjük, rendezzük a könyveket. A Központban működik az Újpesti Cigány Helytörténeti Gyűjtemény, ami egyben helyi múzeumi kiállítótér. Egy gyűjteményi rész is tartozik hozzá, ami húszévnnyi helytörténeti kutatás eredménye. A közösség számára fontos tér jött itt létre, melyben hatodik éve működik a Tanoda, ahová jelenleg hetvenkét gyermek jár délutánonként korrepetálásra, egyéni tantárgyi fejlesztésre. Van Dilinkó Gábor forradalmár és festőművészről elnevezett szobánk, ahol az 56-os cigány forradalmárok emlékének adózunk Csóka Dodi szobrász által, két darab

Belső tér a Központban

csavarhúzóval kifaragott szoborral. Dodi rendkívüli tehetség, nagyon büszke vagyok rá. Táncterem is van öltözőkkel. Próbálunk mintát teremteni a cigány önkormányzatok számára a nemzetiségi törvény lehetőségében és feladatain keresztül.

– *A Tanodába járó gyermekek mit szólnak a Gyűjtéményhez?*

– Szeretnek ide járni. Az volt az elgondolásunk, hogy a hely kicsit se hasonlítson általános vagy középiskolai körülményekre. Minőségi környezetet és a legjobb tanárokat akartuk a leghátrányosabb diákoknak. Ezt sikerült elérnünk.

– *Szerényen beszélsz magadról... Remélem, ebből a rövid beszélgetésből az olvasók is képet kapnak rólad, szívből kívánok további sikereket neked és munkatársaidnak!*

Pethes Mária
Gondola Kulturális Magazin

Zárszóként közzéteszem
Molnár István Gábor felhívását:

„Nagyon szépen kérem a fiatalokat, cigány aktivistákat, kezdjék el fölgyűjteni településük írásos és szóbeli emlékeit. Minden segítséget próbálok megadni ehhez. Például az általunk megteremtett mintát, kutatási tervet el tudom bármely érdeklődőnek juttatni. Szívesen segítek a felmerülő kérdésekben. Hogyan kell hatékonyan felgöngyöltetni a családtörténeteket? Milyen módszerrel kell keresni a levéltárakban, hogyan lehet elkezdni az egészet? Aki dolgozni akar ebben a témában, vagy kíváncsi, feltétlenül jelentkezzen! Összefoghatnánk egy országos cigány helytörténeti mozgalom megteremtéséért, hisz a magyarországi cigányság történelmét sem tudom elképzelni alapos helyi, településenkénti kutatások nélkül!”

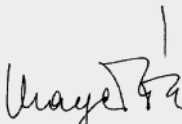
Kedves Barátunk!

Köszönjük, hogy a Filantróp Társaságnak – mely eddig a BARÁTSÁG című folyóirat kiadója volt – juttatta személyi jövedelemadójának 1%-át: **59 031 Ft**-ot. A pénzt a lap megjelenítésére fordítottuk. Kérjük, gondoljon ránk ismét, amikor 2018. évi személyi jövedelemadójának 1 százalékáról rendelkezik és kedvezményezettként a Filantróp Társaság adószámát:

18037511-1-43

tüntesse fel. Zárt borítékban, adóbevallásával együtt küldje meg az Adóhivatalnak. Fontos, hogy Ön a borítékon megadja nevét, lakcímét és adóazonosító jelét is.

Köszönettel és tisztelettel:

Mayer Éva
elnök

A tolmács

Abban, hogy egy Budapesten élő szlovák–magyar tolmács Szlovákiából származik, és magyar családban nőtt fel, nincs semmi meglepő. De az, hogy évtizedek óta a legmagasabb szintű politikai találkozásokon, tudományos tanácskozásokon, kulturális rendezvényeken fordít, már nem mindennapi, s hogy mindemellett még közéleti szerepet is vállal, az különösen tiszteletreméltó. Bár ő azt mondja, csak teszi, ami a dolga, és még jól is jár, mert folyamatosan képeznie kell magát.

Somogyi Tibor felvétele

Vadász Magda Vágsellyén született Donáth Alexander, mindenki Sanyi bácsija lányaként, de édesanyja révén a peredi Reisz családhoz is rokoni szálak fűzik. Visszajár Peredre, tavaly a helyi zsidó temetőben felállított holokauszt-emlékmű avatásán is itt volt. Édesanyja, Reisz Sári azonban soha életében nem ment vissza szülőfalujába, ahonnan 1944 májusában Auschwitzba hurcolták. „Élete végéig nem tudta feldolgozni azt a borzalmat, még évtizedek múltán is az örök kutyáit hallotta álmában. De beszélt nekünk Auschwitzról és a trutnovi gyárról is, ahová 1944 augusztusában vitték, nem tartozott azok közé, akik mélyen eltemették magukban ezt az emléket. A család tiltakozása ellenére egyszer el is ment Auschwitzba. Volt egy mosonmagyaróvári lágerbarátnője, Gréti, aki egy nagynénivel került a lágerbe, és édesanyám befogadta negyedik testvérnek maguk közé. Gréti mindig azt mondta, hogy ezzel megmentették az életét. A hölgy Kanadába települt ki, de halálukig tartották a kapcsolatot, és mi is tartjuk az ő gyerekeivel. Olyan szoros kötelék van köztünk, hogy az ő unokáját Sára Grétának hívják, az én unokám pedig Gréta Sára, anélkül, hogy erről előre tudtunk volna.”

A holokauszt öröksége

Az édesapa, Sanyi bácsi Bergen-Belsenben volt, és Magda asszony azt mondja, soha nem bírta rászánni magát, hogy megnézzék azokat a koncentrációs táborokat, ahol a szülei szenvedtek. Mivel édesanyjának megígérte, hogy egyszer életében elmegy egy lágerbe, Buchenwaldot látogatta meg. Lánya, Vadász Éva, Izraelben él, az ottani magyar nyelvű folyóirat, az *Új Kelet* főszerkesztője, ott és Magyarországon is évek óta önkéntes az Élet Menetében.

„Most Izraelből is szervezi anélkül, hogy erre otthon biztattuk volna, vagy elvárás lett volna velem szemben a holokausztról való megemlékezés. Ez egyszerűen része volt a mindennapjainknak, ahogy engem és az öcsémet sem ültettek le otthon, hogy elmondják, mi volt, hanem folyamatosan felmerült ez a téma, úgy én is életérzésként adtam át a gyerekeimnek. Sokat hallottam arról, hogy ez a trauma nemzedékeken át öröklődik, de hittem is, meg nem is, amíg az egyik unokám, az ikerlányok közül hét éves korában azt nem kérte tőlem, hogy játszótér helyett vigyem a Duna-partra a cipőkhöz. Amikor

megkérdeztem, miért, azt mondta, hallott a családban egy nagybácsiról, aki előbb ugrott a Dunába, mint hogy lóttek volna, és megmenekült. Mondtam neki, hogy ezek nem azok a cipők, ezek szobrok, de azt mondta, nem baj, majd ő keres egyet, ami a Paksi bácsié lehetett volna. Keresett is, belehelyezett egy követ, és elmentünk. Azóta én is úgy látom, hogy a holokauszt a túlélők leszármazottjainak is öröksége, és éppúgy nem tagadhatjuk meg, mint a zsidóságunkat. A szüleim Vágsellyén a szocializmusban is vállalták, kóser konyhát vezettek, soha nem hallottam tőlük, hogy ezt titkolni kellene. De negyedikesként az iskolában engem lezsidóztak valaki, akinek a szülei zsidók voltak, és nem tudta. Azóta sem zsidóztak le, nem érintkezem olyan emberekkel, akik ezt megengedhetőnek tartják. Mert Magyarországon ugyan nyílt antiszemitizmus nincs, de amint mondani szokták: igény volna rá.”

Sok témában naprakészen

A fiatal Donáth Magda lánykorában sokat járt az édesanyjával Budapestre rokonokhoz, ismerősökhöz. Egy ilyen látogatás alkalmával ismerte meg a leendő férjét, aki rádiót javított édesanyja barátnőjénél. Az ismeretségből szerelem, majd házasság lett, és Magda 1972-től a Bős-nagymarosi Vízlépcsőrendszer beruházójánál dolgozott.

„Pozsonyban közgazdasági szakközépiskolát végeztem, és a Vízügyi Építővállalatnál dolgoztam. Fogalmam sem volt, hogy tudok-e tolmácsolni, de szinte szó szerint bedobtak a mély vízbe, és ment. Egyre több felkérést kaptam, és az igazgatóm el is engedett, aztán pedig megszereztem a tolmácsszakvizsgát.” Kérdésünkre, mi kell ahhoz, hogy valaki jó tolmács legyen, Vadász Magda azt mondja: „Nyelvtudás, gyorsaság, tájékozottság és főleg koncentrációs képesség. Ha az ember egyik nap államfői találkozón tolmácsol, a másik nap a klímaváltozásról szóló konferencián, a harmadik nap pedig autotafejés-bemutatón, mindegyik témában ismernie kell a szakkifejezéseket és a napi aktualitásokat. Ezenfelül rendkívüli fontos a biztos családi háttér.”

„Máig minden napomat azzal kezdem, hogy átnézem a sajtót, a csehet és a szlovákot is. Büszke vagyok

arra, hogy Budapesten meg tudtam őrizni a szlovák tudásomat. Nem is értem, hogy otthon, Szlovákiában sokan miért nem akarják megtanulni a szlovák nyelvet, hiszen ezzel gyarapszanak, kulturálódnak. Vagy még a saját nyelvükön sincs igényük kulturálódni, nemhogy a máséra tartanának igényt? A két lányomat is megtanítottam szlovákul, bár nehezen ment; hibát követtem el, hogy hagytam őket magyarul válaszolni. A férjem szintén elég jól megtanulta mellettem, pedig őt nem tanítottam, csak ráragadt, és mert beszélni, még ha hibásan is. Ez alapszabály a tolmácsolásban is: az embernek fel kell vállalnia, ha valamit nem ért, és vissza kell kérdezni. Egy elnöki beszédnél ez persze nem fordulhat elő, de ha fejből beszélnek, akkor nem is valószínű. Az előre megírt beszédek, amelyeket hetekig cizelláltak, sokkal nehezebbek. Olyan helyzetbe még nem kerültem, hogy ne tudtam volna megoldani, mert körül lehet írni, ami elhangzott. Tolmácsfülkében nehezebb, mert mire körülírnám, mit akart mondani a szónok, addigra ő rég másról beszél. Ilyenkor hagyni kell a dolgot, és arra koncentrálni, ami következik.”

Az észrevétlen beszélgetőtárs

A tolmács és egy adott politikus vagy cégvezető kapcsolata szinte bizalminak mondható, gyakran alkalom sokasága alatt alakul olyanná, hogy a tolmács már ismeri az illető gondolatmenetét, szófordulatait. Ezért Vadász Magdát is gyakran kéri ugyanazok az állami vezetők, és rendszeresen tagja külföldi küldöttségeknek.

„Ehhez nemcsak nemzetbiztonsági átvilágítás szükséges, hanem az a tulajdonság is, hogy az ember szinte észrevétlen tudjon maradni. Egyszer egy Göncz–Havel találkozón valamelyik szállodában ültünk a két elnök úrral, jóval tizenegy után, holott tízkor zártak. Körülöttünk már takarítottak, erre Göncz úr felém fordult, és azt mondta: »Magdi, maga a hibás, mert úgy tudtunk beszélgetni, hogy nem vettük észre, hogy tolmács van közöttünk.« Általában nem hagyom végigmondani a mondatokat, folyamatosan fordítok, ettől pörgősebb a beszélgetés, megmaradnak a gesztusok, a hangsúlyok. Ehhez tudni kell többfelé figyelni, de ez a készség fejleszthető, ami pedig a téma ismeretét illeti, ma már mindennek utána lehet nézni az interneten. Ezért merek elvállalni szakmai konferenciákat is. Amit viszont sima tolmácsolással nem lehet visszaadni, az az elhangzottak történelmi vagy kulturális

kontextusa, a csak egy adott nemzet számára ismert idézetek, szállóigék. Még a múlt rendszerben Budapesten járt a szlovák kulturális miniszter, Miroslav Válek költő, és fogadta őt az itteni párttitkár. Levett a polcra egy könyvet, és elkezdett egy Válek-verset olvasni magyarul. Én hallgattam, mire megkérdezte, miért nem fordítok. Azt mondtam: »Csak nem tessék képzelni, hogy a költő versét visszafordítom?« Este a fogadáskor odajött hozzám, és elnézést kért, hogy igazam volt.”

Meg kell tanulni kisebbségben élni

Magda máig rendszeresen visszajár Szlovákiába, rokonlátogatóba, baráti találkozókra, rendezvényekre. Nem csupán a szakmai felkészülés okán, hanem személyes érdeklődésből is figyelemmel követi a történeket, rendszeres olvasója a Vasárnapnak is.

„Egy időben rengeteg újságot olvastam, mert tagja voltam annak a csapatnak, amely az M1 számára a V4-es híradót készítette. Ekkor belekóstoltam a szerkesztői munkába is. A Duna tévének a reggeli hírekhez készítettem szlovák feliratokat. Sokat dolgozom a zsidó közösségben is, a Bét Jehuda zsinagóga elnöke, azaz világi vezetője, továbbá a legrégebbi zsidó szervezet, az antiszemitizmus ellen küzdő B'nei B'rith Budapest Páholyának alelnöke vagyok. Nem egyszerű feladatok ezek, de úgy érzem, mindkettőt rám szabták, mert többszörösen kisebbségi vagyok, zsidóként, magyarként, kapitalista ivadékként, idetelepült szlovákiaiként. Különösen becsültem a szüleimben, hogy soha nem sírták vissza azokat az időket, amikor jólétben éltek. A nagyszüleimnek téglagyárunk, sör- és bornagykereskedésük, káposztasavanyítójuk volt, a szüleimnek a pusztá létükért is meg kellett küzdeniük, én pedig az ötvenes évek Csehszlovákiájában úgy nőtem fel, hogy a rendszer kapitalista leszármazottként tartott számon. Mégsem lettem frusztrált, mert a szüleim tudomásul vették, hogy ez elmúlt, és mindig a jelenben éltek. Mellettük tanultam meg, hogy kisebbségnek lenni azt jelenti: elfogadom, hogy sosem lesz annyi jogom, mint a többségnek, de nem is tartok rá igényt, mert mástól, másként vagyok több. Akinek elég tehetsége és önbizalma van, azt úgyis elfogadják, és nincs szüksége különleges bánásmódra és méltányosságra.”

Vrabec Mária
uj szo.com, Pozsony

Hogyan tanította Szigethi József igazgató a balatonkiliti katolikus gyermekeket?

Amikor én iskolába jártam, akkor még külön felekezeti iskolák voltak. Így a katolikusok a katolikus, a reformátusok a református iskolába jártak.

A szüleim 1935. március közepén költöztek Kilitire. Én akkor az elemi iskola harmadik osztályos tanulója lettem. Akkor ismertem meg *Szigethi József* igazgató urat, amikor még mester úr volt a rangja. Kántortanító volt, ami azt jelentette, hogy minden misén és litánián – hétköznapokon és ünnepeken – ő orgonált a templomban. Az iskolába járó összes gyereket mindössze ketten tanították. Az első és második osztályt *Bukovics Teréz* tanító néni vezette be az írás és olvasás tudományába, a harmadik, negyedik, ötödik és hatodik osztályt pedig a mester úr tanította. Együtt, egy teremben, mind a négy osztályt, összesen közel száz gyermeket. Ennek a létszámnak fele fiú, fele lány volt. A lányok a katedráról nézve a jobboldalon ültek, a fiúk pedig a baloldalon.

A tanítási nap mindig a templomban, a misével kezdődött. Ezután bementünk az iskolába, és a mester úr a harmadikosoknak és a negyedikeseknek valamilyen csendes feladatot adott. Az ötödik és hatodik osztálynak addig egy új történelmi, földrajzi vagy számtani anyagot adott elő. Ezt azért írom le, mert érzékeltetni szeretném, hogy miként tudott egy helyiségben, egy időben négy különböző korú tanulókból álló osztályt úgy tanítani, hogy mindenki okosodjon, egymást ne zavarják, és fegyelem is legyen.

Régen volt egy olyan mondás, hogy a tanítók a nemzet napszamosai, amit felnőtté válásom során egyre jobban igaznak tartottam. Képzeljük csak el, hogy lenne-e ma valaki, aki elvállalná, hogy annyi gyermeket együtt, minden tantárgyból tanítson, reggel héttől délután három óráig. Nem hiszem, hogy akadna egy is, aki vállalkozna erre.

Hogyan tanított a mester úr? Megpróbálok leírni egy-két esetet, ami velem történt az iskolában.

Amikor Kilitire költöztünk, másnap az édesanyám elkísért az iskolába. A mester úr beírta a naplóba a nevemet, és rámutatott a padon az egyik üres helyre és azt mondta:

– Ez lesz a helyed!

Édesanyám hazament, én meg ott maradtam, és csendben vártam, hogy milyen is lesz számomra az új iskola. Hamarosan rám került a sor. Kíváncsi volt a mester úr, hogy ez a kis nebuló mit tudhat, aki abból a kicsiny, isten háta mögötti faluból idevetődött. Kihívott a táblához, és feladott egy szorzást. A feladatot úgy csináltam meg, hogy az utolsó számjeggyel szoroztam először, azután a középsővel, és a végén az első számjeggyel. Könnyű volt.

Azt kérdezte tőlem a mester úr:

– Miért így szoroztál? Miért nem az első számjeggyel kezdted a szorzást?

Egy kicsit meglepődtem, ránéztem a táblára és megszólaltam:

– Hát mi így tanultuk, de az mindegy is, mert az eredmény egyforma.

Helyreküldött. Ezután tanultam, mint a többiek. Majd negyedikes koromban egyszer kiosztotta, hogy melyik osztály mit csináljon. Nekünk, negyedikeseknek feldiktált egy dolgozati címet, arról kellett írunk. Az ötödik-hatodik osztálynak meg számtanórát tartott. Elmagyarázta, és egy példával megmutatta, hogy a kör kerületét és területét hogyan kell kiszámítani. Amikor végzett vele, megkérdezte:

– Ki vállalkozna egy példa megoldására?

A teremben csend volt, én óvatosan hátra néztem és láttam, hogy nincs jelentkező. Aztán félénken felnyújtottam a két ujjam.

– Mit akarsz?

Dudás Károly Kilitiről szeretettel című könyvéből – a szerző hozzájárulásával.

– Mester úr kérem, én meg tudom oldani.

– Gyere ki! – mondta.

Kimentem a táblához. Ő feldiktált egy méretet, az át-mérőét vagy a sugárét, és azt mondta:

– Na, csináld meg!

Hát, egy-két perc alatt megoldottam a feladatot. A mester úr odalépett hozzám, az ölébe kapott, végig vitt a padsorok között és azt mondta:

– Látjátok vén szamarak, ez a kisgyerek tudja, ti meg nem mertek vállalkozni rá! – és lett az öléből.

De olyanra is emlékszem, amikor nem tudtam a leckét. Nyelvtanóra volt, és felszólított, hogy mondjam el az igekötőket. Hát én felálltam, de az igekötőkről bizony semmi sem jutott az eszembe. Előtte nap délután kukoricaszárát vágtam a kertben, az igekötők meg ott lapultak a könyvben, a vászontarisznyában. A széken pírja pedig kiült a képekre.

– Szamárr, ülj le, délben nem mehatsz haza ebédre! – szólt a verdikt.

Alig vártam, hogy dél legyen, és nagyon haragudtam magamra. Amint a többiek hazamentek, gyorsan előkaptam a nyelvtankönyvet, és elkezdtem tanulni az igekötőket. Az ebédidő elmúlt, becsengettek. A Mester úr belépett a terembe, rám mutatott:

– Mondd el az igekötőket! – mondta, és a pulpitusra lépett.

Felálltam és elhadartam az igekötőket. Azt mondta, mond el még egyszer. Ekkor már illedelmesen, nyugodtan ismét elmondtam, ugyanabban a sorrendben az igekötőket. Megszólint:

– Na, látjátok? Ugye hogy meg lehet tanulni!

Akkor még egy kis ideig szégyelltem magamat magam előtt, de az igekötőket úgy megtanultam, ahogy ő mondta; ha álmomból felébredtem, akkor is tudom, még a mai napig is, pedig ez 1936-ban történt.

Emlékezetemben él, hogy sokszor belekapcsolta az iskolai anyagba a hazafiságot, a hazaszeretetet. Hogy mi a Haza?

– Az a Haza, ahol születünk, ahol szüleink, rokonaink s barátaink élnek. Ahol úgy beszélnek, mint mi. Mikor és mitől lesz boldog ez a nép? Ha egymást tiszteljük, szeretjük. Segítsük azokat, akik rászorulnak a segítségre! Legyünk büszkék arra, hogy magyarok vagyunk, de ne nézzünk le más népeket!

Sokszor mondott ilyen és hasonló intelmeket. Én ezt nagyon szerettem, mert igaznak tartottam, és addig sem kellett mást tanulni. Mindig volt arra ideje, hogy hol az egyiktől, hol a másiktól megkérdezte:

– Hogy vannak a szüleid? Meggyógyult-e a testvéred?

Valahogy mindig olyant kérdezett, ami éppen időszerű volt. Nem is tudom, hogy honnét szerezte az értesüléseit. Bár a falusi hírharang – a szájról-szájra szó – gyakran gyorsabb volt, mint a hivatalos hírvívő.

Az igazgatói kinevezést, ha jól tudom, '38-ban vagy '39-ben kapta. Akkor már ismétlőiskolás voltam. Ez hozzátartozott a kötelező iskolai képzéshez. A hat elemi osztály elvégzése után még három évig kellett hetenként egyszer délelőtt iskolába menni. Ez olyan levezető féle iskola volt, de egyúttal helyettesítette a tanonciskola három évét is. Ebben az időben néha-néha azt mondta, hogy addig szeretne még élni, amíg ezt az osztályt végigviszi. Nem gondolkodtam azon, hogy ezt

miért mondja, hiszen nem volt olyan öreg. Meg az emberek nyugdíjas korukban is élhetnek öt-tíz-húsz évet, vagy néha még többet is. Ez foglalkoztatta a gondolataimat, de választ nem találtam rá.

Az ismétlőiskola harmadik osztályát 1941 tavaszán fejeztem be. Akkoriban újságelosztással és széthordásukkal foglalkoztam. Így majdnem minden nap találkoztam az igazgató úrral. A hírlapot általában a szobájába vittem. Egy alkalommal, az évszázó vizsga után egy-két héttel, amikor bevittem az újságot, a tekintetes asszonytól megkérdeztem, hogy itthon van-e az igazgató úr? Ő azt válaszolta:

– Bent van a szobájában, vidd be neki!

Bementem az igazgató úrhoz, és azt láttam, hogy furcsán fekszik a sezlondon. Szóltam hozzá, próbáltam felébreszteni, de nem sikerült. Közelebb léptem, és úgy láttam, hogy meghalt. Visszamentem a konyhába, mondtam a tekintetes asszonynak, hogy valami baj van az igazgató úrral, szólok az orvosnak, hogy jöjjön ide. Elkészöntem és gyorsan elkerékpároztam az orvoshoz:

– Doktor úr, legyen szíves, menjen el Szigethi igazgató úrhoz, mert azt hiszem, hogy meghalt!

Ezután hazasiettem, mondtam édesanyámnak, hogy figyeljen: ha megszólal a lélekharang, akkor meghalt az igazgató úr. És már indultam is, hogy a munkámat tovább folytassam, de a kapuig sem értem, megszólalt a lélekharang. Tudtam, hogy a halál egy értékes embert vett el tőlünk. Egy bölcs tanítót, egy igazi hazafit. Így élt, így tanított, és így halt meg Szigethi József igazgató úr, Kiliti fáradhatatlan és bölcs tanítója.

Emlékezzünk rá tisztelettel!

Gróf Antal

Renesančný kruh/Reneszánsz kör

Dagmar Mária Anoca verseskötetéről

Dagmar Mária Anoca (1951) szlovák és román nyelven publikáló költő, prózaíró, műfordító, irodalomtörténész. Születése, élete és munkássága a magyar-román határ déli szélén fekvő, szlovákok által is lakott multikulturális romániai kisvároshoz, Nagylakhoz (Nădlac, szlovákul: Nadlak) kötődik. Művészi kézigye több társával együtt a helyi szlovák irodalmi kör ösztönző környezetében formálódott. Ez a közösség napjainkban a Nagylaki Ivan Krasko Kulturális és Tudományos Társaság szerves részeként, *Ondrej Štefanko Szlovák Irodalmi Kör* néven tevékenykedik. A kör tagjai (mintegy negyven helyi, az irodalmi körhöz kötődő író, költő, műfordító) figyelemre méltó alkotói, fordítói és irodalomszervezői tevékenységét az aradi román író-társ, Florin Bănescu „nagylaki fenomén” jelzővel ismerte el. E fogalom mára az egyetemes szlovák irodalmi közösségben is létjogosultságot nyert. (A költőnőről bővebben lásd: *Barátság* 2017/2. sz., 8919-8921. old.)

Dagmar Mária Anoca önálló kötetei: *Knihy rozlúčok* 1985 (Búcsúzások könyve); *Synonymie* 1993 (Szinonimák); *Kniha stretnutí* 1995 (Találkozások könyve); *Ročné obdobia* 1996 (Évszakok); *Melanchólia* 2000 (Melankólia); *Stratený archetyp* 2014 (Elvesztett archetypus). A *Renesančný kruh* (Reneszánsz kör) című, verseket és prózaverseket tartalmazó kötete Temesváron (Timișoara) a Waldpress gondozásában jelent meg 2017-ben.

Az olvasóban, aki újra meg újra visszatér Dagmar Mária Anoca költészetének szuggesztív, finom szövésű képi és nyelvi világához, abban egyre inkább gyökeret ver az a felismerés, hogy a költőnő eddig megjelent verseskötetei valójában mind a szerelemről szólnak. Mi sem utal erre jobban, mint a bemutatandó kötet borítólapja, melyen Mircea Bâtcă, román

festőművész Orpheusz visszatérése az alvilágból című festményrészlete látható. Ennek üzenete párhuzamba állítható a lírai én tragikus románcával. Az ifjúkori beteljesületlen szerelem miatt érzett csalódás és fájdalom összeforrt Anoca életútjával s költészete gondolatiságával. Olyannyira, hogy a világot és benne önmagát is e keserű tapasztalatok szűrőjén keresztül szemléli, értelmezi. Ebben az értelemben a szóban forgó kötete is szervesen illeszkedik előző műveihez. Bár a szubjektív érzésekről a hangsúly látszólag áthelyeződik napjaink egyetemes problémáira, a több jelentésréteget hordozó szövegekben rendre felsejlenek az érzelmi veszteségekre történő utalások is.

A kötet címében szereplő „reneszánsz kör” is több jelentésű. Értelmezhető többek között az élet körforgásaként vagy eszünkbe juttathatja akár Leonardo da Vinci híres rajzát, középpontban az emberrel. Ezt a rajzot úgy is felfoghatjuk, mint a humanizmus, az ész, az újkori autonóm ember jelképét, mely összecseng a költőnő életfelfogásával, a világhoz, embertársaihoz való viszonyával. Kifejezi továbbá a festészet iránti rajongását, s egyben az elődei által létrehozott, egykori otthonában személyét körülvevő alkotások tiszteletét. A lírai szubjektum a reneszánsz kör részének tekinti magát, elismeri ugyan a mindenkire vonatkozó törvényszerűségeket, de saját útján kíván haladni. A szerző egyik legkedvesebb motívuma az alföldi rónaság mint a rábizottakat születésüktől halálukig gondozó és oltalmazó Magna Mater.

A kötetet záró prózaversek leplezetlen őszinteségükkel tűnnek ki. Jellemző rájuk a Freudi mélylélektan hatása, a kíméletlen önelemezés. A lírai én alámerül tudatalattija világába, s ez törvényszerűen hívja elő az idő múlásának érzékelését, a belőle fakadó egzisztenciális szomorúságot, aggodalmat, szorongást, a jövőtől való félelmet. A költőnő gyakran használja ennek a tragikus hangulatnak szemléltetésére a szürke színt, mely a hamu, a köd, az öregedés, ugyanakkor a bölcsesség, intelligencia és szépérzék kifejezője is. A szürke szín különböző helyzetekben más és más jelentéseket hordoz azoktól a benyomásoktól függően, melyekhez a lírai szubjektum emlékképei kötődnek. Dagmar Mária Anoca több látószögből ábrázol egy-egy témát, ezáltal textusai nyitottak és alkalmassá válnak arra, hogy befogadják a versei által előhívott olvasói gondolatársításokat.

Maruzsné Sebó Katalin

Vers cím nélkül

Egy reneszánsz kör
négy égtáj felé
jelképként röpköd
a mindenségben az emberrel.
Magam is benne vagyok,
Magam is benne vagyok,
bár a törvényszerűségek
ólom-nehézkedéssel
bilincselték meg az álmaimat.

Haiku

A nyár piros mosolya
csüng a fa ágán.
Az ember leszedi most.

Vászon

(Plátno)

Valahol itt a közelben
szürkés hamvas árnyalatok
szunnyadnak a mesterek vásznán.

Kísérnek minket,
ha nem is tudjuk,
hogyan hol kaptak erre jogot.

Abban az elegáns gyengéd szürkességben
csak véletlenül
találkoztunk egy reggelen.

Hátam mögött ezer hang üldögél,
piros kanál nyelvek,
dámák léptei a zsúfolt cukrászdában.

Köpenyben állok,
nézem a szürke hullámokat,
a zöldes visszfényt is észreveszem.

És pont akkor tűnik fel
és újra alámerül a vízbe,
akár a telihold,
egy megfestetlen vászon.

Abból a romboidból
át- meg átvillannak
a vászon szálai,
mint sötét telihold,
a szívünk égő vágyai.

Igaz, látunk a víznek legaljáig.

Vers cím nélkül

Csöndben hallgat a kert,
a hópehely-költészet csak a homlokot húsíti.
A lélek beleütközik az értelmetlenség négy falába.
Tehetetlen a fa, a kertész
elaludt.
A gennyes fekély egymásba növeszt bennünket.
Félek attól a naptól,
amikor felfedezem a kertész baltáját.

Szó nélkül is

Miközben elszunnyadtam az asztalra lehajtott fejjel,
a szomszédasszony eltört egy virágcserepet
Ő ültette át a virágokat, és nekem fájdukt meg a derekam.
A virágos kert átköltözött a folyosóra.
Mi szó nélkül is értjük egymást.

Róna

(Rovina)

A puszta és mély ég alatt,
kezek és a föld ajándékaival megterhelt,
szélesen megterített asztal,
láthatártól láthatárig elterült
ünnepi asztalterítő,
szemnek legelő, szívnek kötelék.
Pazar színekben vidáman játszadozol a pillangókkal,
ősszel pedig kulcsra zárod csodáidat,
télen pihenőt tartasz és tavasszal újra megnyitod őket.
Eltűrsz mindnyájunkat, őzeket, héjakat,
verebeket, varjakat, rigókat, cinkéket,
rókákat, nyulakat, hörcsögöket,
pockokat, egereket, fácánokat,
és ezért mindnyájan dicsőítenek téged
szavak nélküli énekekkel.

Amikor átadod magad a szomorúságnak,
vonzó erőddel mélyebben magadhoz ölelsz.
És hűséggel simogatni fogsz minket,
mikor örök nyugalomra térünk.

Kormos Sándor fordításai

Pince (Pivnica)

Vannak napok, amikor elmerülsz magadban. Kitapogatsz a pinceajtót, félénken kinyitod és óvatos léptekkel haladsz lefelé a lépcsőn.

Sötét van. Remegő kézzel megsercinted a néma gyufát. Aztán egyszer csak a vaksi sötétségben csoda történik. Látsz. Idegen borral telt hordókat, melyeket gyengéden megérintesz. Nem mersz belekóstolni, félsz, hogy előbb megmámoritana a nedű, mint ahogy megízlelheted az igazit, a sajátodat. Tartasz annak fanyar ízétől, ezért sokáig bolyongsz, mintha nem tudnád, hol keresd. De egyszer el kell jönnie annak a pillanatnak. Megnedvesíted az ajkaidat és sietve lezárod a hordócskát. Kicsi, de a tiéd.

Magabiztosabban szökkensz fel a lépcsőn, becsapod magad után az ajtót.

Kitárod karjaid, mintha szárnyak lennének...

Nem repülsz el.

Vannak napok, amikor megadatik, hogy elmerülj a mélységben...

Ballada (Balada)

Különös hangokra ébredtem. Kiugrom az ágyból, az ablakhoz szaladok. Észrevétlenül elhúzódom a függőnyt és csalódottan visszafordulok, az utcán nincs egy árva lélek sem. Csak a szétáramló fény.

Alig fekszem le, amikor félálomban a fülemben fészkel magát ugyanaz a titokzatos hang. Hegyezem a fülemben, hallgatózom, ezúttal már egészen tisztán hallom egy kasza suhogását.

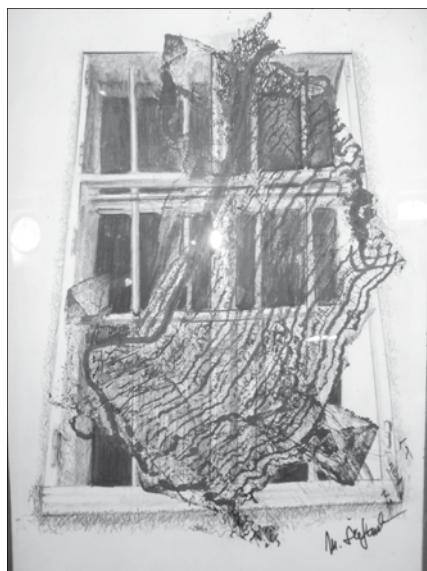
Az ablak alatt térdre omlott a pázsit, szertehullottak a fűszálak, zizegtek az élettől megfosztott zöld erek. Valaki kaszál az ablakom alatt, a házam előtt. Igen, a házam előtt, az előtt a ház előtt, amit a szüleim hagytak rám, ami az örökségem, tulajdonom. Feldúltan kiugrom az ágyból, az ablakhoz rohanok, hogy elkapjam a birtokomba és az álmomba betolakodót. Épp csak kinyitom az ablakot, a szobába beáramlik a csend és a fény. Megszégyenülten visszacsukom, visszabújok az ágyba. Alig hajtom le a fejem, a roló résein keresztül belopakodik a kasza szabályos suhogásának hangja. Csendesesen, egyenletesen suttogva szól, akár egy dal. Úgy, mint ahogy azt a nagyszüleimtől hallottam. A dolgokat nem szabad halogatni, sem elkapkodni. Nem eltérni a ritmustól. Az ember úgy adja át magát a munkának, mint az éneklésnek.

Egész éjjel róttam az ablak és az ágy közötti utat.

És mégsem sikerült nyakon csípnem a tolvajt.

A kaszáló holdfényt.

Maruzsné Sebó Katalin fordításai

Mária Stefanková grafikái: Felezett címer; Kinti sötétség

Nemzetiségi néprajzi kötetek bemutatója

Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen

2018. decemberében mutatta be **prof. dr. Manherz Károly**, a *Tanulmányok a magyarországi németek néprajzából* sorozat szerkesztője a rangos kiadványsorozat legújabb, 2018. évi kötetét az Országos Idegennyelvű Könyvtárban. Dr. Horváth Sándor, a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztályának elnöke születésnapja alkalmából köszöntötte a professzor urat, és méltatta azt a tevékenységét, amellyel az 1975 óta megjelenő sorozatot hosszú évek óta szerkeszti. A neves nyelvész, germanista a magyarországi németek történetének egyik legelismertebb kutatója, az ELTE Germanisztikai Intézetének professor emeritusa.

A *Beiträge zur Volkskunde* az egyik legfontosabb publikációs lehetőség a magyarországi németek kultúráját, hagyományait kutató néprajztudósok számára. A 33. kötet is öt, kiváló szakmai színvonalú – részletes bibliográfiai leírásokkal kísért – tanulmányt tartalmaz.

A kiadványt *Holczinger Szandrának* a bakonyiszücsi ünnepekről szóló tanulmánya¹ nyitja. A német nemzetiségi, bakonyiszücsi származású színművész, germanista a Veszprém megyei település naptári év szerinti ünnepeit tekinti át. A helyi jellegzetességeket és hagyományokat sorakoztatja fel, hiszen az ünnepek az emberi élet meghatározó pillanatai, s az identitás megélésének kiemelt színterei voltak. Az ünnepek kapcsán ismerteti azok nyelvjárásbéli elnevezését is. *Holczinger* a tanulmányhoz tartozó függelékben gazdag képanyagot közöl a település múltjából és jelenéből.

Ament-Kovács Bence diósberényi, hőgyészi, hajósi magyar és magyarországi német folklórszövegekkel hasonlítja össze egy német nyelvű Szibilla jóskönyv szövegét.² Ezen, folklórban jelen lévő jósszövegek utolsó virágzásának ideje a második világháború időszaka. Az archaikusabb vidékeken és a nemzetiségek körében a főként női műfajként ismert szövegek ismerete szélesebb körű volt, a folklórkincs részévé vált.

A hajósi származású *Wilhelm Anna* tanulmányában a községben máig jelenlévő, identitásképző Mária-tiszteletet vizsgálja.³ A témát a szakirodalom feldolgozásán túl helyi lakosokkal készült *oral history*⁴-interjúkkal is kiegészíti. A magyarországi németek nagyobb része római katolikus vallású,⁵ az ehhez kapcsolódó Mária-tiszteletet a XVIII. század folyamán betelepült németajkúak az őshazájukból hozták magukkal. Hajóson a kultusz központi eleme az a Mária-szobor, amely Németországból származik, s melynek történetét a szerző részletesen bemutatja. A népi vallásosság különböző elemeit, köztük a fogadalmi ajándékokat, *Wilhelm* képekkel is szemlélteti.

Sándor Erika az érdi szőlőműveléssel kapcsolatos tanulmányában⁶ nem pusztán a magyarországi német településeken igen fejlett bor- és szőlőtermesztési kultúra elemeit, munkafolyamatait veszi sorra elmélyült alaposággal. Nemcsak Érd borászatát – és annak a település életében a XIX. század végéig betöltött fontos szerepét – dolgozza fel, hanem tanulmánya részeként, gazdag képdokumentációval egy hatoldalnyi szószedetet is közöl. Ebben a szőlőművelés német irodalmi nyelvű szakkifejezéseit kapcsolja össze helyi nyelvjárásban megjelenő változataikkal. A XIX. század idején Érdre telepített – eredetileg bácskai – németek dialektusa a településen máig él. *Sándor Erika* dolgozatában is ki kell emelnünk az emlékezők szóbeli közléseinek fontosságát, hiszen a *Mundart*, azaz a nyelvjárás őrzői maguk az emberek, akik évszázadokkal korábbi nyelvjárási elemeket jegyezhetnek meg mai beszédjük részeként.

A harmincharmadik néprajzi kötet záró tanulmánya *Diószegi György* Antal történész munkája,⁷ melyben a lutheránus vallású, XVI-XVII. századi szepességi polgárságot mutatja be. A szerző a *Spillenber* orvoscsalád társadalmi, vallási és művészeti szerepvállalásán keresztül láttatja a kor polgári famíliáira jellemző éltvitelt, életkörülményeket.

A *Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen* sorozat legfrissebb kötet a korábbiakhoz hasonlóan magas színvonalú néprajz- és történettudományi munkákat tartalmaz. Magyarországi német örökségünk – a nyelvjárási elemek, a tárgyhasználati kultúra, a nemzetiségi létünkhöz kapcsolódó ünnepek, valamint a hitélet kultuszelemei – egyszerre identitásképző és identitást áthagyományozó tényezők. Nem pusztán lejegyzésük, hanem megőrzésük és a jövő nemzedékei számára történő átörökítésük is feladatunk. Ebben a munkában rendkívül fontos szerepet játszik a *Manherz Károly* szerkesztette sorozat.

Bús Péter János

Jegyzetek:

¹ HOLCZINGER, Szandra: Feste des Kalenderjahres, bedeutende Stationen des menschlichen Lebens in Sitsch/Bakonyszücs. In: Beiträge der Volkskunde der Ungarndeutschen 2018, Band 33., Hrsg. von Karl MANHERZ, ELTE BTK Germanistisches Institut–Magyar Néprajzi Társaság, [Budapest], 2018. p. 9-79.

² AMENT-KOVÁCS, Bence: So viele Menschen werden bleiben, die unter einem Baum Platz haben...“. Die historische, ethnographische, komparative und motivische Untersuchung eines deutschsprachigen Sibyllen-Buches in der ungarischen und ungarndeutschen Folklore. In: Beiträge der Volkskunde der Ungarndeutschen 2018, Band 33., Hrsg. von Karl MANHERZ, ELTE BTK Germanistisches Institut–Magyar Néprajzi Társaság, [Budapest], 2018. p. 81-138.

³ WILHELM, Anna: Die Maria von Hajosch – Erscheinungsformen der Marienfrömmigkeit und des Marienkultes. In: Beiträge der Volkskunde der Ungarndeutschen 2018, Band 33., Hrsg. von Karl MANHERZ, ELTE BTK Germanistisches Institut–Magyar Néprajzi Társaság, [Budapest], 2018. p. 139-172.

⁴ Az oral historyról ld. UDVARNOKY Virág: Szóbeszéd vagy történelem. Az oral history értelmezési lehetőségei. Replika 17. (2007), 58., p. 27-31., bővebben CHARLTON, Thomas L.–MYERS, Lois E.–SHARPLESS, Rebecca (edd.): Handbook of Oral History, Baylor University, cop. 2006. Altamira Press, Lanham, New York, 2008. és VÖLGYESI Zoltán: Az oral history kialakulása, nézőpontjai és forrásértéke. Levéltári Szemle 63. (2013) 4., p. 9-22.

⁵ Egyes területeken, például Győr-Moson-Sopron megyében, vannak olyan települések, ahol evangélikus hitűek a magyarországi németek, úgy, mint Ágfalván (Agendorf), Brennbergbányán (Brennberg), Somogy megyében például ilyen, lutheránus vallású Ecseny (Etschi) is.

⁶ SÁNDOR, Erika: Die Weinbau in Hanselbeck/Érd. In: Beiträge der Volkskunde der Ungarndeutschen 2018, Band 33., Hrsg. von Karl MANHERZ, ELTE BTK Germanistisches Institut–Magyar Néprajzi Társaság, [Budapest], 2018. p. 173-230.

⁷ Diószegi, Antal György: Beiträge zum Wertesystem des lutherisch-sächsischen Bürgertums in der Zips im XVI-XVIII. Jahrhundert. In: Beiträge der Volkskunde der Ungarndeutschen 2018, Band 33., Hrsg. von Karl MANHERZ, ELTE BTK Germanistisches Institut–Magyar Néprajzi Társaság, [Budapest], 2018. p. 231-247.

Két szlovén népmese-kötet bemutatója

Mukics Dusán, Kozár Mária, Horváth Sándor és Nagy-Molnár Szilvia a könyvbemutatón. Fotó: OIK archívum

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK), a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztálya, a Szlovén Nemzetiségi Szószólói Kabinet és az Országos Szlovén Önkormányzat szervezésben, az OIK rendezvénytermében mutatták be tavaly decemberben a legújabb két szlovén népmese-kötetet. A magyarországi szlovének meséit és mondáit tartalmazó könyvek száma ezekkel ötre emelkedett. A bemutató résztvevőit dr. Papp Anna Mária, az OIK főigazgatója és Kissné Köles Erika, a magyarországi szlovének országgyűlési szószólója köszöntötte. Az

eseményt jelenlétével megtisztelte dr. Robert Kokalj szlovén nagykövet, dr. Szalayné Sándor Erzsébet ombudsmanhelyettes, Szuperák Brigitta ukrán szószóló és dr. Székely András Bertalan, a Magyar Néprajzi Társaság nemzetiségi köteteinek sorozatszerkesztője is. A két kötetet Mukicsné Kozár Mária néprajzkutató, szerkesztő, Mukics Dusán szlavista, szerkesztő és fordító, valamint dr. Horváth Sándor, a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztályának elnöke mutatta be. Az est moderátora Nagy-Molnár Szilvia, az OIK szlovén referense volt.

Az első magyarországi szlovén népmese-kötet 1984-ben jelent meg. Öt mesemondó huszonkilenc történetét Krajczár Károly (1936-2018) adta közre. Az apátistvánfalvi tanár 1965 és 1975 között gyűjtött szülőfalujában és Kétyvölgyön (a Permise és Rítkaháza falurészekben) helyi szlovén nyelvjárási szövegeket. Ezek az elbeszélések 1990-ben szlovén irodalmi nyelvre és magyarra fordítva, egy kötetben láttak napvilágot Budapest és Muraszombat közös kiadásában. A tizenkét mesélő hatvan meséjét és mondáját tartalmazó újabb könyvet helyi nyelvjárásban és szlovén irodalmi nyelvre fordítva 1996-ban Ljubljánában jelentették meg.

Dr. Milko Matičetov (1909-2014), a szlovén akadémia Szlovén Néprajzi Intézetének munkatársa, 1970-ben Apátistvánfalva és Kétyvölgy (Permise falurész) mellett Felsőszölnökön, Szakonyfaluban és Rába-

tótfaluban is gyűjtött. A hangrögzítésben a helybeli tanárok voltak segítségére: Krajczár Károly, Pavlics Irén, Csabai András és Gáspár Lászlóné felsőszőlőnői lakos. Matičetov tizenöt nap alatt öt faluban harminchárom mesélőt szólaltatott meg. A hangfelvételek a Szlovén Néprajzi Intézet archívumába kerültek.

Közel ötven évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a ljubljanoi akadémiai kiadó fedezetet találjon a kiadás költségeire. A Magyar–Szlovén Kisebbségi Vegyes Bizottság XVI. üléséről készült jegyzőkönyvbe (2016) az Országos Szlovén Önkormányzat javaslatára került be az ajánlás, miszerint „A KVB javasolja mindkét félnek, hogy anyagi eszközökkel is támogassa *A Rába-vidéki szlovének népköltészete* című könyv Rába-vidéki tájnyelven és szlovén irodalmi nyelven történő közös kiadását”. Magyar részről a projektet az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az Országos Szlovén Önkormányzat, szlovén részről pedig a szlovén Oktatási, Tudományos és Sportminisztérium támogatta. Szlovéniai és magyarországi szlovén néprajzkutatók és nyelvészek négyéves közös munkájának gyümölcseként 2017-ben jelenhetett meg a kétszázharmincnyolc elbeszélést tartalmazó közel négyszáz oldalas könyv, a *Pripovedno izročilo Slovencev v Porabju. Pravljice in povedke z zvočnih posnetkov Milka Matičetovega* (uredniki: Marija Kozar Mukič, Dušan Mukič, Monika Kropelj Telban). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2017 (A Rába-vidéki szlovének népköltészete. Mesék és mondák Milko Matičetov hangfelvételeiből. Szerkesztők: Mukicsné Kozár Mária, Mukics Dusán, Monika Kropelj Telban. Založba ZRC, ZRC SAZU, 2017.) A tizenhárom mesét tartalmazó CD-vel együtt interneten is elérhető (slovinci.hu/index.php/oktatas-kultura). A kötetben Felsőszőlőkről tizenkilenc mesélő százharminchat, Szakonyfaluból két mesélő tizenöt, Rábatótfaluból négy mesélő tizenhét, Apátistvánfalváról három mesélő huszonhárom és Kétvölgy-Permiséről öt mesélő harminchét meséje vagy mondája szerepel. Többségük tündérmese. A legtöbb mondát és mesét a felsőszőlőnői Labritz Ferencről gyűjtötték.¹

A másik bemutatott kötet a Szlovén Néprajzi Intézet engedélyével jelent meg. Ez válogatás a nyelvjárási szövegekből azok magyar fordításaival: *Gnauk je biu / Egyszer volt. Izbor pravljic in povedk Slovencev na Madžarskem / Válogatott magyarországi szlovén népmesék és mondák.* (szerk.: Kozár Mária, fordító: Mukics Dusán) Budapest: Magyar Néprajzi Társaság, 2018. Az Etnologija Slovencev na Madžarskem / A magyarországi szlovének néprajza sorozat 7. kiadványaként jelent meg. A könyv elsőként közöl Rába-vidéki szlovén meséket és mondákat helyi nyelvjárásban és magyar fordításban. A huszonegy mesemondó hatvan meséje szintén

A borító esküvői képén szereplő mindhárom asszony meséit olvashatjuk a legújabb kötetben (Borovnyák Jánosné, Oreovecz Jánosné, Oreovecz Károlyné)

öt faluból származik (Felsőszőlőnk, Szakonyfalva, Rábatótfalu, Apátistvánfalva és Kétvölgy-Permise).

Sok elbeszélés európai mesék és mondák változata: *Terülj, terülj, asztalkám*; az *ördögnek elígért gyermek* motívum; „*a rászedett ördög*” mesék, valamint *Krisztus és Szent Péter legendái*. A Szentgotthárd környéki szlovéneknél fennmaradtak a *Perun*ról (a szláv mennydörgős istenről), a *világot a hátán hordozó halról*, a *csillagokról*, *csillagképekről*, *szivárványról*, a *holdról* és *napról* szóló mondák – amelyeket a szlovén etnikai terület más vidékein már elfeledtek. A *leány Mariazellbe viszi a szívét* című hiedelemmonda magyar eredetű a vasi szlovéneknél. A történetet vers formájában tartalmazta a második világháború előtti 4. osztályos általános iskolai tankönyv. Ponyvafüzet formájában már a XIX. század második felétől terjedt. *Egy idén megjelent konferencia kötetben már hivatkoznak a mi változatunkra is.*²

A könyvbemutatón *A két egér* című állatmesét hangfelvételtől Borovnyák Jánosnétól permisei szlovén nyelvjárásban és Horváth Sándor magyar nyelvű interpretálásában hallhattuk. A mesét 2018-ban a szombathelyi Vasi Skanzenben, az Állatok Világnapján *ármányjátékként* feldolgozva mutatták be a gyerekeknek.

A Magyar Néprajzi Társaságnál 2018-ban megjelent válogatást a magyar nyelvű fordítással az Országos Szlovén Önkormányzat és az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatta, hogy a magyar olvasók és kutatók is megismerhessék népmeséinket. Mindkét új kiadvány segíti a Rába-vidéki szlovén nyelvjárás megőrzését, az iskolai nyelvoktatás színesítését, a nemzedékek közötti párbeszédet, valamint további tudományos kutatások alapjául is szolgál.

M. Kozár Mária

¹ A könyvről és felsőszőlőnői bemutatójáról a BARÁTSÁG 2018. évi 3. száma a 9346-9347. oldalon tudósított.

² Liszka József: Újabb adatok „a szívtől megfosztott leány” balladájához. In: „Kívül aranyos, belül irgalmas...”.

Tanulmányok Erdélyi Zsuzsanna emlékére. Konferenciasorozat a vallási néprajz iskolateremtő tudósainak tiszteletére I. Balassagyarmat, 2018. 262.

JELEN/LÉT Fesztivál 2019

A Magyarországi Szerb Színház kezdeményezésére a Magyarországi Nemzetiségi Színházi Szövetséggel közös szervezésben 2019. március 25-30. között került megrendezésre az idei JELEN/LÉT Fesztivál, a magyarországi nemzetiségi színházi seregszemléje.

A fesztivál kiváló lehetőséget biztosította arra, hogy a nemzetiségi színházak képviselői újra együtt legyenek és megmutathassanak a nagyközönség, a szakma előtt. A rendezvény célja az volt, hogy ösztönözze, támogassa és fejlessze a magyarországi nemzetiségek anyanyelvű színházi tevékenységét, elősegítse kapcsolataik építését: egymás között, a magyar színházi szakmával és nemzetközi téren is. A JELEN/LÉT Fesztivál egyben lehetőséget nyújtott arra, hogy a nemzetiségi színházi tevékenység a „saját” nemzetiségi közönségen túl a nagyobb nyilvánosság előtt is bemutatkozzon, elfogadottá váljon.

Malko Teatro Bolgár Színház

Virágzó szemek

(performance Radosztina Angelova Bécsi lakás című regénye alapján)

Szereplők:

Maria Dzsoikeva

Nikol Szultanova

Nikol Nikolova

Cvetelina Nikolova

Rendező: Hadzsikosztova Gabriella, C. Nagy István

Zene: Simon Attila

Jelmez: Hadzsikosztova Gabriella

Amikor egy nő szeme kivirágzik, az semmi jót nem jelent...

De lehet, hogy soha nem virágzik ki.

„Amikor egy nő szemei kivirágoznak, az semmi jót nem jelent a körülötte levő férfiaknak...”

A kivirágzott szemek tévedhetetlenül felismerik az igazi férfiakat – az éjjeli szélben született férfiakat, akik télen szenvedélyből ütnek a bal markukkal, míg nyáron szeretetből simogatnak hűvös jobb kezükkel.

Az igazi férfi csak kivirágzó szemű nőnek osztja magát. Szájában kétfelé tépi a falatot, és mindig két egyenlő részre. Az egyikkel a nő bal szemét tapasztja le, míg a másikkal a jobb szemét. Így a nő nem látja a körülötte levő világot, és csak a férfi vállára támaszkodik, vezeti őt.”

Négy bolgár színész nő próbál Magyarországon egy darabot, aminek vezérfonalát egy magyarra is lefordított kortárs bolgár regény adja. Ennek a próbaidőszaknak az eredményét nézhetik most meg. Fialok, szépek, tehetségesek és nők. Ez „női vonal”, ez nőkről szól, nők és férfiak okulására. Zene, tánc, látvány és szövegek, amik mélyre visznek. A színészek bolgárul játszanak, de a magyar nézőnek sem csak a felirat segít. „A szem, a fül, minden érzék hadban áll.”

Az előadás bolgár nyelvű magyar felirattal. Időtartama 65 perc egy felvonásban.

Amfitheatro Görög Nemzetiségi Színház

Dromos – Út

(performance előadás egy felvonásban)

Szereplők:

Kollatos Fotios

Benya Kata

Bokrossy Barbara

Rendezte: Kollatos Fotios

Rendezőasszisztens: Klitsa Paraskevi

A performance jellegű zenés, táncos darab, egyfajta „retrospektív anamnézis”. Korszerű dramaturgiai eszköztár felhasználása jellemzi, amely a magyarországi görögség hetven évvel ezelőtti tragikus sorsából, polgárháborús időszakából kiindulva válaszol mai világunk kihívására. Egy személyes indíttatású monodrámája, melyben az unoka keresi önnön valóságát a nagyszülők ösvényén járva.

Az 1949-es testvérháború a görög nemzeti önállóság-, függetlenség- és demokráciafelfogás különbözőségének tragédiája. A hetven éves görög dráma egyik epizódja a nagypapa múltjának – világunk kettéhasadásának nyomában – az unoka kezében kell újra értelmezést nyernie. Az ősök hagyománya kötelez, az úton végig kell menni.

Amíg szól a hegedű

(egyfelvonásos zenés dráma)

Szereplők:

Weis (öreg zsidó): Horváth Zsolt

Eszter: Horváth Adrienn

Gyerek 1: Illés Regina

Gyerek 2: Farkas Fruzsina

Kislány: Illés Nikoletta

Anro: Horváth Kálmán

Néma hegedűs: Moczó Attila

Iboly: Barna Klementina

Lola: Macsinga Ildikó

Rita vendéglős: Horváth Stella

Gáspár (pincér): Moczó Róbert

Jolán (csapos): Godó Zsófia

Katona 1: Üveges Máté

Katona 2: Horváth István

Német katona: Nyevrekla Daniel

Aldrich, SS-tiszt: Román Alex

Wolfgang, német tiszt: Majercsik Balázs

Prímás: Balogh Zoltán

Brácsa: Burai Gusztáv

Nagybőgő: Orgován Károly

Szöveg: Horváth Zsolt

Zene: Horváth Zsolt

A holokausztról szóló történetünk különböző emberek sorsát kíséri végig a II. világháború születe sztereotípiákon keresztül. Gazdag és szegény zsidó, cigány és a regnáló hatalom kapcsolata, s a tömegek lealjasító befolyásolása jelenik meg. Weis, az öreg zsidó kalmár mindennél jobban szereti a pénzt. Eszter, a szegény, többgyermekes édesanya foggal-körömmel védi gyermekeit. Dudu, a cigányfiú némának született, és mindennél jobban szereti hegedűjét, amelyen virtuózként játszik. Rita, az étteremtulajdonos, kihasználva a helyzetéből adódó lehetőségeket, segíti az ellenállókat. Viktor, a német tiszt, emberi érzéseivel pozitív személyiségként kíséri végig történetünket. A bemutatott életrajzok a történet végén egy koncentrációs táborban futnak össze.

Karaván Színház és Művészeti Alapítvány

Banyamesék

(bábos-zenés mesejáték óvodásoknak és kisiskolásoknak)

Szereplők:

Deák Fruzsina

Horváth Kristóf

Nyári Pál

Tari Teri

Rendezte: Tóth Géza

Produkciós vezető: Nyári Oszkár

Az előadás keretében három rövid – két székely és egy orosz – népmesét láthatnak a gyerekek. (A pletykás asszony, A három leány és a Répamese.) A vidám meséket bábok segítségével adják elő a színészek egy asztalon. Nem használnak paravánt, hanem ők is láthatók, így arcjátékukkal válik színebbé az előadás. A bábok segítségével játékosan a gyerekeket is bevonják a történetbe.

Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház

Csehov: Egyfelvonásosok

(három komédia, egy-egy felvonásban)

Szereplők:

Szűcs Nelli (Popova)

Varga József (Szmirnov)

Trill Zsolt (Luka, Nyuhin, Csubukov)

Tóth László (Lomov)

Kacsur Andrea (Natalja Sztjepanovna)

Díszlet-jelmez: Balla Ildikó

Írta: Anton Pavlovics Csehov

Fordította: Sik Endre

Színpadra alkalmazta

és rendezte: Vidnyánszky Attila

1. A medve

A Medve a szövegmaszkok, a viselkedés és a bensőben lejátszódó folyamatok, illetve a tények ellentétére épül. A bezárkózott özvegyet alakító Szűcs Nelli – aki egyébként is elsőként nyerné el a legtermészetesebb magyar színésznőnek járó díjat – kikacsintás nélkül, oly finoman-bájosan formálja meg a már-már éhező, fiatal özvegyet, hogy mialatt mindenki tudja, sóhajtása, gyásza, egész imázsa hamis, a nőiesen bizonytalan, majd sértetten hideg naiva amazonként teríti le a medvét.

A pálmát mindhárom jelenetben Trill Zsolt viszi el. A huszoneves ifjú A medvében vénséges lakájt alakít. Lukát, az apa-pótló öreg cselédet egy bölcs bohóc és Firsz színeiből keveri ki. A színház történet legjobb színházi nevetetőihez hasonlítható színész jutalomjátéka.

2. A dohányzás ártalmairól

A dohányzás ártalmasságáról szóló monológban hihetetlenül vékony a szűk frakkban, tényleg madárijesztőnek csúfolható ez a kopasz ceruza-emberke, aki komoly tudálékossággal lép a „hallgatóság” elé. Olyan, mint a tudós karikatúrája a vicclapokban. A papucsférj vallomása alatt a közönség dől a nevetéstől, majd az idült röhögés egyre fájdalmasabbá válik: a kiszolgáltatott, rettegő kisember mind szánandóbb, szinte összezsugorodik, míg a néző torkában érezhetően nő a gombóc, és ez a szorítás csak könnyekkel oldható fel.

3. Leánykérés

Natalija Sztjepanova sürgősen kiházasítandó csúnyácska vénlány – viselkedésére nézvést pedig finomkodó lencsi-baba. Először. Azután a szelíd, halk és udvarias házikisasszony éles nyelvű boszorkánynya, hisztérikus bögőmasinává válik.

A Vidnyánszky Attila rendezte, először 1997-ben bemutatott három komédia ugyan nem először mulattatja és szórakoztatja a hazai közönséget, ám mondanivalójuknak, a szereplők profizmusának köszönhetően, mint mindig, most is igyekszik majd lenyűgözni a nagyjérdeműt.

Vertigo Szlovák Színház

Dámska šatòa – Női öltöző

(egyfelvonásos zenés vígjáték szlovák nyelven, magyar felirattal)

Szereplők:

Thirring Viola
Dér Denisa
Jókai Ági
Garajszki Margit

Dramaturg: Onodi Daniela

Hang, fény: Bálint Gábor

Díszletező: Czingel István

Jelmez: Árva Nóra

Írta: Arnošt Goldflam

Zene: Dobri Dániel

Rendezte: Garajszki Margit

Kulisszatitkok reflektorfényben. Nagyszerű vígjáték, melyben egy vidéki színház női öltözőjének kulisszatitkai tárulnak fel. Bepillantás négy színésznő lelkébe, életébe.

A színházi öltöző az a mágikus hely, ahol a magánélet és a színház találkozik. Egy különösen érzékeny pillanatban: előadás előtt, alatt és után betekinthetünk a színpalak mögé, hogy meglessük négy színésznő, barátnő és vetélytárs apró örömeit, bánatait.

Klára, a fiatal pályakezdő, nagy szerepekre és elsőprő szerelemre vágyik. Líza, az idősödő diva mellőzve érzi magát. A pályája csúcsán lévő Trúdat elhagyja a férje egy másik nő miatt, a kissé naiv Mária pedig épp, mint már oly sokszor, megint fülig szerelmes.

Ez a darab a neves kortárs cseh drámaíró, színész, rendező, Arnošt Goldflam egyik legtöbbet játszott vígjátéka. A színésznők életének és pályájának különféle állomásait sok humorral, iróniával, öniróniával mutatja be, bevallottan saját sokéves színházi tapasztalatából merítve.

Artashat Örmény Nemzetiségi Színház

Genocídium

(egyfelvonásos történelmi dráma)

Szereplők:

Armen: Pintér Gábor

Achonik: Tóth G.-Keller Linda

Az Artashat Örmény Nemzetiségi Színház „Genocídium 101” című előadása 2016. április 26-án a népiptás 101. évfordulója alkalmából került először színpadra. Azóta a magyarországi örmények számos alkalommal ezzel a darabbal emlékeztek az áldozatokra. A darabot rádiós hangjátéknak is feldolgozták. Az egyfelvonásos dráma Antonia Arslan Pacsirtavár című regénye nyomán készült. Az előadás egy örmény származású férfi, Armen álmába kalauzol el minket. Vele újra és újra átéljük a tragédiát, amely egy nemzet sorsát határozta meg. A genocídium álmokképekben, rémálom-foszlányokban jelenik meg, melyek drámaian épülnek egymásra. Az álmokképek történeteiben az örmény oldal éppúgy bemutatásra kerül, mint az érintett török fél is. A színjáték elgondolása egy izgalmas, újszerű, ugyanakkor hagyományos – igaz történetekkel tűzdelt – zenés utazás, amely méltó emlékezés örmények és nem örmények számára egyaránt.

A genocídium minden örmény identitású megemlékező számára fontos és meghatározó, éljen akárhol is a világban! Minden év áprilisában ország-szerte megemlékezések zajlanak ennek kapcsán. Örményország egész történelme nem áll egyébből, mint lakosságának kitartó és egyenlőtlen küzdelméből saját önazonossága és kultúrája védelmében. Nemzetiségi színházként ugyanezzel a törekvéssel készítjük előadásainkat, azon belül kiváltképp genocídiumi színdarabjainkat. Célunk, hogy minél szélesebb körben eljuttassuk az üzenetet: mindez megtörtént, igaz. A történelmi tények magukért beszélnek. Az örmény nép kitartásának köszönhetően mostoha sorsa ellenére is független, egyéni nemzeti kultúrát alakított ki, amely követendő példát mutat számunkra, a magyarországi nemzetiségi kultúra megőrzésének korában. Társulatunk valódi küldetése az események kézzelfoghatóvá tétele a mai kor

számára. Szeretnénk a színház eszközein keresztül nem mindennapi katartikus élményben részesíteni nézőinket. Útavalót adni a színházi élményen túl: elgondolkodtatni – nem elriasztani –, tényeket feltárni és igazságokat keresni.

Magyarországi Német Színház

Der Vorname/Hogyan nevezzetek?

(színmű egy felvonásban, német nyelven)

Szereplők:

Elisabeth Garaud-Larchet – *Melissa Hermann*

Pierre Garaud – *Dezső Horgász*

Claude Gatignol – *Tamás Boglári*

Vincent Larchet – *Andrzej Jaslikowski*

Anna Caravati – *Paula Donner*

írták: *Matthieu Delaporte* és *Alexandre de la Patellière*

német szöveg: *Georg Holzer*

Rendező: *Péter Tömör*

Könnyed vacsora barátok és rokonok társaságában. Elisabeth és Pierre vendégül látják Elisabeth bátyját, Vincent-t, annak várandós feleségét, Anna-t és gyermekkori barátjukat, Claude-ot. A menü marokkói ínycségekből áll, a hangulatot a jó hír emeli tovább: a születendő gyermek fiú lesz!

– Na és gondolkodtatok már a nevének?

– Igen. Ki kell találnotok. A-val kezdődik.

A helyes választ senki nem találja ki. Mert ARRÁ a NÉVRE aztán végképp soha senki nem gondolna. A tréfának szánt névválasztás elindít egy lavinát: kiderül, ki mit gondol valójában a másik dolgairól, kit mi idegesít valójában a másikban, illetve ki mit hallgat el már jó ideje...

A francia humorral fűszerezett darab túlmutat egy könnyed esti vígjátékon. Azt feszegeti, mennyire vagyunk mi emberek a klisék foglyai. Tudatában vagyunk-e ennek egyáltalán, és vajon képesek vagyunk-e túllépni a klisék által felállított határokon.

Magyarországi Szerb Színház

Az én Budapestem/Moja Pešta

(interaktív beszélgetés *Borojević Dobrila* irónővel)

Moderátor: *Dégi János*

A könyv, amely köré a beszélgetés szerveződik, a szerző, *Borojević Dobrila* budapesti életét dolgozza fel az 1999-es év stresszes időszakában. Akkor, amikor is Belgrádot és Szerbiát a NATO-erők támadása érte. Minden egyes fejezet bemutatja a próbálkozásokat, a világváros új lakójának akaratát és harcait. A könyv írója szeretné feltalálni magát az új környezetben, az új városban és új kultúrában. Szeretné megtanulni a magyar nyelvet, barátokra és munkára lelteni. Különböző helyzeteken keresztül érzékenyen mutatja be a szerb és a magyar kultúra találkozását, melyek ugyan közel állnak egymáshoz, az emberek mégsem ismerik egymást eléggé.

Borojević Dobrila-val az est folyamán *Dégi János* színművész beszélget. *Dégi János* színészcsaládból származik, édesapja *Dégi István* színész, anyja *Kóródy Ildikó* dramaturg és forgatókönyvíró.

Magyarországi Szerb Színház

AVALA Express XX.

(szerb nyelvű előadás, *Bereményi Géza* dalszövegeinek magyar feliratozásával)

Szereplők:

Lengyel Gábor

Rusz Milán

Ember Tibor

Györgyev Bránimír

Milosevits Mirkó

Díszlet, jelmez: *Prágai Tibor*

Hang, fény: *Szabó Bogdán*

Játékmester: *Dégi János*

Asszisztens: *Bacsi Katarina*

Rendező: *Milosevits Péter*

Cseh Tamás igazi klasszikussá vált, dalait időről időre feldolgozzák, és különböző színpadi produkciókban adják elő. Most azonban valami egészen különleges est készül.

A budakalászi szerb családban született költő és irodalomtörténész, *Milosevits Péter* fordításában – a Magyarországi Szerb Színház tagjai jóvoltából – 1996. március 3-án volt az első koncert, ahol szerb nyelven szólaltak meg *Cseh Tamás* és *Bereményi Géza* dalai. A nagy sikerű előadáson a szerzőpáros személyesen is jelen volt.

A húsz évvel ezelőtti koncert emlékére rendezett előadás szimbolikus címszereplője a legendás vonat, az AVALA Expressz, amely Belgrádból Pesten át megy Bécsbe. A kerettörténet szerint a Keleti

pályaudvaron a beérkező szerelvényt egy fiú várja: érettségi tablóval a kezében rohangál és a leszálló emberek között keresi az egykori osztálytársakat, akik „Jugóból” jöttek, de nincs senki, mert kitört a háború...

Az 1996-os koncert felidézésekor a szerb és magyar szövegeket a háttérben kivetítve olvashatja a közönség. A dalszövegek nem tükörfordítások, hanem átköltések, amelyek híven őrzik Bereményi Géza világának hangulatát.

Magyarországi Szerb Színház több mint huszonöt éve működik folyamatosan. A társulat vezetője Ruzs Milán. Célja, hogy magas színvonalú, professzionális előadásokat játsszon szerb nyelven, és elvigye mindenhová, ahol igénylik a színházat és az anyanyelvén megszólaló színészt. A színház jelentős részt vállal a magyarországi szerb nemzetiségek nyelvének és identitásának megőrzésében. Néhány színpadi műfajt elsőként, illetve egyedülként a Magyarországi Szerb Színház szólaltatott meg szerb nyelven (passiójáték, operett, zenés vígjáték, rock-opera). A társulat 2007-ben megkapta a Magyar Művelődési Intézet „Pro Cultura Minoritatum Hungariae” díjat.

Zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház

A helység kalapácsa

(komikus eposz, stílusparódia, hősköltemény egy részben, négy énekben)

Írta: Petőfi Sándor

Előadja: Besenczi Árpád

A Jászai-díjas színművész előadásában Petőfi egyik híre hőskölteményét láthatja a közönség. Besenczi Árpád, a megyeszékhelyi Hevesi Sándor Színház igazgatója, már több helyütt is bemutatta színművészi repertoárjának legkülönlegesebbjét.

Petőfi gunyoros műnek szánta, amikor 1844-ben megírta. Egy olvasat szerint *Vörösmarty* Mihályt is fricskázta az eposzi jelzőkkel nem fukarkodó stílusa miatt. A művet aligha kell bemutatni: a helyszín egy falusi kocsmá, ahol szemérmes Erzsók ötvenöt éves bájai megbabonázzák a helybéli lágyszívű

kántort, viszont Erzsók szívéért a helység kalapácsa is verseng. A konfliktust bonyolítja a fondor lelkületű egyházi, Bagarja uram, a béke barátja és vitéz csepű Palkó, a tiszteletes két pej csikájának jókedvű abrakolója. Most mindannyian egy szájjal szólnak, Besencziével. A szöveg és a történetfűzés nagy csábereővel bír, a tekintetben, hogy a színész az olcsó poénkodás mezsgyéjére tévedjen. E veszélytől megóvta magát és közönségét a karakterhalmozó előadó, mégis kellően aktualizált. Olyan a pódiumműsor, mint az a vörösbor, amit hősünk kortyolgat, mint a lánglelkű és szenvedélyes poéta életre keltője: többször meg kéne nézni, kóstolni, úgy adná ki az ízt.

A közel egy órás önálló est alatt a nézők rekeszizmai ugyancsak igénybe lesznek véve.

Cinka Panna Cigány Színház

Cigányvarázs

(zenés vándorlás a színház és a cirkusz világában)

Szereplők:

Balog Jano – ének

Jónás Judit – bohóc

D. Horváth Károly – bohóc

Mollini – bűvész

György István – artista-atomCircus

Horváth Gyuszi – mese – stand up

Mata András – gitár, ének

Szecső Kovács Zoltán – tánc

Kovács Rebeka – tánc

ifj. Szecső Kovács Zoltán – tánc

Rendezte: Balog János, D. Horváth Károly ötlete alapján

Az előadás igazi csemege gyermekeknek, felnőtteknek egyaránt. Korhatár nélküli, remek családi program. Az összeállításban bohócokat, bűvészt, énekest, táncost, artistát és más szereplőket láthatnak a nézők. A közönséget interaktív módon a bohócok vezetik végig az előadáson, bemutatva fellépő barátaikat. Ebben a „varázslat” az, hogy bár a nézők színházi előadáson vesznek részt, olyasfajta érzésük támad, mintha cirkuszban lennének. Garantált a szórakozás, a nevetés!

Pécsi Horvát Színház

Povratok Filipa Latinovicza/Filip Latinovicz hazatérése

(horvát nyelvű előadás)

Szereplők:

Filip Latinovicz festőművész – *Matija Kačan*

Ksenija Radajeva, Bobočka – *Nela Kocsis*

Regina Latinovicz Valenti – *Vlasta Ramljak*

Vladimir Baločanski, volt ügyvéd – *Slaven Vidaković*

Kyriales bőrgyógyász és filozófus – *Damir Lončar*

Pl. Silvije Leipach nagybirtokos – *Stipan Đurić*

Vanda Baločanski, néhai feleség – *Monika Berberović*

Dr. Tasillo, falusi legény, fiatalember a hajóról – *Dejan Fajfer*

Gróf a fogadásról, falusi legény – *Gyula Beri*

Patricija Baločanski frajla – *Eva Polgar*

Nemesség a fogadáson, falu népe a Szt. Rókus körmeneten, holtak, táncosok – *Katalin Újvári, Zsolt Molnár (Harangozó Gyula-díjas), Péter Koncz, Dávid Matola*

Díszlet: *Balázs Horesnyi*

Jelmez: *Marija Šarić Ban*

Fény: *Gyula Farkas*

Video: *Ivan Faktor*

Smink-maszk, fodrász: *Klára Mátrai*

Zeneszerző: *Neno Belan*

Koreográfus: *Balázs Vincze*

Írta: *Miroslav Krleža*

Dramaturg és rendező: *Nina Kleflin*

Filip Latinovicz hazatérése Miroslav Krleža egyik legjelentősebb prózai műve, amely kötelező olvasmány a horvát iskolákban, egyben a horvát irodalom egyik alappillére.

A mű egy önéletrajzi regény, amely a festőművész Filipről szól, aki a folyamatos emlékezésein keresztül újra átéli gyermekkorának lelki traumáit, melyek meghatározták emberi és művészi mivoltát. Nyugat-Európában eltöltött évei után, Filip hazatér édesanyjához Kosztanyevcbe, ami az új otthona lesz. Számos különös alakot ismer meg, és életét megváltoztatja egy újabb „végzet asszonya”, Ksenija Radajev, más néven Bobocska.

Bobocskával és édesanyjával való soha fel nem oldódó viszonyuk tükrében a regény főhőse saját törvényszerűségein keresztül éli meg a világot úgy a mindennapokban, mint a művészetben egyaránt.

Kosztanyevc mikrokozmoszán keresztül, Krleža igazából egy nagy életképet kínál számunkra: szenvedélyt, hazugságot, titkokat, félelmeket és szorongást, amelyek extrém lépésekre sarkalják az embereket ebben a kis faluban és minden nagyvárosban. Jelen van mindez a társadalomban, bennünk, mindnyájunkban. Az író aprólékosan mutatja be a szereplők lélektani portréit, így magyarázva számunkra, hogy az élet felszíne alatt az érzelmek háborgó folyója tör utat magának, amelyet lehetetlen megfékezni és visszaterelni a megszokott (kis)polgári medrébe.

A regény rendkívül alkalmas a színpadra állításra, hiszen számos feszült drámai helyzet és vonzó színpadi kép körvonalazódik benne. Egy kis közelebből és néhány egyszerű belsőből (Filip szobája, Kávéház) kilépve az emlékezés zárt, klausztrófobikus tereibe (trafik, szekrény) süllyed. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan végtelen réteket, esőerdőket, sáros mezőket nyit meg. Mindez a színházi feldolgozás során nagyon sok lehetőséget ad az érdekes, vérbő drámai párbeszédre, s mellettük a költői és zenei töltetű képekre. Alkalmas nagy színészi alkotómunka megvalósítására. Filip, Filip édesanyja, Bobocska vagy épp Baločanski alakja hatalmas drámai szerepek, amelyek meghatározóak lehetnek egy színmű-

vész-színművésznő pályafutásában. Ezek az alakok jelképes értelemben az egyetemes emberi tulajdonságok több rétegű portréi. A Filip Latinovicz hazatérése feszült, erős érzelmekkel teli történetet elevenít meg a néző számára.

Cervinus Teátrum

Láskaboželáska

(zenés irodalmi összeállítás magyar és szlovák nyelven)

Szereplők:

Eva Javorská

Ferenc Polák

Dramaturg: Ferenc Polák

Rendezte: Viktor Varga

Egyedül a sors tudja összekötni vagy szétválasztani az embereket, mi csupán bábjai vagyunk, hol elfogadón, hol pedig elutasítóan reagálunk a sorsszerű találkozásokra.

Két tökéletes élet, egészen a találkozás pillanataig. Két tökéletes élet a technika világában, mely hazug és hitevesztett. Párbeszéddek és monológok válogatása a világirodalomból, népszerű dalokkal és sanzonokkal fűszerezve.

Egy színésznő és egy színész..., egy helyszín, és közös a végétük.

Karaván Színház és Művészeti Alapítvány

I'm online

(csesztetés egy felvonásban)

13 éves kortól ajánlott

Szereplők:

Pálma – Lovas Emília

Elza – Merina Camacho Abigail/ Bakondi Jázmin

Zsanett – Figeczki Vanda

Jenci – Baranyi Csaba

Miki – Kós Mátyas

Slam- és dalszövegek: Horváth Kristóf (Színész Bob)

Zene: Beck Zoltán, Karavan Familia, Simara László, Bob és Bobék Orkesztra

Írta: Selmeczi Bea

Rendezte: Tóth Géza

Produkciós vezető: Nyári Oszkár

Ifjúsági stúdiószínházi produkciónk témája a gyerekek között zajló iskolai bullying és cyberbullying, vagyis a kortárs iskolai és internetes bántalmazás, zaklatás.

A történet főszereplője Pálma, a félroma kamaszlány, aki új középiskolába kerül. Hamarosan ismeretlenek kezdik el zaklatni az interneten. Fogalma sincs, kik vannak a nicknevek mögött. Miközben naponta látja a róla szóló gyalázkodó kommenteket, az

iskolában is teljesen perifériára szorul. Az a kérdés már fel sem merül benne: miért ez a féktelen gyűlölet? És a gonoszság nem ismer határokat, ha nem állítja meg semmi és senki...

Az előadást 13 éves kortól ajánljuk. Elsődleges célcsoportja a zaklatásoknak leginkább kitett tizenéves korosztály, de hangsúlyozottan a szülőknek és a pedagógusoknak is érdemes megnézni.

Az ifjúsági produkcióban a Karaván Színház alapítványi színészképző stúdiójának növendékei is gyakorlatyszerzési lehetőséghez jutnak.

Karaván Színház és Művészeti Alapítvány

Vers és zene – rendhagyó irodalomóra

(verses, zenés műsor)

Közreműködik:

Horváth Kristóf (Színész Bob) slammer

Nagy István zenész (Karaván Familia).

Rendező: Nyári Oszkár

Egyre kevésbé olvasunk verset, egyre nagyobb tömegek életéből marad ki a költészet. Színinövendkeink felkészítéséhez a versmondás tanítása is szervesen hozzátartozik. Egy rendhagyó irodalomóra keretében szeretnénk közelebb hozni a verseket a gyerekekhez, fiatalokhoz. A verses műsort a Karaván Színház alapítványi színészképző stúdiójának tizenéves növendékei adják elő.

Magyarországi Nemzetiségek Színházi Társulata

Szobacsoda

(magyar nyelven játszódó, anyanyelvű dalokkal tarkított zenés mesejáték egy felvonásban)

5 éves kortól ajánlott

Szereplők:

Álmosd Phaedra

Galda Levente

Gyorgyev Bránimír

Keller Linda

Kollatos Fotios

Trojan Tünde

Harmonika: Berecz Péter

Írta: Trojan Tünde

Rendezte: Vesztl Zsófia

A Magyarországi Nemzetiségek Színházi Társulata egy olyan több nemzetiséget felölelő kezdeményezés, mely egyedülálló ma Magyarországon. Gergely László (1952-2016) az egyesület alapítója és rendezője egy olyan multikulturális, interetnikus társulatot hívott életre, melyben valamennyi magyarországi, azaz a tizenhárom hazai nemzetiség (örmény, görög, szerb, szlovák, szlovén, lengyel, ruszin, ukrán, bolgár, német, horvát, roma és román) művészei

képviseltetik magukat. A színház a Vigadalom és a Levesben című nagysikerű darabok mellett, most egy varázslatos zenés mesejátékkal lepi meg a fiatal színházrajongókat.

A színdarab valóságyszerű – zenés – utazásra hív, amely során a gyerekszoba legeslegmélyebb titkai-
ba lehetünk be veled együtt! Szerinted mi történik,
mikor kimész a szobából és becsukod az ajtaját? Ta-
lán előfordult már veled olyan, hogy visszafordultál,
felkapcsoltad a villanyt, körbe néztél és valami furá
érzés vont hatalmába. Tényleg úgy maradt minden,
ahogy hagytad? Vagy mégsem? Történt változás?
Vagy csak rosszul láttad? Megdörzsölted a szemed
és megint mást láttál? Mikor elmesélted, hogy egy-
egy játékos új helyen találtad meg, pedig biztos
vagy benne, hogy nem oda tetted, a felnőttek min-
dig csak legyintettek, kinevettek és azt mondták:
csak képzelődsz! Nem hitték el? Mi hiszünk neked!
Mert ez velünk is megtörtént, megtörténik, és meg-
történhet.

Most felfedjük előtted a titkot. A Szobacsoda cso-
dás szoba, a csodák márpedig léteznek.

Élményeim a JELEN/LÉT Országos Nemzetiségi Színházi Fesztiválon

A Magyarországi Szerb Színház kezdeményezésére, a Magyarországi Nemzetiségi Színházi Szövetség-
gel közös szervezésben megvalósuló, fesztiválon a
nézők szerb, bolgár, horvát, roma, örmény, szlovák,
német és görög kisebbségek társulatainak előadásait
láthatták magyar nyelven, vagy magyar felirattal, de
előfordult az is, hogy egy-egy előadást az éppen szín-
padon álló nemzetiség nyelvén hallgathattak végig.

Idén előfordult az is, hogy a múlt évben nagy si-
kert aratott darabjukat újra elhozták hozzánk a nem-
zetiségi színházak. Ilyen például a görög nemzeti-
iségi színház *Az út* című darabja, amelyet a rendező
nagyapájának élete ihletett.

Soltész Miklós egyházi és nemzetiségi kapcsola-
tokért felelős államtitkár a rendezvény ünnepélyes

megnyitóján kiemelte, hogy „a Magyarországon élő,
nyelvükért, kultúrájukért, megmaradásukért küzdő tizen-
három nemzetiség számára szimbolikus jelentősége van
annak, hogy a nemzet színházában adhatják elő darabja-
ikat.” Mint elmondta, a fesztivált tízmillió forinttal
támogatta a Miniszterelnökség Egyházi és Nemze-
tiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága, a kö-
vetkező hónapokban pedig öt nemzetiség hat szín-
házának munkáját összesen százötzmillió forinttal
fogja segíteni a kormány.

A fesztivál sajtótájékoztatóján Csasztván András,
a szarvasi szlovák Cervinus Teátrum vezetője, a Ma-
gyarországi Nemzetiségi Színházi Szövetség elnöke
elmondta, hogy az előadások a Nemzeti Színházban
a Gobbi Hilda Színpadon, a Kaszás Attila Terebben

Sajtótájékoztató:
Csasztván András,
L. Simon László,
Soltész Miklós,
Vidnyánszky Attila,
Alexander Jubomir

és a Bajor Gizi Szalonban lesznek láthatók. Ismertette azt is, hogy a rendezvény március 25-én a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház előadásával kezdődik: a beregszászi társulat Csehov egyfelvonásosaival érkezik a fesztiválra. A megnyitót 26-án tartották, majd a Pécsi Horvát Színház és a bolgár Malko Teatro produkcióját mutatták be. Mint mondta, március 29-én például öt produkciót láthatott a fesztivál közönsége.

A fesztivál nyitó előadása minden évben egy különleges produkció, hiszen eddig ilyenkor vagy egy-egy nemzetiségi színház különleges „nyitótáncát” vagy több társulat közös szereplését láthattuk.

Az idei nyitódarab azért is volt rendhagyó és nagyon különleges, mert ez alkalommal nemcsak a nemzetiségi színházak vettek részt az előadásban, hanem a Nemzeti Színház társulata is. Egészen pontosan a *Nemzeti Színház* és a *Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház* tagjait láthattuk az egy felvonásos komédiasorozatban.

A darab három kisebb részből, de mégis egyetlen felvonásból áll. Első a „*Medve*” címet kapta.

A *Medve* a szövegmaszkok, a viselkedés és a lelünkben lejátszódó folyamatok, illetve a tények elmentetere épül. *Szűcs* Nelli egy bezárkózott özvegyet alakít. Finoman és bájosan formálja meg a végtelen szenvedésben élő már-már éhező, fiatal özvegyet, hogy mialatt mindenki tudja, sóhajtása, gyásza, egész imázsa hamis, mégis meglepő, amikor a nőiesen bizonytalan, majd sértetten hideg naiva amazonként „teríti le a medvét”. Ennek a csodálatos és szinte kifogástalan alakításnak az ellenére is a pálmát mégis mindhárom jelenetben *Trill* Zsolt viszi el. A huszoneves fiatal színész a medvében egy vénséges lakájt alakít. Lukát, az öreg cselédet, aki apapótlék is a család számára, személyiségét egy bölcs bohóc és Firsz színeiből keverte ki a rendező. A színháztörténet legjobb színházi clownjaihoz hasonlítható etap a

Rusz Milán, a Magyarországi Szerb Színház előadásában

színész igazi jutalomjátéka. A darab második része „*A dohányzás tilalmáról*” címet kapta.

A dohányzás ártalmasságáról szóló monológban hihetetlenül vékony a szűk frakkban, tényleg madárijesztőnek csúfolható kopasz ceruza-emberke, aki komoly tudálékossággal lépett a nagyérdemű elé. A papucsférj vallomása alatt a közönség szó szerint dőlt a nevetéstől. Majd jött egy éles váltás: és az érzelmek éppen az ellenkezőjükre fordultak át. A kiszolgáltatott, rettegő főhős egyre inkább sajnálatot váltott ki nézőkből. Ez a sajnálat a nagy nevetés után sokak szemében könnyeket csalt. A harmadik, egyben befejező darab biztosította a romantika és a komédia szerelméből születő lezárás lehetőségét. Ugyanis *Leánykérésnek* lehettünk tanúi. *Kacsur* Andrea egy sürgősen kiházásítandó csúnyácska vénlányt alakított a darabban. A házasságra vágyó lány kissé visszahúzódo személyisége egyik pillanatról a másikra varázsütésre megváltozott. A szelíd, halk és udvarias házikisasszony éles nyelvű boszorkányként tombolt a színpadon.

A három különálló, de mégis egy egészet alkotó darab hatalmas kacajokat és könnyeket is egyaránt kiváltó ovációja után vastaps zárta a beregszásziak játékát.

A nyitó napon 18 órától a Malko Teatro, és a Szilveni Állami Bábszínház – Bulgária közös produkciója, a *Virágzó szemek* várt bennünket.

Négy bolgár színésznő próbál Magyarországon egy darabot, aminek vezérfonalát egy magyarra is lefordított kortárs bolgár regény adja. Ennek a próbaidőszaknak az eredményét nézhettük meg. Fialok, szépek, tehetségesek és nők. Ez a „*női vonal*”, ami a nőkről, de nem csak nőknek szól, sokkal inkább a nők és férfiak okulására. Zene, tánc, látvány és mély szövegek. A színészek bolgáruul játszanak, de a magyar nézőknek sem csak a felirat segített, hiszen a színházban és az életben is: „*A szem, a fül, minden érzék hadban áll.*”

A nyitónap záró előadása a Pécsi Horvát színházat hívta színpadra. *Filip Latinovicz hazatérése* két felvonásban, horvát nyelven várta a nézőket.

Filip Latinovicz hazatérése Miroslav *Krleža* egyik legjelentősebb prózai műve, amely alkotó része a horvát nyelv iskolai kötelező olvasmányainak és egyben a horvát irodalom egyik alappillére is.

A mű egy önéletrajzi ihletésű regény, amely a festőművész Filipről szól, aki folyamatos emlékezésein keresztül újra átéli gyermekkorának traumáit, melyek meghatározták emberi és művészi mivoltát is.

A cselekmény azzal kezdődik, hogy Nyugat-Európában eltöltött évei után, Filip hazatér édesanyjához *Kosztanyevocbe*, amely az új otthona lesz. *Kosztanyevocbe*ben számos különös alakot ismer meg, és életét megváltoztatja egy újabb „végzet asszonya” is, aki nem más, mint Ksenija Radajev, nevezett Bobocska. Bobocskával és édesanyjával való soha fel nem oldódó viszonyuk tükrében a regény főhőse saját törvényszerűségein keresztül éli meg a világot a mindennapokban és a művészetben egyaránt.

Pontosan ezeknek a nagy kérdéseknek a kibontakozása alkotja eme fenséges regény lényegi értékét. Kosztanyevc mikrokozmoszán keresztül, Krleža igazából szenvedélyt, hazugságot, titkokat, félelmeket és szorongást kínál a néző számára. Ezek az árnyalatok, amelyek szélsőséges lépésekre sarkalják az embereket ebben a kis faluban is és minden nagyvárosban, de jelen van mindez a társadalomban, és bennünk, mindnyájunkban is.

Filip Latinovicz hazatérése mindenképpen érdekes minta egy színházi előadás születéséhez. A darab feszült, erős érzelmekkel teli történetet elevenített meg a Jelen/Lét fesztivál színpadán. A horvát nyelven előadott színpadi mű csak azoknak volt kevésbé élvezhető, akik nem beszélik ezt a nyelvet. Sajnos köztük tartozom én is. Annak ellenére, hogy nem az anyanyelvemen hallgattam, az előadást ismerve, a történetet mégis érthető volt számomra, amit a színpadon láttam.

Nela Kocsis tökéletesen alakította Bobocska meglehetősen összetett karakterét. Az előadás korhű jelmezei gyönyörűen bemutatták a szereplők társadalmi hovatartozását és a szociális érintettségét is, a díszlet pedig olyan élethűen tükrözte azt, amit a történet olvasása alatt képzelünk, hogy így több mint két órán át a horvát regényben érezhettünk magunkat.

A szarvasi szlovák Cervinus Teatrum a Fesztiválon

Az idei Jelen/Lét fesztiválból sem maradhatott ki a *Cervinus Teátrum*, a tizenöt éves szarvasi szlovák társulat.

A 2000 januárjában alakult, a „rég-új” színház mely sajátos helyzetéből adódóan felismerte, hogy hagyományai révén számos színházi hagyomány metszéspontjában áll. Így a színház rátalált saját egyedi útjára, és 2004-től fölkarolták a szlovák nemzetiségi színjátszást. A Cervinus Teátrum immár egy olyan átfogó színházi rendszert jelenít meg, amely figyelembe veszi úgy a nemzetiségi színjátszást, mint a város és annak közvetlen környezetének kulturális és színházi igényeit is.

A Cervinus bátran állíthatja, hogy az ősbemutatók színháza lett. Az elmúlt években, a szarvasi nemzetiségi színház olyan Magyarországon eddig nem játszott darabokat vitt színre, mint: a Temetőkönyv, Napfoltok, Keringő a padláson, vagy a Hazárd keringő.

2012-ben az a megtiszteltetés érte a színházat, hogy Ivan Holub Az Angyal című vígjátékával meghívást kaptunk a Pécsi Országos Színházi Találkozóra. Ezt kövözően, 2014-ben Meskó Zsolt: Szerelmem Sárdy című előadásukkal vehettek részt a POSZT-on. 2015-ben a Csodaszarvas című musical-ük elnyerte az V. Magyar Teátrumi Nyár fesztiválon Szarvas Város Nagydíját valamint Maróti Attila a legjobb mellékszereplő díját is megnyerte Bese (Csodaszarvas) szerep megformálásáért. A Valahol Európában

musical-ükkel a számos szakmai díj mellett az évad legjobb zenés előadásának díja is az övék lett.

Március 28-án a Kaszás Attila Teremben állt színpadra a Cervinus társulat két művésze azért, hogy valami olyan egyedülálló színházi és irodalmi élménnyel ajándékozza meg a nézőket, amit máshol, és feltételezem más társulattól sem kaphattak volna meg.

A *Láskabozeláska* címet viselő hatvan perces előadás kicsit zene, kicsit színház, kicsit irodalom, ami férfiaknak és nőknek is ugyanolyan fontos üzenetet közvetít. Úgy, ahogy a művészetek kéz a kézben járnak, úgy tartozik össze a férfi és a nő is. Ahogy színház sem lenne irodalom nélkül, úgy a férfi sem lenne soha nő nélkül és a nő sem férfi nélkül, hiszen csak együtt tud a kettő tökéletes egészet alkotni. De mindenekfölött a sors az, ami meghatározza életünk alakulását, derül ki az előadásból. Egyedül csak a sors tudja összekötni vagy szétválasztani az embereket, mi csupán bábok vagyunk, akik hol kedvezően, hol pedig elutasítóan reagálunk a sorsszerű találkozásokra.

De mi történik, amikor két tökéletes élet a technika hazug és hitevesztett világában találkozik egymással? Erre akar példát mutatni a Cervinus Teatrum előadása. Az eleve elrendelt sors elé mindegy, hogy milyen akadály áll, a végszó mindig ugyanaz. Az ilyen kapcsolatokat csak a halál választhatja el.

A párbeszéd és monológok sorát a világirodalom teljes repertoárjából válogatta a rendező, Varga Viktor. Minden megszólalást és dialógust sokak által ismert népszerű dalokkal és szonokkal fűszerezett meg.

Egy színésznő és egy színész, egy nő és egy férfi, egy helyszínen ahol egy végzet vár rájuk. A zenés irodalmi előadást magyar és szlovák nyelven Eva Javorska és Polák Ferenc előadásában láthattuk.

Ez volt az első Jelenlét fesztivál amikor végre szerencsém volt találkozni a szarvasi Cervinus társulattal. Új – ide készült – darabjuk számomra a fesztivál egyik legmeghatározóbb élménye. Mondják, hogy a kevesebb néha több. Ezt lehet elmondani erről a darabról is, hiszen gyakorlatilag csak két ember beszélgetésének lehettünk szem és fültanúi. A színpadra álló két színész egyszerre volt nő és férfi – úgy, mint bárki a nézőtéren ülők közül – és mindezzel együtt briliáns előadók is. Sokszor a legegyszerűbb hétköznapi helyzetek eljátszása a legnehezebb. Eva Javorska és Polák Ferenc természetes játéka annyira magával ragadta a közönség figyelmét, hogy szinte emberként követte a végzet ellen harcoló pár pillanatit.

A teltházas előadásra szinte minden korosztály jegyet váltott, az előadást két nyelven játszották, így minden szava érthető volt azok számára is, akik nem beszélnek szlovákul.

Ilyenkor beigazolódik az, hogy a színházban és főként a JELEN/LÉT fesztiválon, nemzetiségtől függetlenül mindannyian egy nyelvet beszélünk.

Bécsi Éva

Ünnepelt a BARÁTSÁG

Különleges eseménynek adott otthont 2019. február 20-án az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala. A Szalayné Sándor Erzsébet nemzetiségi ombudsmanhelyettes és az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége által közösen szervezett, a Miniszterelnökség támogatásával megvalósult rendezvényen a BARÁTSÁG folyóirat megalapításának 25 éves jubileumára gyűltek össze a résztvevők. A közel száz fős közönségben a hazai nemzetiségi közélet jeles képviselői, így Ritter Imre német nemzetiségi képviselő, Alexov Lyubomir szerb, Farkas Félix roma, Kissné Köles Erika szlovén, Kreszta Traján román, Sianos Tamás görög és Szuperák Brigitta urkán nemzetiségi szószólók, valamint Kramarenkó Viktor ruszin, Szutor Lászlóné szerb és Agárdi Szpirosz Bendegúz görög országos nemzetiségi önkormányzati elnökök mellett nemzetiségi művészek, pedagógusok, továbbá a nemzetiségek kultúrája iránt fogékony, a folyóirat negyedszázados tevékenységét figyelemmel kísérő érdeklődők is szép számmal helyet foglaltak. Az eseményt az MTVA Nemzetiségi és Külhoni Főszerkesztősége rögzítette. A rendezvény nyitányaként az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala munkatársaiból álló kórus adta meg az alaphangot, hiszen az általuk előadott kórusművek a hazai német, örmény, roma és szlovák nemzetiségeink dallamkincséből válogatva mutatták be a kultúrák sokszínűségét.

Ezt követően Fürjes Zoltán, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára köszöntötte a megjelenteket. A program házigazdájaként Szalayné Sándor Erzsébet nemzetiségi biztoshelyettes foglalta össze a BARÁTSÁG folyóirat elmúlt 25 év alatt elért eredményeit. Mayer Éva főszerkesztő összegezte a folyóirat eddigi fejlődését és jövőbeli terveit. A rendezvény második felében Angelidis Vasilis/Zeys és a Milosevits Mirkó – Kullai Tímea duó zenei műsorszámával színesített irodalmi program keretében mutatkozott be néhány olyan nemzetiségi kötődésű alkotó, akiknek munkássága szorosan kapcsolódik a BARÁTSÁG folyóirat elmúlt 25 évéhez. A műveikből felolvasó Berényi Máriával, Dzsotjánne Krajcsír Piroskával, Fábíán Évával, Káli-Horváth Kálmánnal, Michelisz Józseffel, Milosevits Péterrel és Svetla Kjosevával Mayer Éva beszélgetett, felidézve az írók keletkezésének körülményeit és a sok éves együttműködéshez kapcsolódó élményeit. A megszólaló irodalmárok kiemelték annak jelentőségét és fontosságát, hogy a folyóirat folyamatosan teret biztosít a nemzetiségi közösségek anyanyelvein alkotó művészek írásainak megjelenéséhez.

A rendezvény a 25. születésnapot köszöntő torta felszételével zárult.

Az AJBH kórusa nyitotta jó hangulatú műsorral a rendezvényt

Bajtai László felvételei

Dr. Fürjes Zoltán, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkárának köszöntője

Szerzőinkkel,
olvasóinkkal,
barátainkkal
megtelt
a Korczak Terem

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Vendégek!

Megtisztelő, hogy itt lehetek ma Önökkel, hiszen az ember mindig örül, ha erős és időtálló barátságokat lát. Márpedig ez a BARÁTSÁG, ami miatt most itt vagyunk, már negyed évszázada tart.

A tizenhárom hazai nemzetiség közös kulturális és közéleti lapjaként különleges küldetést vállalt magára a folyóirat: meg kellett mutatnia, hogy együttműködéssel és összefogással, a sokszínű nemzeti/nemzetiségi gyökerek gondozásával a lap címeként választott szó képes meghatározni az együttműködésünket.

Írók, költők, zenészek, képzőművészek és megannyi tehetséges, a nemzetiségi hagyományait gondozó személy ül most itt. Önök mindenkinél jobban tudják, hogy mennyi munka, erőfeszítés és odaadás kellett ahhoz, hogy ma együtt örüljünk ennek az évfordulónak.

Jókai Mór örökérvényű gondolatát felidézve: „A nép sokféle nyelven beszél, de egyforma szívvel szeret.”

A BARÁTSÁG folyóirat alapítói is magukénak vallották ezt, hiszen meglátták, hogy a hazánkban élő más-más nyelvet beszélő közösségek egyforma szívvel és sokoldalúan szeretnek. Szeretik és becsülik a kultúrájukat, a hagyományaikat, a velünk élő örökségüket, és nem félnek megosztani egymással ezt a gazdagságot.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ahhoz, hogy megmaradjunk ebben a világban, szükségünk van egy közös akaratra. Caius Sallustius Crispus római politikus, történetíró gondolatát állítanám elénk megfontolásul: „A szilárd barátság alapja a jóban-rosszban közös akarat.”

Hiszem, hogy esetünkben ez a közös akarat nem más, mint gazdag kultúránk, a nemzetiségi tudat megőrzésével történő ápolása és gondozása, így szolgálva hazánk erősödését. Olyan elhatáro-

zás ez, amely nemcsak a közösségeink erősödését és együttműködését segíti elő, hanem példát mutat egész Európának arról, hogy miként lehet gondozni azokat a kulturális gyökereket, amelyek segíthetnek a helytállásban.

E közös kultúrának megőrzése mindannyiunk felelőssége! Nemcsak az időseké, de a fiataloké is! Ezért arra biztatom a fiatalabb nemzedékeket, hogy tanulják meg a nemzetiségi anyanyelvüket, ismerjék meg kultúrájukat, ne hagyják elveszni őseik identitását, hitét, hanem építsék be saját életükbe, mert ez szellemi gazdagságot jelent.

Ez a szellemi gazdagság pedig olyan érték és erőforrás, amely – az újszövetségi magvető példájával élve – jó földbe hullva sokszoros termést hozhat mindannyiunk életében.

A BARÁTSÁG folyóirat fenntartói, szerzői és minden munkatársa éppen ilyen magvető munkát végeznek, hiszen a közösségeket, az azok közötti kapcsolatot erősítve, egymás kölcsönös elfogadásáért s tiszteletért munkálkodnak. Ehhez a munkához pedig nem kívánhatok mást, mint töretlen lelkesedést és további sikeres évtizedeket!

Amíg a nemzetiségi építkezést a barátságos összhang légköre tölti be, amíg valóban sokféle nyelven, de egyforma szívvel tudunk szeretni, amíg a közös akarat határozza meg a munkánkat, amíg jól gondozzuk és továbbadjuk ezt a ránk bízott szellemi gazdagságot, addig valóban szilárd alapokra építhetünk.

Magyarország Kormánya számára különleges fontossággal bír, hogy a nemzetközileg is elismert nemzetiségpolitikánk olyan egységet, de színes egységet kovácsoljon, ami kiállja az idő próbáját. Bízom abban, hogy a nemzetiségekkel kialakított sikeres együttműködés a jövőben is ebben a szellemisségben folytatódhat.

Isten áldja Önöket!

Szalayné Sándor Erzsébet nemzetiségi ombudsmanhelyettes beszéde a BARÁTSÁG 25. évfordulóján

Tisztelt ünneplő közösségek! Tisztelt Képviselő Úr, Helyettes Államtitkár Úr, Elnök Asszonyok és Urak, Szószóló Asszonyok és Urak! Minden kedves vendég és kolléga!

Ha körbenéznek ebben a teremben, a mai nap három legfontosabb tényezőjét láthatják. Azokat a tényezőket, amiről, és akikről a mai ünnepségünk szól: a BARÁTSÁG folyóirat történetének 150 kiadott példányát, a soknemzetiségű és soknyelvű közösséget, amelynek összekovácsolódását a kiadvány következetes munkával az elmúlt 25 évben segítette – és a meghatódott főszerkesztőt. Kell-e ennél szebb látvány? Láttatok ezt magatok előtt huszonöt évvel ezelőtt Ember Máriával, kedves Éva?

Hálás feladat számomra a BARÁTSÁG szerepének és fontosságának méltatása, hiszen ez a kiadvány sokkal több, mint pusztán egy a számos médiatermék közül, amelyek jó része csak ritkán, kivételes esetben tudósít a hazai nemzetiségek életéről és kultúrájáról. Ez a folyóirat egy misszió és egy idealista álmom is volt egyben – amely úgy tűnik, napjainkra valóra vált. Hadd idézzem azokat a mondatokat, amelyekkel 1994. március 15. napján Mayer Éva és Ember Mária az első évfolyam első számát útjára bocsátották.

„A szabad sajtó napján, március 15-én indul útjára ez a folyóirat. Valóban a szabad sajtó, a szabad gondolat terméke: kigondoltuk, megcsináltuk. Már senki sem vonhatta össze a szemöldökét, nem tekinthetett ránk gondterhelten: »Node hogy képzelik ezt az elvtársnők?!«... Fölöttes hatóságunk sem lesz, mely aggályosan méricskélne, ugyan melyik hivatalos szemponttól térünk el s hány dekával...

Annál nagyobb a felelősségünk. Mert a szabadság: felelősség.

És a demokrácia: tanulási folyamat. Meg kell tanulnunk türelemmel viseltetni egymás iránt. Tudomásul venni, hogy mások – mások. Hogy a másság: szín, érték, s vállalható, vállalandó tulajdonság. Annyit már tudunk, hogy a felülről megkövetelt »egység« az egység látszata csupán; valódi egység csakis akkor jöhet létre, ha mindenki hangja szól a nagy kórusban.”

A huszonöt év olyan szakmai műhelyt és közösséget teremtett, amely negyed százada felvállalta azt az úttörő feladatot, hogy a rendszerváltást megelőző általános képtől eltérően a Magyarországon élő nemzetiségi közösségeket olyan államalkotó tényezőkként mutassa be, amelyek egymással, a többségi társadalommal és anyaországaikkal is folyamatos, élő, dinamikus kapcsolatokat ápolnak. A folyóirat Magyarország egyetlen olyan, évente hat alkalommal megjelenő lapja lett, amely valamennyi nemzetiség jelentősebb ünnepeiről, rendezvényeiről

beszámol, válogatást közöl képzőművészeti és irodalmi alkotásokból, aktuális összművészeti és tudományos teljesítményekből is. Épp ezért szinte természetes, hogy a mostani ünnepi alkalmat is a laphoz kötődő művészek irodalmi és zenei produkciói fogják színesíteni, ahogyan azt a meghívóban is jeleztük.

A BARÁTSÁG folyóirat a kisebbségpolitikai közélet alakításában is fontos szerepet tölt be, hiszen az évek folyamán a nemzetiségeket érintő állami intézkedésekkel kapcsolatban – különösen a jogszabályok, rendelkezések megjelenése kapcsán – rendszeresen megszólaltatott politikusokat, köztisztviselőket és nemzetiségi szakembereket, ezzel gyakorlati segítséget nyújtva a jogalkalmazók számára is. A folyóirat nyomtatott és elektronikus formában egyaránt hozzáférhető a magyarországi nemzetiségek számára éppúgy, mint ahogy eljut a többségi közösséghez. A magyar társadalom minden tagja, sőt a határon túli magyar közösségek tagjai is értesülhetnek általa a hazai nemzetiségi közélet színtereiről. A BARÁTSÁG ezzel hozzájárul az európai térség és az Európai Unió inkluzív társadalomépítéssel és interkulturális kompetenciák fejlesztésével kapcsolatos ajánlásának megvalósulásához is.

Nem túlzás azt állítani, hogy a BARÁTSÁG története egybeforrta Mayer Éva nevével, hiszen nem csak a mai napig felelős szerkesztője, hanem alapítója is a lapnak. Ember Máriával közös álmuk, hogy hozzájáruljanak a soknemzetiségű hazánk különböző népcsoportjai közötti megértés és elfogadás kialakulásához, valamint fenntartásához – gondolom és remélem: ma már tényként kezelhető s fenntartható valósággá vált.

Nem véletlen az sem, hogy tavaly Mayer Éva vehette át az ombudsmani intézmény által 2007-ben alapított Justitia Regnorum Fundamentum-díjat, amelyet minden évben egy-egy olyan személyiség kap, aki éveken keresztül különösen sokat tett a nemzetiségi jogokért. Éva évtizedek óta fáradhatatlanul, kiváló szakértelemmel és empátiával segíti a nemzetiségi kulturális jogok érvényesülését, kiemelkedő újságírói, szerkesztői és kultúraszervezési tevékenysége elismeréseként vehette át a díjat.

Külön öröm számomra, hogy a magyarországi nemzetiségek jogainak védelméért felelős ombudsmanhelyettesként mandátumom immár öt és fél éve alatt sikerült kiváló szakmai munkakapcsolatot kialakítanom a folyóirattal és személy szerint a szerkesztővel – valamint az őt mindenben fáradhatatlanul segítő férjével, Bajtai Lászlóval –, hiszen a BARÁTSÁG folyóirat volt az a lap, amely szinte va-

lamennyi rendezvényünkről és jogvédő tevékenységünkről beszámolt, és tette mindezt magas szakmai színvonalon.

„Sose felejtjük el, honnan jövünk” – szól Mayer Éva mottója, amelyet eddigi pályafutása során mindig szem előtt tartott: számára a nemzetiségek támogatása és képviselése a folyóirat hasábjain is a legfontosabb és legnemesebb cél. Bízom abban, hogy a BARÁTSÁG még sok évtizeden át betöltheti ezt a tudatosan vállalt missziót.

Szerencsére jó okunk van a BARÁTSÁG következő évfolyamainak megjelenésében bízni, hiszen a magyarországi nemzetiségi közösségek választott testületei és vezetői, valamint a Kormány is fontosnak tartják a folyóirat megjelenését, a szerzők és szerkesztők munkáját, s amikor arra szükség van, ezt anyagi támogatással is kifejezik. Így volt ez huszonöt évvel ezelőtt a lap indulásakor is, amikor az első lapszám megjelenését a korábban elhunyt Wolfart János és a tavalyi évben eltávozott Heinek Ottó által nyújtott „meghitelezett” támogatás segítette, és így van most is, hiszen 2018-ban az Országos Nemzetiségi Önkor-

mányzatok Szövetsége vált a lap kiadójává. A mai napig időszerű gondolattal búcsúzom – amely ugyancsak Mayer Évától és Ember Máriától származik:

„A kölcsönös megismerkedés elősegítheti a másság iránti ösztönös irtózás eloszlátását és megteremtheti egymás kölcsönös megbecsülésének légkörét. Hazánkban minden néprétegnek kijutott a történelmi megpróbáltatásokból, nincs közösség, amely megkíméltetett volna a sorscsapásoktól. Elzárkózásukban sokan hajlamosak lebecsülni mások történelmi sérelmeit, hajlamosak azt hinni, egyedül ők szenvedtek. Sajtójukban, anyanyelvükön ma már alapos és szavahihető dolgozatok jelennek meg a nehéz évekről, s folyóiratunk feladatának tekintjük, hogy ezekkel a tényekkel kölcsönösen megismertessük olvasóinkat – mégpedig a közös haza nyelvén.

Munkatársaim és a magam nevében is köszönöm az elmúlt huszonöt évben végzett állhatatos munkát mindazoknak, akik a lap megszületését, megmaradását s fejlődését segítették és segítik ma is! Kívánom, hogy a BARÁTSÁG eszméje hassa át nemzetiségi közösségeink együttműködését a következő évtizedekben is!

Mayer Éva felelős szerkesztő, BARÁTSÁG

Tisztelettel és nagy örömmel köszöntök Mindenkit, aki ma megtisztelte jubileumi ünnepségünket jelenlétével!

Köszönetet mondok az Alapvető Jogok Biztosa Hivatalának, személy szerint Szalayné Sándor Erzsébet nemzetiségi biztoshelyettesnek, hogy befogadta rendezvényünket, továbbá köszöntöm folyóiratunk szerzőit, barátait, olvasóit, előfizetőit és támogatóit.

Hogy milyen sok a 25 év, bizonyítja, hogy az indulásunk óta mennyi minden történt a nemzetiségek életében, ami visszatükröződik a folyóiratban is. Új jogintézmények keletkeztek, s itt kifejezetten az Országos Nemzetiségi Önkormányzatokra, az ombudsman hivatalára és az országgyűlési szószóló intézményére gondolok. Már országgyűlési képviselőnk is van, Ritter Imre személyében. Kéttannyelvű nemzetiségi oktatás, az országos önkormányzatok által működtetésre átvett nemzetiségi óvodák, iskolák, kulturális intézmények működnek, színházak alakultak, írók, költők, képzőművészek, zenészek, filmesek, koreográfusok jelentkeznek műveikkel, és hoznak létre új értékeket a nemzetiségi kultúrában.

A BARÁTSÁGnak minden nemzetiség összes hagyománya, valamint a kortárs nemzetiségi kultúrában – irodalomban, képzőművészetben, színházban, zenében, tudományokban, néprajzi kutatásban – keletkező értékek egyaránt fontosak voltak és maradnak. Egymás kultúrájának megismertetése, közvetítése – ezt fogadtuk meg az induláskor, ezt tesszük azóta is, kibővülve honlapunkkal (www.nemzetisegek.hu). Sikerült megtalálni azokat az egyetemi és főiskolai nemzetiségi műhelyeket, nem-

zetiségi kutatóintézeteket, romológiaiai tanszékeket, amelyekben szorgos kutatómunka folyt, írókat, költőket, műfordítókat, akik velünk együtt formálták a Barátságot és tették a nemzetiségi kultúra egyik fontos közvetítőjévé. Mi azt hirdettük, és így is gondoljuk, hogy a nemzetiségek kultúrája szerves része a magyar és az európai kultúrának.

Tisztelettel emlékezünk Ember Mária író, újságíróra ezen az ünnepen!

Akik nélkül ma nem ünnepelnénk itt, ők közvetlen munkatársaim: Hegedűs Sándor olvasószerkesztő, Szélpál Éva művészeti szerkesztő. Köszönöm, hogy figyelemmel, barátsággal támogattak a munkám során ez alatt a negyedszázad alatt.

A Miniszterelnökségnek külön is köszönjük a rendezvény támogatását!

Színes képösszeállításunk a hátsó borítón látható!

Hajtűkanyar

(részlet)

Fiamnak

– Én tévedésből vagyok itt – mondta az az ember, akinek nem volt orra. – Én az első világháború főhadnagya vagyok. Arany vitézségim van.

A gyerek közvetlenül mögötte állt. Kissé felágaskodott, hogy jobban láthassa azt az embert, akinek nem volt orra. Csak orrlikai voltak, megnőtt, megnyúlt fekete lyukak az arc közepén. Hogy az orrhegyet felvarrták-e az orrnyeregge, vagy egyszerűen lemetszették, kardpengével, bárd élével, azt a fiú nem tudta megállapítani. Olyan önmagából kifordult orr volt.

– Bitte, ich bin aus Versehen hier – mondta ekkor az ember, akinek nem volt orra, egy arra haladó fehérköpenyesnek. Az idegesen elhessegető mozdulatot tett, talán hogy a karjára ne akaszkodják, vagy talán csak, hogy ne kerüljön hozzá túl közel.

– Ja, gewiss – felelte, és kiment a másik ajtón, de az ember, akinek nem volt orra, örvendezve fordult szomszédjához. A falábúhoz.

– Látja, azt mondta, biztosan így van, nem vonta kétségbe, ezekkel lehet beszélni, ez, kérem, egy korrekt nép, itt orvosok vannak, nem andrisok, akik csak a napot lopni vették magukra az egyenruhát, hallotta volna, mit mondott nekem egyik a cukorgyárban, amikor átnyújtottam az irataimat...

A gyerek a falábút figyelte, ilyet sem látott még közlől soha, a lábcsontk egészséges színű volt, rózsaszín, nem, annál azért öregebb színű, sárgás, de mégsem beteg, nem fekete, nem üszkös, nem sebes, s így valahogy még ijesztőbb is volt, sehogy sem illett hozzá az a bot, amiben végződött. A gumi az alján mintha pata lett volna. A férfi nem szólt, csak a másik, akinek nem volt orra, az beszélt mindig, az ajtó nyílását lesve, hogy ismét előállhasson valakinek a maga ügyével.

A falábú hátán szeplős volt a bőr, a karján is végig, amivel a mankót szorította a hóna alá, erős karizmai vannak, állapította meg a gyerek, s tetszett neki, hogy nem beszél, ő sem bírt most beszélni. Az az öregebbember, aki mellette vetkezett a hibátlan fehérségű, gonddal mázolt padkán, megpróbált barátságos lenni vele, de ő nem bírt; konokul, félig lesütött pillák alól figyelte, mint bújik ki a holmijából az öreg.

– Bitte sehr, ich bin aus purem Versehen... – mondta az az ember, akinek nem volt orra, egy újabb fehérköpenyesnek, aki sietős léptekkel ment át a termen.

– Später – felelte az, oda sem fordulva, s az ember, akinek csak orrlikai voltak, boldogan újságotla mankós szomszédjának:

– Azt mondta, később, később majd sort kerítenek rá, miért nem próbálkozik meg maga is, én kivételezett vagyok, de azért maga is megpróbálhatja, szívesen tolmácsolok, ezek megbecsülik, ha valaki jól beszél a nyelvüket...

A falábú feszülten hallgatott; ha nekem nem volna orrom, én nem merném mutogatni az arcomat senkinek, gondolta a gyerek, s a másik lábára állt, elfáradt. Nem tudta, mennyi ideje állhatnak már itt, a szerencsésebbek hátul a falhoz döltek, ahogy hátranézett, látta, hogy a fal tövében még fekszik is valaki, néhányan úgy támasztják a hátukkal a falat, hogy a földön fekvőt elfedjék, csak annyit látott belőle, hogy a lábszára merő egy véraláfutás, a terepszínű sátrak szoktak ilyenek lenni, de ez mégis más volt, a lilászörös foltok széle zöldessárgába ment át, s azok is tarkák voltak, akik körülállták, annak, aki a fejét támasztotta az olajfésztéktől hűsen csillogó falnak, annak az egész hátulja térképet játszott, s a lapockája behorpadt egy tenyérnyi véraláfutás súlyos sötétkék foltja alatt.

A gyerek ismét lábat cserélt; a kőpadlón maga körül csupa szabálytalan, ijesztő, öreg lábfejet látott, elszarusodott sárga körmöket, akkorákat, mint a lófog, hegyesen kiálló bütyköket, helyükből kimozdult, felpuffadt bokákat; a vékony lábszárak közepén formátlanul nagy volt a térd, és a csuklók és a könyökcsontok is daganatnak látszottak inkább. Félt ettől a csúnyaságtól, amelyet a ruhák ez idáig elfedtek szeme elől, felöltözve a háta nem voltak ilyen görbék, a vállak sem ilyen esetek, a hús nem ilyen lötytyedt. A szemölcsök, a májfoltok, a zsírdaganatok undort keltettek benne, olyan is akadt, akinek testén az elrongyolódott barna bőrelszíneződés alól néhol nyugtalanítóan kivillant a régi-új hús megnyugtató színe – leforrázta volna magát vagy lángok mardostak végig rajta?

– Gleich – rázta le egy újabb fehérköpenyes azt, akinek nem volt orra, a gyerek ismét lábat cserélt, hasonlókorút keresett a szemével, de csak magánál kisebbeket látott, egy tízéves formát, kézen fogva egy öregebbberrel, talán melléjük kellene sodródni, de az öregebbember elijesztette, felhúzott vállain golyvás nyak ült, kondorkeselyű – gondolta a gyerek –, dögöt eszik. Van ilyen a színes préselt képei között. Otthon. Tiszafüredről hozta Apu.

A kislíú szép volt, göndör, szőke; nem messze tőlük állt egy másik, az is egy felnőt kezén, szótlanul, csak az öregapja beszélt hozzá. Talán nem szabad megöregedni – gondolta a gyerek. Fialat férfi egy sem volt köztük. Az öregből, akinek nem volt orra, lassan csöpögni kezdett a vizelet.

– Türtöztesse magát! – kiáltott fel valaki.

– Igen, fegyvelmezze magát – sziszegte egy másik.

– Aztán majd minket büntetnek meg érte! – mutatott a kőpadlóra a harmadik. – Ezek az ártatlan gyermekek tudnak vigyázni, csak az ilyen nagyhangúak hozzák ránk a bajt!

– Ne ordítson, kérem. Meghallják.

– Hadd hallják meg, hogy mi tiltakoztunk.

– Emberek; legyünk észnél. Mással is előfordulhatott volna.

– Az ilyen disznók miatt kell szenvedni a többinek. Méghogy ő kivételezett.

– No de, uraim, én valóban az első világháború főhadnagya vagyok. Igazolni tudom.

– Azt ott mégis maga fogja felnyalni.

A gyerek a másik lábára állt. Szédült, érezte, hogy hamarosan vele is baj lesz. Még tudja tartani, a vagonban hozzászokott, hogy megvárja, amíg szűrni kezdi a vizelet, restellt kigombolkozni annyi nő előtt, hiába mondta Anyu, hogy nincs abban semmi. A feje is fáj; mióta nem ettek? Az, aki a fal tövében feküdt, akit terepszínűre vertek, az biztosan maga alá eresztett már régen.

Az ajtó mindkét szárnya kinyílt, egy fehérköpenyes magasra emelte a kezét, hogy figyelmet kér. Laufschrift, marsch! – kiáltotta, s az, akinek nem volt orra, készségesen fordult hátra: – Azt mondja, futólépés! –A gyerek érezte, hogy meglökik, elindult; az ajtó nyílásába érve látta, hogy több termen kell majd átfutniok, a kétszárnyú ajtó már mindenütt ki van tárva. A harmadik vagy a negyedik teremben nők álltak, kétoldalt, arccal a fal felé fordulva; Anyut próbálta keresni a szemével, de nem találta meg a meztelen tömegben; sok öregaszszony volt köztük, némelyik majdnem kopasz, csak ősz sörték fedték a fejüket, több nagyhasút is látott egy csoportban, végül fiatalabb nőket, hosszú, kibontott hajjal, egyikük vattát szorongatott a combjai közt s a lába szárán vékony vércsík csörgött végig.

A menet megtorpant. A nők torz, kifiamodott tartásban, a feneküket kidugva, az elejüket takargatva álltak, mintha dideregnének, de azért a fejüket oldalra fordítva próbáltak arcokat keresni a sorban. Marsch! – hallatszott megint, a gyerek is nekilódult, mindig futni kell, gondolta dühösen, miért kell mindig futni?

A MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTER rendeletéből, kelt Budapest, 1944. április hó 7-én:

Kétes zsidók szintén a gyűjtőtáborokba szállítandók, tisztázásuk ott történik.

Baky László s.k. Államtitkár

Miért kell mindig futni, gondolta szívdobogva a gyerek, mindig futni kell, a gettóba menet is szaladni kellett, a kocsíúton végig, azután persze megtorlódott a tömeg, megállt, talán hogy a járda szélén ácsorgók közül előléphessen az a férfi, és leköphesse Kl. nénit. Kifelé a gettóból is futni kellett, arra a poros térre, hogy azután egész álló nap ott álljanak és várjanak, és a vagonokhoz is futni kellett, amikor a cukorgyárba mentek, és azután a cukorgyárból ki, a vagonokhoz, és azután a vagonokból ki, a tábor kapujáig. Laufschrift, marsch, kergették a németek, lóz, lóz, gémá, gémá, kiáltozták, korbácsukat ütésre emelve, az ukránok, miért kell mindig futni, gondolta a gyerek, miközben már csak lépésben, libasorban mentek előre, ráállították egy mérlegre, totóléccel megmérték a magasságát, centivel a fejbőségét, csendben, szaporán ment az egész, több fehérköpenyes mérte, írta, adta tovább, talán meg is röntgenezték, nem tudta, szédült, fáj a feje. Az ajtóban egy darabka szappant adtak a kezébe.

A Harc 1944. május 20-i számából, Nagykálnai Levatic László cikkéből:

A magyar társadalomnak régi óhaja teljesült azzal a május 2-i rendelettel, amelyben a belügyminiszter eltiltotta a megkülönböztető jelzés viselésére kötelezett zsidókat a nyilvános fürdők látogatásától.

A fürdőben bádoggállványok húzódtak, két-két lemezből ék alakban összefutó vályúk. Több sor volt belőlük, s minden sor előtt egy fehérköpenyes állt és dirigált: Schnell, schnell! A plafonon a dróthálóban őrzött lámpaburák csak tompa fényt adtak, homályosabbat, mint amilyen eddig volt az orvosi szobákban. A szappan nem habzott, a gyerek ügyel-bajjal feltette a lábát a vályúba, kézi csapból jött a víz, jólesett. Most vette észre, hogy a combja tele van pörsenésekkel. Tizenöt napja nem mosdott.

Három napig jöttek, s vizet csak kétszer kaptak: egy vödörrel Szolnokon, eggyel Hegyeshalomnál. Egy törökszentmiklósi kereskedő mindjárt azt ajánlotta, merjék igazságosan széjjel, mielőtt elfogyna és egymásra haragudnának meg érte. Mindenki egyetértett, csak kimerni nem volt mibe. Anyu a cserépszilkéből kikaparta a szilvalekvárt a kék kockás konyharuhába, s a mázas kis edénybe vett vizet. Azt aztán egész úton fogni kellett, hogy ki ne csobbanjon.

És fogni kellett a vödört is, a másikat: azt csak egyszer ürítették, a határon. A szentmiklósi kereskedő mondta ki azt is, hogy mindig annál maradjon, akinek utoljára kellett. Amikor megtelt, az ajtó közelében

jelölték ki a helyét, hogy ha kiloccsan a soros kezéből, legalább kifelé folyjon. A szaga így is orrba vágott mindenkit, minden zökkenőnél, s ha gyorsított vagy lassított a vonat. A határon két férfi szállhatott le, egyik az üres, a másik a teli vederrel. Fegyveres németek kísérték őket.

– Megtrágyáztuk – mondta, visszakapaszkodván az, aki az ürületet ürítette – szülőföldünk szép határát. A gyerek szája mozdult, de azután nem mert nevetni, a felnőttek olyan sötéten gubbasztottak. Egy német katona két kenyeret nyújtott fel, a vagon két felére intve. H. doktornő, Szolnokról, felkiáltott: Van centiméte-rem! Néhányan felálltak, helyet csináltak neki a földön, a kocsi közepén, egy kunhegyesi hentes ajánlkozott, hogy segít szétarabolni. Lehet, hogy a németek különbek lesznek, mint a magyarok? – kérdezte valaki; a kenyérvágással igyekezni kellett, amíg a szerelvény állt. A serclit a két vödörös kapta, illetve a kenyérosztók tartották meg maguknak.

Eleinte tülekedés volt a helyért a bedrótozott ablaknál; többen javasolták, hogy osszák be azt is. Később elunták ott álldogálni s a mezőket bámulni, és csak olyankor lódultak oda, amikor a vonat megtorpant. Napközben sokat vesztegelt, mindig a nyílt pályán, soha nem a pályaudvarokon; inkább csak éjjel haladtak. A vagon túlsó felében éjjel–nappal sikoltozott egy asszony. Mi baja? – kérdezte a gyerek, próbálj nem odafigyelni – felelte Anyu. Ők szerencsére a kocsi másik felében ültek. Odamenni, megnézni úgysem lehetett volna. Hetvenhatan vagyunk – állapította meg kenyérosztáskor a szentiklói. A vagon külső falára rá volt írva: 8 Pferde, 40 Mann –mesélték a vödörseink. És az, hogy Deutsche Reichsbahn. A sikoltozás néha elhal- kult, beleveszett a kerekek kattogásába – de álmában mindig előjött; ha sikerült végre elaludnia, az a vijjogó hang verte fel. A szolnoki H. doktort újra meg újra megkérdezte valaki, nem tudna-e segíteni rajta, s H. újra meg újra bizonygatni volt kénytelen, hogy minden gyógyszerét elvették. De néha felállt, a motyójukon ülők vállára támaszkodva átlábolt a vagon túlsó felére, nyugtatgatni próbálta azt az asszonyt. Egyszer, amikor visszatornászta magát, egy marék ős haját mutatott a feleségének. Tépi – mondta. A felesége elfordult. Mi- nek kellett idehozni? – kérdezte. – Most mit csinál vele? A doktor büntudatosan nézte az idegen hajszálat a tenyerén. Beledobom a külibe – mondta, és feltápászkodott. Aztán majd tarthatja, hiszen használta – sziz- szegte utána a felesége.

ADOLF EICHMANN parancsa a magyar vidéki gettók evakuálásakor: Vagonhiány miatt sehol egyetlen zsidó le nem maradhat, bezsúfolandó!

Várni kellett, megint várni kellett, a fürdő mögött következő újabb teremben, a fertőtlenítóból jövő ruhá- ra. Amikor levetkőztek, batyuba kellett kötniök a holmijukat; úgy is jött vissza, csak gyűröten, nyirkosan, mocsárszagúan. A csapat meglódult, amikor a szemben levő ajtón elkezdtek bedobálni a batyukat; a gyerek röptében még látta az övét, de már szét volt szóródva egészen, mire oda tudott furakodni hozzá az izgatottan keresgélő, hajlott háta mögött. Tempó! – kiáltotta az oldalajtóban az egyik fehér köpenyes nő, dalli, dalli! – énekelte a másik, miközben kitérte a két ajtószárnyat. Az a darab kenyér, amit a ruhájába kötött, nem lett meg. Anyu adta a kezébe; amikor a fürdő előtt elválasztották őket. Mindenki tülekedni kezdett a nyitott ajtó felé.

Kiértek. Odakint gumibotos ukránok várták őket, katonacsizmában, de civilben. Keskeny úton kellett vé- gigszaladniok, két sor szögesdróttal szegett kerítés között. Anyu motyogta a gyerek, Anyu – lihegte a gyerek, beértek a fabarakkok közé, azokat is szögesdrót választotta el egymástól, s még mindig nyakukon voltak az ukránok, újabb és újabb ukránok, a kerítés mentén kétoldalról kettesével vártak rájuk, egy ukrán lány kockás szoknyáját szépen lebegtette a szél; a barakkok előtt nem állt senki, az ukránok bevették őket a faházba, s az emeletes faágy tetején hason fekve nyújtotta le a két karját Anyu. A kenyér elgurult – mondta a gyerek.

A STRASSHOFI GYŰJTŐTÁBORBA
1944. június 27-én Szolnokról 2567
június 29-én Debrecenből 6841
június 30-án Szegedről 5739
és Bajáról 5640 ember érkezett

A magyar vidékről minden más transzportot, minden június 27-e előtt vagy június 30-a után indított em- berszállítmányt Auschwitzba irányítottak.

Anyu kenyere is kórházzagú volt, fertőtlenítették; szilvalekvárt adott hozzá a konyharuhából. Próbálj elaludni – mondta azután, és betakargatta. Jól körülnéztél? – kérdezte még, hevesen megszorítva a kezét: – Aput nem láttad?

A kórházzaggal akkor ismerkedett meg, amikor Szolnokon kivették a manduláját. Anyu vitte be, azt ígérte, nem fog fájni, mégis fáj, utána még jobban fáj, a fagylalt sem ízlett, tán mert termoszban hozták. A borsólevest a cukorgyárban tejeskannákból mérték.

Apácák osztották. Karingük bő ujja hátracsúszott könyékig. Az udvaron osztották, pedig esett az eső. Folyton esett az eső. Kendőkkel, plédekkel borított emberek sorakoztak fel, csupa eltakart fejű, csuklyás, ijesztő alak. Nem mehettek oda mindketten, egyiküknek a csomagokat kellett őrizni. Menj! – mondta Anyu,

és mert plédjük nem volt, szétbontotta a paplant, azt terítette rá. Nem kell – mondta a gyerek, és lerázta a puha kockákra osztott takarót, nem csecsemő már, hogy bepólyázzák. Menj csak – mondta Anyu, és visszatakarta a paplanba –, enni kapsz! Az egyház küldte.

Beállt a sorba, a lökdösődő, veszekedő emberek közé. Mellettük a puha sárban egy kézen járó nyomorék igyekezett előrehajtani magát, két keze valamiféle papucsba volt bújtatva, törzse alatt négykerekű deszkalap tolta maga előtt a sarat. A sorból kiabáltak vele, itt mindenki egyenlő, ne akarja megelőzni őket. A nyomorék nem felelt, csak lökte magát előre.

A gyerek előtt nagy hasú asszony állt, kezénél fésületlen kislány. Mellette egy férfi, lepedőből varrt oldal-tarisznyával. Csajkája is volt, s a gyerek dühösen nézte a fehér porcelántányért a saját kezében. Leves helyett lassanként megtelik esővízzel. Azzal szokta otthon a haját mosni Anyu. A hordóból vette hozzá a vizet, az eresz alól. A csajkának teteje is volt, ügyes jószág. Előtte a kislány egyfolytában nyafogott, rimánkodott, sírdogált. Az asszony csak fogta a kezét, nem szólt hozzá.

– Utat – kiáltották ekkor hátul –, halottat visznek!

Hordágyon feküdt, pléddel letakarva, nem láthatott belőle semmit. A kapuhoz vitték, a kapu mellett a szemétdombra. Oda kellett vinni az öngyilkosokat is. Oda dobták azt a nőt is.

Amikor a lövést meghallották, néhány férfi kiszaladt a csarnokból az esőbe. Egy asszony – mondta Ottó bácsi, amikor visszajött. Lelőtték? – kérdezte Anyu. Ottó bácsi bólintott. Este minden csarnokban kihirdették, hogy szökni akart. És hogy nem szabad hús lépésnél közelebb menni a kapuórhöz. Ezt különben már mondták, amikor azt hirdették, hogy akinél még van pénz vagy arany, adja be. Vagy amikor azt hirdették, hogy aki a lakásában elrejtett valamit, most mondja meg. Folyton hirdettek valamit.

– Gondolja, hogy tényleg szökni akart? – kérdezte Anyu Ottó bácsit. Másodunokatestvérek voltak, mégis magázódtak.

– Ugyan – felelte Ottó bácsi. – Talán csak kérdezni akart az őről. Egyszerűen idegesek. Az a két taknyos tizennyolc éves német őriz itt ötezer embert. Félnek.

– Ottó bácsi – kérdezte akkor a gyerek –, miért nem megyünk nekik? Ötezren vagyunk kettő ellen. Miért hagyjuk?

– Mert nekik puskájuk van, fiam – mondta Ottó bácsi lenézően. Ezt utálta benne mindig: hogy úgy beszél vele, mintha még mindig pisis volna.

De most ezzel sem törődött. Emelt hangon mondta, diadalmasan

– És hány golyójuk lehet, amíg nem kell utánatölteni? Hús? Kétszáz? Akkor menjen elöl az a hús vagy kétszáz, aki elvállalta, hogy meg kell halnia. De a többi négyezernyolcszáz megszabadul és elmehet haza. Én vállalnám, hogy az első sorban megyek.

Anyu rémülten tapasztotta a gyerek szájára a tenyerét.

– Megőrültél? – kérdezte. – Meghallhatják.

Ottó bácsi legyintett.

– Gyerek vagy még, hiába. Hazamenni? Hová? És hány géppisztolyos várna ránk odakint, mit képzelsz? És hány feljelentő?

A németek most is ott álltak a kapuban: az egyik több lehetett tizennyolc évesnél, megvolt az talán már harminc is. De a másik, az a sovány fiú, az alig volt magasabb nála, és a csizma szára lötyögött a lábán. Csípőből rájuk irányított fegyverrel, fényes esőköpenyben állt mind a kettő, és vigyázta az ételosztáshoz rendetlenül felsorakozott menetet. A kapu közelében folyt az osztás, az apácák nem mehettek beljebb. És nem messze tőlük gurították le a hordágyról a halottat; kicsit tanakodtak fölötte, levették a plédjét, azután elmentek. Csend volt a kupac tetején; tegnap az az öngyilkos orvosházaspár még sokáig hörgött. Kivált az asszony dobálta magát, széttárta combjait, szétvetette a térdét. Orvost nem engedtek hozzájuk. Haragszának rájuk, mert nem várták meg, amíg ők ölik meg őket – mondta Ottó bácsi. Ezt nem értette, de nem akart kérdezősködni. És nem vallhatta be Anyunak, hogy odament a kapu közelébe, megnézni az öngyilkosokat.

A sor kínos lassúsággal haladt előre. Rugdalni kezdte a sárcomókat, talpával szétlapította, cipője élével újra széttördelte őket. Hátha arany karkötőt talál. Azt mesélte valaki, hogy a latrina meg a sár tele van eldobált ékszerekkel. S hogy most a szegény zsidók járnak jól, összeszedhetik, amit a gazdagok nem mernek maguknál tartani; náluk nem fogja keresni senki. Á, Anyu úgysem engedné, hogy felemelje.

Hirtelen felbomlott a sor, az előtte állók előre tolongtak, láthatóvá lett egy tolokocsi, amely szintén sorbaállt idáig. Varjak kezdtek körözni a szemétdomb felett, a hátul állók nem akarták elhinni, hogy elfogyott a borsóleves. A gyerek tanácstalanul állt, kezében az esővíz mosta tányérral. Az élről legyintve fordultak hátra néhányan, a hátsók nagy erővel nyomakodtak előre, mintha rá akartak volna hágni az előttük állók hátára, most összetalálkoznak azokkal, akik már visszafelé jönnek, az egyik lehajol, mintha megcsillanni látott volna valamit a sárban, a még mindig előre tolvokok közül egy férfi mintha már át is vetné rajta a lábát, az a varjú mintha le akarna szállni az apáca fityulás fejére, nem is varjú, hiszen fehér, de nem golya, totyakosabb annál, nem is magyar madár; lebernyeges, tátott csőre ezüstösen villan; vízesésként okádja vissza a nyálas kis halakat...

A gyerek úgy érezte, megbillen a gyomra. Felkapta a jobb kezét; elájult. Amikor Anyu rátalált, már sem a tányér nem volt a kezében, sem a paplan nem volt rajta.

Eiler Ferenc

Magyar nemzetiségpolitika és a magyarországi németek az elmúlt száz évben

A magyar állam szerveinek és politizáló közvéleményének kisebbségekhez (így a németiséghez) való viszonyulását az első világháborút követő időszakban több tényező is negatívan befolyásolta. Az első ilyen tényező a nemzetfogalom tartalmi változása volt. 1868 után hivatalosan az egy és oszthatatlan politikai magyar nemzet koncepciója volt érvényben, mely szerint az állam minden polgára a magyar nemzet részének tekintendő. A századforduló tájékán azonban az asszimilációs törekvésekkel párhuzamosan egyre jobban erősödött a kulturális nemzetfelfogás, amely a trianoni békeszerződés után még inkább teret nyert. Eszerint az állam más anyanyelvű és kultúrájú lakosai nem részei a magyar nemzetnek, hanem ők az állam más nemzetiségű polgárai. A kisebbségekkel szembeni távolságtartást, óvatosságot, esetenként ellenségességet azonban a világháború és annak következményei is felerősítették. Egyrészt a háború és a győzelem érdekében bevetett propagandagépezet szükségképpen minden országban, így Magyarországon is felerősítette a nacionalizmust. A világháborús vereség, a terület- és lakosságvesztés ugyanebben az irányban hatott. A vereség után idegen (cseh, román, szerb) csapatok szállták meg az ország egyes részeit, s ez a tény az addigi hátországgal is megismertette a kiszolgáltatottság érzését, egyúttal pedig ráébresztette a lakosságot arra, hogy a háború alatt sokat hangoztatott etnikai elv érvényesülése csak másodlagos jelentőséggel bír a határok megvonásánál. A nemzetiségek elszakadási törekvései sokakat megerősítettek abban a meggyőződésben, hogy az állampolgári lojalitás parancsa a más nemzetiségű lakosság számára csak másodlagos jelentőségű, amit felülír az anyanemzethez való tartozás ténye. Az sem tett jót a helyzetnek, hogy túl sokáig elhúzódott Burgenland és a baranyai háromszög kérdésének rendezése. Emellett az is hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az ígéretekkel szemben a magyar területekhez jutó utódállamok erősen nemzetiesítő államok lettek, amelyek korlátozták a kisebbség jogait, mindenekelőtt a magyarokét. A volt magyarországi nemzetiségek pedig viszonylag ritkán „áll-

tak ki” a magyarokat ért jogsérelem miatt a magyar politikai közösségek mellett. Mindezeknek az lett a következménye, hogy a magyar állam és a politizáló közvélemény nagy része számára a magyar kisebbségek kérdése sorskérdéssé vált, a magyarországi kisebbségek pedig mintha nem is léteztek volna, ha azonban mégis észrevették őket, akkor inkább zavaró tényezőnek számítottak.

A magyarországi németek esetében – eltekintve az erdélyi szászoktól – a XX. század első két évtizedéig semmi esetre sem beszélhetünk kollektív entitásról. A németek legtöbbször többes kötődésű volt, lojalitásának fókuszában pedig a szülőföld állt. Hazájuknak természetesen Magyarországot tekintették, németiségüket, anyanyelvüket, kultúrájukat pedig legtöbbször reflektálatlan evidenciaként élték meg. Az, hogy ez a helyzet megváltozott, külső és belső hatások eredőjeként értelmezhető. Az Össznémet Szövetség – Délkelet-Európa-politikájának részeként – már az 1890-es években meglehetősen intenzív kampányt fejtett ki a magyarországi németek asszimilációja ellen. Kiadványokkal, újságcikkekkel támadták a magyar nemzetiségpolitikát. Tevékenységük szerepet játszott abban is, hogy 1906-ban megalakult a Magyarországi Német Néppárt, melyben a szász aktivisták mellett főleg a bánáti és részben bácskai németek vittek vezető szerepet. A párt szervezése mellett a belső hatások közül kiemelendők a világháborús front- és hátországbeli, németországi, s a különböző tájegységekről származó magyarországi német katonákkal való találkozások. Ugyanígy a sajtó is, amely a német-magyar fegyverbarátságot éltette, valamint az a tény, hogy a háborús vereség után, a békeszerződés megkötéséig viszonylag jelentős tér nyílt a nemzetiségi szervezkedések előtt: német pártok alakultak, a nemzetiségi oktatás kérdését hivatalosan is az anyanyelvű hallgatók érdekeinek megfelelően kezdték el szabályozni, sőt egy magyarországi németet neveztek ki nemzetiségi miniszternek, a népcsoport megszervezésének igényével már 1917-ben fellépő Jakob Bleyert.

A két világháború közötti magyarországi nemzetiségpolitikát némi leegyszerűsítéssel a magyar

állam – Németország – német nemzetiség hármastagjainak aktivitásán, egymáshoz való viszonyán keresztül lehet a leginkább megragadni. Ebben a modellben a magyar állam egyértelműen nemzetisítő államként lépett fel. A nemzetiségi kérdést szigorúan belülynek tekintette, s 1938-ig, az első bécsi döntésig sikerült is minden német oldalról érkező hivatalos beavatkozási kísérletet elhárítania. Magyarországon a nemzetiség élet- és vagyonbiztonsága garantált volt. A kormányok nemzetiségpolitikája formailag többé-kevésbé megfelelt a trianoni szerződésben előírt kisebbségvédelmi elvárásoknak – de egy lépéssel sem terjeszkedett túl az elsősorban individuális jogokra koncentráló előírásokon. A németeknek húsz éven keresztül nem lehettek etnikai alapú pártjaik, viszont engedélyezték kulturális – valójában politikai aktivitást is kifejtő – egyesületeik: a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület (MNNE), majd a Volksbund működését. Mindezt szigorú ellenőrzés mellett, ami a közigazgatás, a kormánybiztos, a bizalmi emberek révén valósult meg. Az állami akarat azonban mégsem érvényesült minden esetben, mivel az egyházak és a sajtó is keresztülhúzhatta, de legalábbis megnehezíthette a kormányzatok szándékainak keresztülvitelét. (Az egyházak például a korszak végéig a miniszterelnökség kérésére sem alakították át iskoláikat a nemzetiségi oktatáshoz közelebb álló típusra, a nacionalista sajtótermékek pedig gyakran minden, a nemzetiség érdekében álló tervet pergőtűzzel fogadtak.)

A német állam kezdettől fogva titkosan támogatta az MNNE-t, majd később a Népinémet Bajtársakat (a szervezetből a harmincas években kizárt, Franz Basch körül tömörülő radikálisabb irányzatot), végül pedig a Volksbundot anyagilag, propagandával és ösztöndíjakkal is. A támogatás kérdését azonban 1938–1940-ig (a két bécsi döntésig) lényegében alárendelte a német-magyar politikai és gazdasági kapcsolatoknak. Ekkor zsarolási potenciáljával élve kikényszerítette akaratának elfogadását a magyar kormánynál, s egyedüli német szervezetként ismertette el a nemzetiszocialista Németország által favorizált Volksbundot. A háború alatt eszközként használta a kisebbséget, s a katonai utánpótlásra, valamint a gazdasági erőforrások mobilizálására irányuló feladatot szánt neki, sőt tervbe vette a népcsoport háború utáni áttelepítését is.

A modell harmadik csúcán a német nemzetiség állt, az őt megjelenítő szervezetekkel (MNNE, Volksbund). Mindkét szervezet egységtörekvésekkel lépett fel, s az országos méretű, helyi szintre fókuszáló szervezőmunka fő célja a népcsoporton belüli kohézió megteremtése volt, amelyre szándékaik szerint sikerrel építhettek volna a magyar állam felé megfogalmazott emancipációs törekvéseik is (oktatás, nyelvhasználat, szabad szervezkedés). A Volksbund 1941 után ezen túllépett, s magának vindikálta a jogot a magyarországi németek ügyeinek intézésére. A népcsoporton belül azonban nem sikerült

megteremteni az egységet, Bleyer halála után kirobbant a koncepciók harca, amely végül a Volksbund győzelmét hozta el. Bár – jelentős mértékben a nagypolitikai helyzetnek köszönhetően – a Volksbund szervezettsége sokkal előrehaladottabb és mélyebb volt, mint az MNNE-é, a megosztottság nem szűnt meg, még ha időlegesen látszólag vissza is szorult. A kitelepítéstől való félelem, a kényszersorozás kérdése, a nemzedéki és szociális ellentétek a háború utolsó szakaszára teljesen megosztották a közösséget, s a Volksbund támogatottságának visszaszorulásához vezettek. Tény, hogy az MNNE-nek soha nem volt akkora mozgásteret, mint a Volksbundnak, de utóbbinak, ennek ellenére sem sikerült kiharcolnia az „állam az államban” helyzetet, amit a Harmadik Birodalom eredetileg e szervezetnek szánt.

1945 és 1949 között nem beszélhetünk a német kisebbség egyéni és közösségi életének kereteit meghatározó kedvező nemzetiségpolitikáról. Ezek a kollektív bűnösség elvére épülő jogfosztás, vagyonelkobzás és kitelepítés évei voltak. Bár az új politikai elit azt hangoztatta, hogy a szövetségesek parancsának tesz eleget a kitelepítés végrehajtásával és erőltetésével, valójában ez a kommunikáció csupán a saját felelősség elkendőzésére szolgált. A cél az volt, hogy végleg megszabaduljanak a németektől, hiszen terhes volt a két világháború közötti és a háború alatti aktivitásuk, nem is beszélve arról, hogy ingó és ingatlan vagyonukat egy felülről végrehajtott, erőszakos eszközökkel kivitelezett társadalmi újraelosztás részeként – magyarországi és áttelepített – magyar telepéseknek szánták. Végül a magyar kormány és a pártok igyekezete ellenére is csak a németek felét, kb. 220 ezer embert sikerült kitelepíteni. Az itt maradókra ezek az évek bénítóan hatottak: a következő évtizedekben a legtöbben visszavonultak német nyelvhasználatukkal a magánéletbe, óvakodtak a nemzetiségi kérdés feszegetésétől, fásultság, közöny és nagyfokú nyelvvesztés volt megfigyelhető körükben.

Az 1949 és 1989 közötti „szocialista” nemzetiségpolitika nem volt az egész korszakban egységes, s nagy vonalakban – a további tagolás lehetőségét elismerve – két hosszabb időszakra bontható. A kommunista hatalomátvételtől az 1968-as pártkongresszusig tartó időszak fő hívószava az „automatizmus” volt, amelyen azt értették, hogy a szocializmus építésének előrehaladása során minden társadalmi probléma magától megoldódik, így a nemzetiségi kérdés is. Ebben a két évtizedben a politikai és közigazgatási elit valójában a kisebbségi közösségek asszimilációjában látta a valódi megoldást, ha ezt nyilvánosan nem is hangsúlyozták túl. A második időszak a „korlátozott liberalizálás” két évtizede volt, amikor az állampárt felhagyott az asszimiláció elősegítésének erőltetésével, s elkezdte lassan-lassan értéknek tekinteni a kisebbségek nyelvtudását, másik kultúrához való kötődését. A hivatalos ideológia ezzel kapcsolatban a nemzetiségek „híd-szerepe” volt az anyanemzetek felé – nem utolsó sorban

a szomszéd államokban élő magyarság helyzetének javítási szándékától ösztönözve. Ezekben az évtizedekben (pontosabban 1955 után, amikor a többi nemzetiséghez hasonlóan végre megalakulhatott a Magyarországi Német Dolgozók Kulturális Szövetsége is) nem volt lényegi különbség a német és az egyéb elismert kisebbségekkel szemben alkalmazott állami politikában, bár az 1945–1949 közti időszak eseményei és beidegződései nem múltak el nyomtalanul sem a németsegen, sem a közigazgatáson, sem pedig a párt-eliten belül, s ez a tény nemritkán hátrányosan érintette a helyi német közösségeket.

A „szocialista korszakban” az állami nemzetiségpolitikának a nemzetiségek nem alanyai, hanem csupán tárgyai voltak. A stratégiai döntések meghozatalába az állami és pártszervek nem vonták be magukat a kisebbségeket, még ha egy idő után „vezetők” véleményét egyes ügyekben ki is kérték. A szerveződést szigorú korlátok közt tartották, a német lakosság érdekeit megjelenítő és képviselő német szövetségnek – a többi nemzetiségi szövetséghez hasonlóan – nem voltak helyi csoportjai és nem volt tagsága. Így aztán érdekképviselői funkciója – a vezetők és munkatársak elkötelezettsége és szakértelme ellenére is – valójában fiktívnek volt tekinthető. A szövetségek ténylegesen az illetékes minisztérium és a párt ellenőrzése – s így irányítása – alatt álltak. A cél az volt, hogy a nemzetiségek aktivitása valójában a kulturális életre, a kultúracsoportok működtetésére korlátozódjék. Az 1970-es évektől történtek fokozatos változások, s a Szövetségek kongresszusi küldöttválasztásában megfigyelhetők voltak a lassú „demokratizálódás” elemei. A megyéknél, a járásokban, nemzetiségi bizottságok is alakultak. Ezek a lépések sem fedhették el azonban azt a tényt, hogy a kisebbségek önszerveződése szigorú korlátok közé volt szorítva. Mindezen az sem változtatott, hogy a németeknek is saját hetilapja, kalendáriumuk volt, egy idő után saját rádió- és televízió-műsorral rendelkeztek (korlátozott terjedelemben és vételi viszonyok mellett), nemzetiségi báziskönyvtárak alakultak, s egyre több helyre kerültek ki a helység-névtáblák. Az első évtizedek megszorító, kisebbségellenes lépései azonban nem múltak el nyomtalanul: a nemzetiségi oktatás kérdésében az illetékesek ugyan felismerték az okozott problémákat, de ezek orvoslása a korszak végére sem sikerült. (Tanárképzés gondjai, tanárhiány, nem megfelelő tankönyvek, tantervek, a valóban nemzetiségi iskolának tekinthető intézmények alacsony száma stb.) Ennek pedig az lett a következménye, hogy a nyelvismeret és a

nemzetiségi önismeret a magyarországi németek körében jelentősen visszaszorult.

A Német Szövetségnek az 1980-as évekig csak az NDK hivatalos szerveivel, illetve ottani egyesületekkel lehetett – ebben a relációban is szigorúan ellenőrzött – kapcsolata. Az automatizmus időszakának múltával az NDK ösztöndíjakkal, könyvekkel, kulturális és tudományos kapcsolatok megteremtésével támogatta a Szövetségen keresztül a magyarországi németiséget, és szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy a magyarországi németekkel való kapcsolattartás tekintetében kizárólagosságot biztosítson számára a magyar állam. Az NSZK kormányzati szerveivel, valamint a kitelepített németek szervezetével, a Landsmannschafttal tehát szigorúan tilos volt a kapcsolatok ápolása. Ez a helyzet azonban a nyugatnémet-magyar gazdasági kapcsolatok elmélyülésével lassan-lassan megváltozott, s Grósz Károly 1987-es bonni útja meghozta az áttörést: ekkor hivatalosan is kinyilvánították, hogy az NSZK felelősséget érez a magyarországi németekért, s támogatja – anyagilag is – kulturális és oktatási törekvéseiket. Az 1990-es évek német támogatási rendszere, a testvérvárosi kapcsolatok kialakítása, a kulturális és oktatási ösztöndíjak ezekre, a rendszerváltás előtti években meghozott német és magyar együttműködésen alapuló döntésekre nyúltak vissza.

Az 1989/90-es rendszerváltás új időszámítás kezdetét jelentette a magyar állam nemzetiségpolitikájában is. A kulturális autonómia megvalósítását célul kitűző 1993-as kisebbségi törvény előkészítésébe már bevonták magukat a kisebbségeket is. A törvényt, illetve az új rendszert rengeteg kritika érte az évek során, s ezért többször is módosították. A kétségtelenül meglévő problémák ellenére azonban elmondható, hogy az elmúlt huszonöt évben a magyarországi németek megbélyegzettség-érzése, félelme valójában megszűnt. A többségi társadalom felől sem érezhetők olyan törekvések, amelyek a németiség megbélyegzésére irányulnak, s amelyek a szocialista időszakban helyi szinten nem ritkán előfordultak. A többszintű, választáson alapuló nemzetiségi önkormányzati rendszer a civil egyesületekkel való együttműködésben jóval nagyobb mozgásteret kínál a népcsoportnak, mint a szocialista korszak szabályozása. Saját intézményeket alapíthat és tarthat fenn, s az állam nem gördít már akadályt az anyaállami támogatás elé sem. Az, hogy az új szabályozás elegendő lesz-e a német nemzetiség újjáéledéséhez, s a közösség önazonosság-tudatának valódi megerősödéséhez, a következő évtizedek döntik majd el.

Egy évszázadnál hosszabb év

Alexander Dubček élettörténete

(részletek)

Alexander Dubček (1921. nov. 27.– 1992. nov. 7.) az 1968-as „Prágai Tavasz” kulcsfigurája. A könyv szerzője úgy véli, hogy az Alexander Dubčekről szóló életrajzi, politikai regénye a magyar olvasóközönséget is megszólíthatja, számot tarthat annak érdeklődésére, mivel a történet nemcsak a főhősről és Csehszlovákiáról szól, hanem az egykori szovjet blokk országairól (Magyarországot is beleértve), valamint Közép-Európáról és Európáról is. A regény végigkíséri Dubček élettörténetét, politikai pályafutását – beleágazva azt a múlt század hatvanas éveinek csehszlovák társadalmi és politikai összefüggéseibe, európai kontextusába. Cseh, lengyel, német, olasz és ukrán nyelvű fordítás készül a regényből. Dubčeket 1992. szeptember 1-jén autóbaleset érte, ezután beszállították a prágai Bulovka kórházba, ahol az ápoló orvosok és nővérek minden tőlük telhetőt megtettek a beteg felépüléséért. A kórház főorvosa Samuel Rozman (prágai zsidó családból származó képzelet szülte személy, mintegy az „ördög ügyvédje”) és a politikus között folytatott társalgás, kettejük élettörténetének egyfajta visszajátszása. Nyíltan beszélgetnek egymással, mindketten az igazságot keresik. Rozman főorvos nagy tisztelője volt Dubčeknek, őszintén hitt a Prágai Tavasz eszméiben; az 50-es évek, a normalizáció évei, az üldöztetés időszakában azonban az ő sorsát is meghatározó módon befolyásolta.

Elszenderedtem. Fogalmam sincs, mennyi ideig aludtam. Talán csak néhány órát, de az is lehet, hogy több napot. Mindegy is volt. Álomban félrebeszéltem, időnként magamhoz tértem pár pillanatra, hangokat hallottam magam körül, de aztán hirtelen megint eltűnt minden, visszahullottam a nemlétebe, a tökéletes csöndbe.

Amikor újra magamhoz tértem, úgy éreztem, végre alaposan kialudtam magam, sőt friss voltam, és fel akartam kelni az ágyból, kedvem szottyant elbeszélgetni valakivel. Most végre tüzetesen szemügyre vettem tartózkodási helyemet: közepes méretű kórházi szoba a szokásos berendezéssel, ágy, éjjeliszekrény, az ablaknál két kis karosszék, és a fekhely mellett egy infúziós állvány.

A keskeny, magas ablakokon beszűrődő fénysugarak lágy árnyalatokkal vonták be a fehér falakat. Háttal állva a szobának egy nővér foglalatostkodott valamivel az ablaknál álló karosszékeknél.

Óvatosan elfordítottam a fejem, pillantásom az ajtóra tévedt, majd felkúszott az ajtó fölé helyezett kerek falióra. Öt perc múlva tizenkettő, annyit mutatott az óra. Milyen különös, futott át a fejemben, miközben teljes mértékben tudatomnál voltam: öt perc múlva tizenkét óra! Micsoda párhuzam, mélyebb jelképes jelentősége lehet, mint pusztán a dél-éj jelzése.

Óvatosan, nesztelenül kinyílt az ajtó, s egy orvost láttam belépni; nyomban lehunytam a szemem, ne lássa, hogy magamhoz tértem. Az orvos az ágyhoz lépett és fölém hajolt, bizonyára így történt, mert lehuny szemem érzékelte árnyának finom rebbené-

sét, és orromat megcsapta a dohányosokra jellemző enyhe cigarettaszag.

– Nővér, felébredt a beteg? – kérdezte az orvos.

– Nem, főorvos úr – hallottam a választ. – Alszik. Nem történt semmi különös. A szokásos eredményeket mutatja.

Főorvos, hümmögtem magamban. Szóval maga a főorvos gondoskodik rólam. Ez valamelyest megnyugtató. A nővér azt állítja, az eredmények jók. Akkor hát nincs komoly baj.

– Főorvos úr, ki ez a beteg? – kérdezte váratlanul a nővér, és volt valami a hangjában, ami nem tetszett nekem. – Ennyi figyelmet nem szentel egyik páciensnek sem. Fontosabb a többi betegnél?

Szlovák ápolónő volt; kihallottam beszédéből a kelet-szlovákiai nyelvjárással keveredő prágai akcentust.

A főorvos némi hallgatás után válaszolt. – Nővér, maga nem ismeri Alexander Dubček nevét? – S hangjában a szemrehányás mellett megütközést, szinte megbotránkozást éreztem.

– Valami főfejes?

Ezúttal hosszabb ideig tartott a hallgatás. – Egy legenda –, mondta fojtott hangon a főorvos. – A Prágai Tavasz jelképe. A legnagyobb szlovák! Ezt igazán illene tudnia... Szégyellheti magát!

– Elnézést! – szólt az ápolónő, de a hangjában nyoma sem volt mentegetőzésnek. – Van nekem épp elég bajom. Szlovák? Szlovákiában nem találtam magamnak munkahelyet. Itt maradjak, szüksége van még rám?

– Elmehet. Szólok, ha szükségem lesz magára.

Lépések neszt hallottam, majd halk ajtócsukó-
dást; aztán a főorvos az ágy mellé húzott egy széket.
Csend volt.

Lassan felnyitottam a szemem. A főorvos épp a
szemben lévő fal felé nézett, így alaposabban szem-
ügyre vehettem: olyan hatvan év körülnek látszott,
bár lehet, hogy pár évvel fiatalabb. Ráncok barázdál-
ta arca fáradt, kimerült, ősz haja ritkuló, nyakán vas-
tag erek duzzadnak. Profilból láttam fonnyadt arc-
bőrét, táskás szemét, duzzadt, vastag ajkát és széles,
görbe orrát. Magam sem tudom, miért gondoltam
egyből, hogy zsidó.

Felém fordult, kissé meglepődött, hogy nyitva van
a szemem.

– Hogy érzi magát? Jobban van már? – kérdezte
együttérzőn.

Bólintani akartam, de fájdalom hasított a nya-
kamba. Torkomban szárazságot éreztem.

– Mi történt? – kérdeztem halkán.

– Nem szabad erőlködni. Ne izgassa fel magát!
– válaszolta nyugodtan. – Balesetet szenvedett. Az
autó letért az úttestről, és ön kirepült belőle. Súlyo-
san megsebesült. Már megoperáltuk. Az állapota
javulófélben van, de egyelőre bent kell tartanunk
megfigyelésre. Esetleg... szükség lehet további be-
avatkozásokra. Tudja...

– Mi bajom? – kérdeztem aggódva.

– Megsérült a mellkasa, a gerince meg a belső
szervei. Amennyiben nem lépnek fel szövődme-
nyek, meg tudjuk gyógyítani. Rendbe fog jönni.

– Elnézést... mikor történt?

– Szeptember elsején – hangzott máris a válasz.

Persze, 1992. szeptember elsején, a választások
után, amikor én már csak képviselőként tértem
vissza a Csehszlovák Szövetségi Köztársaság Szö-
vetségi Gyűlésébe. Bár tagja maradtam az elnök-
ségnek, a parlament tevékenységére gyakorolt nagy
befolyásom megszűnt. A Szövetségi Gyűlésben be-
töltött elnökségem időszaka véget ért; fájdalomdíj
volt, amiért nem indultam a köztársaságielnök-vá-
lasztáson, és beleegyeztem, hogy Václav Havel le-
gyen az elnök.

Engem azonban az idő tájt egészen más kérdés
foglalkoztatott: Mihail Gorbacsov beleegyezését
adta, hogy a Szovjetunióban bizottság alakuljon,
amely kivizsgálja Csehszlovákia megszállásának
körülményeit. A bizottság szándéka az volt, hogy
módszeresen meghallgatja azokat az illetékes politi-
kusokat, akik megválaszolhatják, kik és mely körü-
lmények okozták az öt tagállam csapatainak behívá-
sát az országba, és ki adott parancsot a megszállásra.
Behívtak, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártja te-
vékenységének betiltásáról is valljak. Meg akartam
szerezni az eredeti meghívólevelet is, amely Cseh-
szlovákia megszállásának egyik ürügye volt.

Összekészítettem az anyagot, a birtokomban lévő
bizonyítékokon kívül azokat az iratokat is újra átta-
nulmányoztam, amelyeket hiteles emberektől sike-
rült beszerezni. Hittem, hogy a bizottságot meg-

győzik az általam előadott tények és érvek, főképp,
ha valódi bizonyítékokkal is szolgálók.

Egész társadalmunkat megrázta, gyötörte a kér-
dés: valóban hiteles volt az a bizonyos meghívólevél,
amelyet állítólag Vasil Biľak írt? Vajon lehetséges,
hogy egy olyan levél elegendő volt ahhoz, hogy a
szövetségesek félmillió hadsereget mozgósítsanak
Csehszlovákia megszállására?

Beszereztem azokat a bizonyítékokat, amelyek
hozzásegíthettek a kérdés megválaszolásához szük-
séges összefüggések megértéséhez.

Belső meggyőződésem, hogy Brezsnyevnek és
sleppjének nem volt szüksége semmiféle levélre az
invázió megindításához. Megvoltak a maguk indo-
kai, és ezeket tökéletesen meggyőzőnek vélték. Úgy
ítélték, hogy a megszállás elkerülhetetlen. A levél
pusztán álcázó művelet volt, és csupán arra szol-
gált, hogy meggyőzze a közvéleményt: a csehszlo-
vák kommunisták kérték fel a szovjet hadsereget
és a szövetséges országok hadseregeit az ellenforra-
dalom megfékezésére. Biľak és Alois Indra írhatott,
amit csak akart, Brezsnyev mindenképpen a meg-
szállás mellett döntött volna.

– Hol van az aktatáskám? – kérdeztem. – A fekete
kis bőröndöm?

A főorvos értetlenül nézett rám.

– Iratok voltak benne – mondtam. – Fontos bizo-
nyítékok...

A táskában volt a beszédem vázlata is, amely fel-
szólítja a Szövetségi Gyűlés képviselőit, hogy ne en-
gedjék Csehszlovákia felbomlását.

– A rendőrség idehozott minden holmit, amit a
kocsiban és az autó körül talált – válaszolta a főor-
vos. – De nem volt köztük semmiféle kis bőrönd...

Lehunytam a szemem.

– Fontos bizonyítékok voltak benne – ismétellem
újra. – Szükségem lesz rájuk!

– Kérem, nyugodjon meg – mondta szemrehányón
a főorvos. – Ne foglalkozzon most a bizonyítékokkal.

– De foglalkozom – sóhajtottam. – A bizottság
számára állítottam össze... Moszkvába kellett volna
utaznom...

– Moszkvába? – kérdezte érdeklődve a főorvos. –
Értem már... olvastam az újságban. Biztosan meg-
fognak találni a kis bőröndöt. De most feküdjön nyu-
godtan...

– Gondolja, hogy megtalálják? – kérdeztem. – Bi-
zonyos személyeknek nagyon is jól jönne, ha nem
találnák meg...

– Ne aggódjon – csitított a főorvos. – Nyomozók
vizsgálják a baleset helyszínét, és ők nem engedik,
hogy...

Elfordítottam a fejem. A főorvos elhallgatott.

– Bizottság előtt kellett volna tanúskodnom. Pert
akartak indítani a Szovjetunió Kommunista Pártja
ellen. Bünszervezetnek nyilvánítani és elkobozni
minden vagyonát. Tudja, micsoda hatalmas vagyon
az, mekkora értékkel bír? Tanúvallomást kellett vol-
na tennem – folytattam. – És nemcsak nekem... Más
politikusat is Moszkvába hívtak. Beszéltem néhá-

nyukkal. Jaroszewicz azt mondta, hogy érdekes iratok állnak rendelkezésére. Nekem pedig eltűntek a bizonyítékaim... Mintha készakarva történt volna!

A főorvos fészkelődni kezdett a székén. Habozni látszott, kimondja-e, amit gondol.

– Nem lenne szabad nyugtalanítanom önt – szólalt meg kis idő múlva tétován. – De... ez igazán fontos. És az újságok is megírták, akár el is olvashatja. – Rábökött az ablak melletti széken heverő újságpacra. – Jaroszewicz... az ő nevét említette?

Enyhén biccentettem.

– Piotr Jaroszewicz 1970-től Lengyelország miniszterelnöke volt. Tíz évig – ha nem tévedek. Ismertük egymást már korábban... Mérsékelt liberális nézeteket vallott. Nem tudom, milyen bizonyítékok vannak a birtokában... Maga mit akart mondani az előbb?

– Kérem, ne izgassa fel magát... Szívesen adok valami nyugtatót, ha kér.

– Amint látja, teljesen nyugodt vagyok. Történt valami?

A főorvos nem válaszolt azonnal. – Szeptember elsején, aznap, amikor ön balesetet szenvedett... Jaroszewiczet és a feleségét, Aliciát ismeretlen tettesek agyonlőtték.

Mintha tudat alatt vártam volna ezt a hírt, szinte meg se lepődtem. Valami erős hatalomnak, valami még most is nagyon erős hatalomnak érdekében állt, hogy a Csehszlovákia megszállásáról szóló igazságra soha ne derüljön fény.

– Benne volt az újságokban? – kérdeztem.

– Meg a tévében is – bólintott a főorvos. – A Varsó melletti villájukban történt, a gyilkosok nem vittek el semmit a házból, se ékszert, se pénzt. Valami más érdekelte őket.

– Kérem, hadd olvassam el az újságokat...

A főorvos habozott egy percig. – Hagyja most az újságokat, legyen szíves. Pihenjen egy kicsit. Az újságok megvárják.

Nem ellenkeztem. Az újságok valóban megvárnak bennünket, és megőriznek minden rossz hírt. Amúgy is elalvó félben voltam, szemeim lecsukódtak. Még hallottam, ahogy a főorvos felállt a székről, és odébb tolta a padlón. Aztán álomba merültem.

* * *

Már nem hallom a zenét. Halk, meghítt hangon beszélnek hozzám valakik. A nővér azt mondta, a fiaim meg az unokám eljönnek meglátogatni. Pavol meg Milan fiam Zuzkával, a legidősebb unokámmal. Megérkeztek már?

A családom... milyen ritkán gondolok rájuk! Pedig mindig a családom volt számomra a legfontosabb. A támaszom, örömöm, vigaszom, felelősségem; belőle merítettem erőt, bátorságot a próbatételekhez, a sérelmek és megaláztatások elviseléséhez. Soha nem fogom elfelejteni, milyen mélyen érintett apám fivérének, Michal nagybátyámnak a halála. Öngyilkos lett, vonat alá ugrott, amikor a kis szabóipari szö-

vetkezetnél hűtlen kezelést akartak rábizonyítani. Ellene volt az államosításnak, így aztán hamisan megvádolták, 1950 márciusában történt. Természetesen rendben volt minden számla megírat, az ellenőrzés semmi hibát nem talált. Michal nagybátyám azonban már halott volt. A nagypolitika tönkretette a kisembereket.

Gyakran költöztünk, új lakásokat, új ismerősöket kerestünk, a gyerekek új barátokat. 1949 júniusában pártmunkát kaptam a Trencsényi Járási Pártbizottságon, ügyintézővel foglalkoztam, ámde épphogy csak elkezdtem, máris hathónapos tanfolyamra küldtek a Modor melletti Harmóniába. Alighogy azt elvégeztem, be kellett vonulnom a hadseregbe tartalékos katonai gyakorlatra Csehországba, s amikor onnan visszatértem, kineveztek a trencsényi párt-szervezet első titkárává.

1951 októberében áthelyeztek Pozsonyba, úgyhogy ismét költöznünk kellett. Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának titkárságára kerültem, a következő évben pedig a Szlovák Nemzeti Front tartósan beteg elnökét, František Kubačot helyettesítettem. Volt némi tapasztalatom abban a munkakörben, három hónapig voltam a Nemzetgyűlés Trencsényi járási képviselője. 1953 januárjában azonban már Besztercebányán voltunk: előléptettek az SZKP megyei titkári posztjára – ez két héttel Sztálin halála előtt történt, néhány nap múlva Klement Gottwald is meghalt.

Sok feladatomból volt, a munka jóformán teljesen lekötött, de azért mégsem annyira, hogy a gondok özöne közepette ne szakítottam volna időt a családomra. Besztercebánya környéke gyönyörű, a gyerekekkel meg a feleségemmel eljártunk kirándulni, síelni az Alacsony-Tátrába, a Magas-Tátrába, hosszú túrákat tettünk, szerettem gombászni, áfonyát meg számocát szedni.

Kívülről úgy látszott, hogy a politikai és a gazdasági helyzet stabilizálódni kezd. Ez azonban pusztán látszat volt. Az embereknek munkába kellett járniuk, gyermekeket szülni és felnevelni, gondoskodni a megélhetésről, örülni és búsulni, színházba, moziba és kocsmába járni, tavasz jött a télre, ősz a nyárra... Csupa derűt tükröztek az újságok, a filmhíradók a szocialista építés sikereit sulykolták a nézőkbe, a rádió vidám dalokat és csasztuskákat közvetített. Csakhogy mindezek fölött, sötét fellegeként kétségek tornyosultak. Továbbra is folytatódtak a tisztogatások, a hamis optimizmus külszíne alatt ott lapult a társadalom feszültsége. Nem múlt el az emberek nyugtalansága, nem értették, miért végezték ki Clementist, miért támadják és számolják fel az egyházakat, hogyan és miért halt olyan különös halált Jan Masaryk, miért vált kegyvesztetté Karol Šmidke, miért került akasztófára Milada Horáková és Helior Píka – és így tovább, számtalan kérdés, megmagyarázatlan ügyek, kétségek... A skizofrénia rosszindulatú daganatként burjánzott a társadalomban: egyfelől a lelkesedés, az építés öröme, a vonzó eszmék, amelyekben hittem, más-

felől a törvénytelenység és erőszak, torzulások és méltatlanság... Miképpen lehet összehangolni ezt az egészet, harmóniát teremteni a valóság és az eszmények között?

Győtrődtem emiatt, gyakran elgondolkodtam ezeken az ellentmondásokon. Most is, amikor utólag elmélkedem mindezen, úgy vélem, hogy valamikor ezekben az években – meg a moszkvai tartózkodásom idején – született meg az a belső meggyőződés, miszerint elengedhetetlenül szükséges megreformálni, megváltoztatni a rezsimet, a rendszert, ha nem akarja felemészteni magát, és kudarcha fulladt kísérletként eltűnni a történelem süllyesztőjében.

Évekkel később rájöttem, hogy a múltat nem tudjuk megváltoztatni, de az álláspontunkat igen.

Az unokámat hallom? Zuzka beszél hozzám? „Nagyapócskának” hívott. A többi unokám is így szólított. Nagyapócska... Amikor csak teheték, mindig eljöttek hozzám, és noha a titkosrendőrök állandó őrizet alatt tartották a házunkat, azt nem tilthatták meg, hogy a gyermekeim és az unokáim meglátogassanak. Az unokák a kutyákkal szoktak játszani, először Strelkával, a keverék kutyussal, később az én Tur nevű nagy farkaskutyámmal meg Luxszal, a foxterrierrel. Segítettek nekem a kertben, komoly ábrázattal figyelték, ahogy nyesem és oltom a fákat, metszem a szőlőt, kapálom az ágyásokat vagy a ház körül barkácsolok. Iparkodtak segíteni, komolyak voltak és szorgalmasak, el akarták nyerni a tetszésemet, persze én támogatattam és bátorítottam, mindig megdicsértem őket, éreztettem velük, hogy fontosak nekem és szeretem őket. Milan kislánya, Evička kis unokám szeretett velem barkácsolgatni, nagyapócska – mondogatta –, tessék, itt a „csapkodó”, és ideadta a kalapácsot vagy valami más eszközt. Milan annak idején „kiképzésre” járt Turrall, először Prágában a Stromovka parkba, később Pozsonyban a Vörös Híd közelébe, sőt még a Zväzarm honvédelmi sportszövetség kinológiai klubjának is tagja volt. Tur kitűnően kiképzett kutya volt. Katarína Lazarová író nő felajánlotta Milannak, hogy Tur szerepeljen a *Nero szabadon* című filmben, és Tur eljátszotta a kutyafőhőst. Micsoda paradoxon! A mi farkaskutyánk később a Belügyminisztérium regisztrált tartalékos kutyája lett, eszerint válsághelyzet esetén kölcsönvehetnék tőlünk. Egyébként ennek megvoltak a maga előnyei: nem kellett kutyaadót fizetnünk, és még igazolványt is kaptunk, amivel olcsó húst vásárolhattunk a vágóhídon. Tur a Belügyminisztérium munkatársa – tartalékos – volt...

Sok időt töltöttünk együtt a szenci víkendházunkban a Napfényes tavaknál, főleg nyáron, amikor szép idő volt, és a gyerekek fürödhettek meg csónakázhattak. Olyankor nem feszélyeztettem, hogy figyelnek bennünket, nem is törődtem vele: az ember megszokja azt is, hogy állandóan a sarkában vannak, zavarják a magánéletét, és nem hagyják, hogy azzal érintkezzen, akivel szeretne.

Amikor csak tehettem, sétálni vittem a kis unokáimat. Zuzkával korcsolyázni is eljártunk akkoriban: amikor a Szövetségi Gyűlés elnöke voltam, és Zuzka már nagyobbacska volt, kimentünk a jakubovi befagyott tóra, és addig szántottuk a jeget, amíg a hideg kicsípte az arcunkat, és kezünk-lábunk elgémberedett.

Emlék a közelmúltból... Alig egy éve, 1991 novemberében ünnepeltem a hetvenedik születésnapomat. Mišík utcai házunkban összegyűlt az egész család meg néhány közeli barát. Hiányzott azonban a társaságból az én szeretett feleségem, Anna. Már nem volt közöttünk... Sokat gondoltam rá, fájt a hiánya, de a fájdalommat enyhítették a gyermekeim meg az unokáim, az, hogy együtt vagyunk, hogy egy vérből való vagyunk, hogy továbbviszik az életet...

Megjötték! A fiaim, Pavol meg Milan, Zuzkával, az unokámmal. A nővér segített felülni, két párnával megtámasztotta a hátamat, meglazította a csövet és levette az infúziót. Úgy néztem ki, mint egy könnyebb műtéten átesett páciens, aki alig győzi kivárni, hogy hazaengedjék. Úgy tettünk, mintha minden rendben lenne, és majd megint nagyokat fogunk sétálni, eljárnak a szenci víkendházunkba, fácskákat oltunk a kertünkben, úszni, korcsolyázni fogunk...

Muszáj volt elmosolyodnom, ahogy eszembe jutott egy emlék a legfiatalabb fiam, Milan gyerekkorának idejéből. Nem tudjuk, hogyan s miért, de kezdettől fogva Miškónak hívtuk. Milan volt a neve, valahogy mégis ráragadt a Miško. S aztán amikor eljött az iskolai beiratkozás ideje, és bediktáltuk az igazi keresztnevét, nagyon meglepődött, és sokáig nem tudott megbarátkozni a nevével...

Mindennapi dolgokról beszélgettünk, egyszerű mondatokkal, keresetlen szavakkal, amelyek egy ilyen helyzetben a legbecsesebb értéket jelentik: tisztelettel adóznak az életnek.

Nem tudom, mennyi időt töltöttek nálam, egy órát, vagy talán kettőt. Amikor elköszöntek, igyekeztünk vidámnak látszani, de hirtelen rám tört a kegyetlen felismerés: lehet, hogy most láttam őket utoljára. Kiürült a szoba. Arcomat a párnába fúrtam, és a könnyeim beleperegtek.

Nem akartam, hogy sírni lássanak.

* * *

Miért gondolok erre? Mi értelme van? Harmadik műtétemre várva, súlyos állapotban fekszem az ágyon... Miért gondolok a barátaimra, miért foglalkoztatnak olyan kérdések, hogy vajon mi lett volna, ha nem szállnak meg bennünket, vajon lehettem volna-e államelnök?

Borús elmélkedésemet félbeszakította a főorvos érkezése. Ő is gondterhelt arcot vágott, mintha csak azonos hullámhosszra lennének hangolódva.

– Nos, végérvényesen eldőlt – közölte mesterkélt nyugalommal. – Kiestem... Nem választanak meg!

Ketten maradtak, nekik van a legnagyobb hangjuk mind közül..., de orvosnak csapnivalók. Fő, hogy részt vettek a Polgári Fórum tevékenységében, majd a Polgári Demokrata Párt tagjai lettek. Ilyen időket élünk...

Bár sajnáltam a főorvost, mégsem hagytam ki, hogy megkérdézzem:

– Remélem, ezért nem engem hibáztat...?

A főorvos elvigyorodott.

– Nem, ön erről nem tehet – felelte rezignáltan. – Ön túlságosan tisztességes. Nem önnek való kor ez a mostani... Elérkezett a ragadozók kora. Török magukat a pozíciókért...

– Mesélhetne nekem erről valamit – mondtam békéltetőn. – Már mint a saját gondjairól. Többnyire rólam beszélgetünk... pedig magának is hányatotott sors jutott.

A főorvos megrázta a fejét.

– Nem, önhöz képest én jelentéktelen emberke vagyok, ahogy mondani szokás, egy a milliók közül! Hálás vagyok önnek a beszélgetéseinkért, amelyek csak megerősítették bennem, amit korábban gondoltam... A nagy személyiségek befolyásolják a mindennapi kisemberek életét... És ez azt jelenti, hogy az ön döntései kihatottak az én sorsomra csak úgy, mint több millió hozzám hasonló ember sorsára. S a felelősség mértéke... De nem erről akartunk beszélni!

– Valóban nem erről – mondtam nyugodtan. – Miért ne mondhatná el nekem, hogyan is történt, amikor felkeresték magát a titkosrendőrök, és felajánlották, hogy ügynök legyen? Hm? Abban az időben, amikor engem megfigyelés alatt tartott az Állambiztonság, maga az ügynökük lett... Egyébként bizonyára tudja, hogy én a Szövetségi Gyűlés elnökeként elutasítottam az átvilágítási törvény aláírását. Megpróbáltak emiatt leváltani, de nem sikerült!

A főorvos felélenkült. – Tudom! A 451/1990. törvény. Batték alelnök írta alá ön helyett, és persze Havel meg Čalfa is aláírta. Ön nem. Hálás voltam önnek ezért. Másfelől viszont... megértem, hogy tisztázni kell a múltat. Még akkor is, ha ráfizetek... Valóban érdekli a történetem?

– Természetesen – motyogtam.

Nem válaszolt azonnal, egy darabig csak állt, földre szegezett tekintettel igyekezett koncentrálni.

– Nehéz dolog visszaemlékezni rá – szólt végül vonakodva. – Említettem már önnek, hogy az átvilágítás után kirúgtak az orvosi karról. Persze dühített, de valahogy beletörődtem, sőt még hősnek is éreztem magam, a rezsim áldozatának. A mi családjában nem számított újdonságnak! Volt benne némi zsidó mazochizmus, önsajnálattal... ugyanakkor ellenszegülés meg dac is! Csakhogy nem sokáig tartott, munkát kellett találnom. Nagy nehezen felvettek segédápolónak a zbraslavi kórházba. Aztán onnan is kirúgtak, valakinek nem tetszettem, nem tudom, meglehet, hogy utasítást kaptak... Végül egy kazánházban helyezkedtem el.

– Kazánház – mondtam megértően. – A normalizáció idején a cseh és szlovák disszensek kedvelt helye! Hány mai politikus nevelkedett kazánházban...

– Kellemes hely volt – folytatta zavartalanul a főorvos, figyelmen kívül hagyva enyhén csípős megjegyzésemet. – Valóban, a lehető legkevesebb munka, rengeteg szabad idő, csend, jó meleg, senki nem zavarta az embert... Ne csodálkozzon, hogy kedvelt hely volt! Persze gázkazánok voltak, általában teljesen automatizálva, úgyhogy bőven jutott idő olvasásra, írásra, összejövetelekre. A kazánházak hamarosan valamiféle vitaklubokká alakultak. Lassan jöttek létre, fokozatosan, spontán módon, bármiféle szervezés nélkül, mégis egyfajta sajátságos, a hatóságokkal és a hatalommal, a normalizátorokkal szembeni ellenállás földalatti hálózatává terebélyesedtek.

A főorvos elhallgatott, látszott rajta, hogy folytatni akarja, de mintha habozott volna, nem akart belebonyolódni a részletekbe.

– Nem akarom hősnek feltüntetni magam! – jelentette ki határozottan. – Nem is voltam az. Amennyire komoly, fontos, és lényeges... annyira szórakoztató, vidám és egy kissé švejkes volt az a kazánházi földalattiság. Igen, így igaz, szidtuk a bolsevikokat, komcsikat, Husákot, megvetettünk mindent, ami a rezsim sajátja volt. Akadtak olyanok is, akik nem voltak hajlandók metróval utazni, mert azt a kommunisták építették... Sajátságos tiltakozási forma! Amellett megvitattuk azt is, hogyan lehetne megváltoztatni a rendszert, aktivizálódni, megszólítani az elégedetleneket... Minden lehetséges témáról beszélgettünk, zenéről, irodalomról, szamizdatokról, külföldi kapcsolatokról. Amikor a kazánházban véget ért a műszak, elmentünk sörözni valamelyik a kiskocsmába, amelyek időközben szintén a diszszidensek találkozóhelyeivé váltak. Néha találkoztunk valakinek a lakásán, ahol szamizdatokat másolgattunk, könyveket olvastunk, amelyeket Tigrid, Kavan, Škvorecký juttatott el hozzánk... Mindez igazán szép volt, olyan... magasztosan éreztem magam! Ugyanakkor éreztem ama régi zsidó hiúságot is! Sejtettem, hogy nem fogok sokáig kitartani, voltaképpen nemcsak a zsidó hiúság tette, hanem a hétköznapi cseh puhányság is.

– Hm... Engedett Mefisztó csábításának?

– Nagyon toleráns, ha a titkosszolgálatot Mefisztónak titulálja! Elvégre Mefisztó a világ minden gyönyörét kínálta Faustnak, az Állambiztonság pedig csak egy kis nevetséges üzletet ajánlott nekem... Befejezhetem orvosi tanulmányaimat! Azon az áron, hogy feladom a kazánházbeli barátaimat. Lássá be, ez óriási különbség!

– Ahogy vesszük – mormogtam, nem akarózt meddő vitákba bocsátkoznom. – Az a fontos, hogy mit válaszolt, elfogadta-e az ajánlatukat.

– Bizonyára arra számít, hogy mentegőzni fogok – felelte fesztelenül. – Esetleg hallani szeretné, hogy micsoda kínokon mentem keresztül, milyen

skizofrén állapotba kerültem, hogy szinte freudi meghasonulás vett erőt rajtam... Elutasítani vagy elfogadni? Úgyszólván hamleti kérdés volt abban az időben. – Kurtán felnevetett. – Semmi ilyesmi! Alig vártam, hogy felajánlják... Meglepi önt? Elítél érte?

– Nem ítélek el senkit – feleltem. – Egyesek ellenálltak, mások nem. Maga... nem. Ez saját lelkiismereti kérdése.

– Nem, nem lelkiismereti kérdés volt – tiltakozott –, hanem észszerű számítás. A rendszerváltozás lehetőségére reménytelennek tűnt. Jóformán mindannyian úgy gondoltunk, hogy a mi életünk idején semmi nem fog változni. Bebetonozódott a rendszer. Megszállás alatt tartott bennünket egy félmillió hadsereg. A világ közömbös volt a sorsunk iránt. Nekem pedig már nem volt elég a kazánház... Vissza akartam jutni az orvosi karra, be akartam fejezni a tanulmányaimat, orvos akartam lenni.

– Nagyon nyíltan beszél erről az egészről. Valahogy mégsem tudom elhinni, hogy nem érzett lelkiismeret-furdalást.

A főorvos kissé elbizonytalanodott.

– Nos, igen, bizonyára – motyogta. – Én azonban biztos voltam benne, hogy a titkosrendőrökkel csak olyasmit közlök, amivel senkinek nem ártok. Érti? Mondok nekik néhány közhelyet, elmondom, amit nélkülem is tudnak, lojálisnak tettetem magam, de magamban, a lelkemben megvetem, kigúnyolom őket...

– Az nem úgy működik – vetettem ellen. – Az államvédelmis fickók egyáltalán nem ostobák. Ne becülje alá őket. Általában tévesen ítélik meg őket... Az Állambiztonság átgondolt módszerekkel dolgozik. Néha empátikus, máskor drasztikus módszerekkel... Gyakran e két módszer párosításával.

– Igen – helyeselt. – A régi, jól bevált taktika... Egy jó ember meg egy gonosz! Kiegészítik egymást. Engem is ketten kerestek fel, mint az ócska viccekben. Egy magas sovány meg egy alacsony kövér... Ha lenne érzékem a komikumhoz, azt mondanám, tökéletes bohózat. Kiskocsmákban találkoztunk, első pillantásra ártalmatlan trió, én mindig egy pohár sört kértem, emlékszem, az alacsony kövér gyomorkeserűt ivott, a másik, a magas sovány csak kávé, nagyritkán egy vodkát, ami kitartott neki egész ottlétünk alatt. Az alacsony kövér elég gyakran berúgott, és olyankor mindenfélét összehordott, amíg a másik, a magas sovány meg nem fékezte... És amikor felöntött a garatra, leplezetlenül szidni kezdte a rezsimet, kritizálta a rendszert, majdnem elhittem, hogy őszintén gondolja. Ugyanis soha nem tudtam, nem engem provokál-e, nem akar-e csőbe húzni, hogy csatlakozzam a kritizáláshoz, és eláruljam magam. De én vigyáztam! Persze nem védelmezhettem a rezsimet, ha egyszer nem voltam a híve, viszont nem akartam nyíltan megmondani a véleményemet, semmi értelme nem lett volna. Miután kimerítettük a szokásos általános témákat, elkezdtek faggatózni a konkrét emberekről, kérdezősködtek a véleményük felől, mit csináltak, hol jártak, kivel találkoztak, kap-

tak-e külföldről könyveket vagy folyóiratokat, nem készül-e valami nyilatkozat, államellenes akció, titkos találkozó valakinek a lakásán, szóval... minden érdekelte őket! Nem volt egyszerű dolog hitelesen s ugyanakkor úgy válaszolni, hogy azt az érzést keltsem bennük, együttműködöm velük, miközben vigyáznom kellett, nehogy ártsak valakinek, ne mondjak olyasmit, ami valakinek a kárára lehet... Egyre inkább belegabalyodtam.

Figyelmesen hallgattam. Akárcsak korábban, most is tudatosult bennem, hogy hasonló sors jutott emberek tízezeinek, akik küzdöttek a lelkiismeretükkel, megalkuvásokat kötöttek, hogy megpróbáljanak változtatni a sorsukon, segítsenek magukon, a családjukon, szeretteiken... s eközben egyre inkább elmerültek az erkölcsi mocsárban, ördögi kelepcebé estek.

– Tényleg visszavettek az orvosi karra – folytatta a főorvos csüggedt hangon. – Folytattam a tanulmányaimat, örültem neki, jót tett a kedélyállapotomnak. Győzködtem magam, hogy mégiscsak érdemes volt beállni ügynöknek, minden méltatlanság ellenére elvégzem az orvosit, orvos leszek, megváltom magam a munka által, a nép szolgálatával, s megőrzöm belső szabadságomat. Nem változott a véleményem, sőt éppen ellenkezőleg, a rezsim elleni gyűlöletem fokozódott, még jobban gyűlöltem a kommunistákat, amiért önmegalázásra kényszerítettek, s hogy egyáltalán sor kerülhetett olyan helyzetre, amely miatt megvetem magam... Így képzeltem el! Önnek azonban igaza van, mert ez csakugyan nem így működik. Bármit mondtam, hiába kódósítottam, mégiscsak összeállt a kép azokról az emberekről, akiket feladtam... Az Állambiztonság összegezte, kiértékelte. A tőlem kapott információk alapján megvádolhatták a barátaimat vagy ismerőseimet, vádat emelhetek ellenük. Néhányukat akár el is ítélték! Az egészben az volt a legrosszabb, hogy minél többet elárultam róluk, annál inkább azonosultam velük... A disszensek körében radikálisnak tartottak, sőt némelyek kerülni kezdtek, nem azért, mert besúgó voltam, nem, elvégre azt nem tudhatták, hanem azért, mert túl vakmerőnek tartottak... El tudja képzelni azt a skizofrén állapotot?

– Nem – feleltem őszintén. – Nekem nem voltak ilyen gondjaim.

A főorvos ferde pillantást vetett rám, mintha vissza akarna vágni, de uralkodott magán.

– Egy ilyen dologgal nem lehet megbékélni – folytatta egy pillanat múlva. – Ámde hozzá lehet szokni. Olyan, mint egy púp a háton, egy idő után hozzászokunk. Ezernyi kifogással próbáltam igazolni viselkedésemet. Az volt a legrosszabb, hogy nem beszélhettem róla senkinek. A legjobb barátomnak, a pszichiáternek, a rabbinak vagy a feleségemnek. Nem szólva arról, hogy a feleségemmel nem értettük meg egymást... Miután Barbora kivándorolt, feleségül vettem egy szolid zsidó családból való lányt, de szerelem nélküli házasság volt, elvultunk egymással... A feleségem semmit nem tudott az én

kettős életemről, és nem is érdekelte. Így aztán, paradox módon, a két titkosrendőr lett egyedüli bizalmasom, az alacsony kövér, meg a magas sovány... Nekik elmondhattam a gondjaimat, ők hajlandók és készek voltak meghallgatni, elfogadni, és talán még meg is érteni... Sőt a bizalom jelének tekintették! Vánszorogtak a napok, mígnem elvánszorogtak a nyolcvankilencvenes év novemberéig.

– A barátai és az ismerősei közül senki nem gyanította, hogy maga ügynök? – szakítottam félbe.
– Nem sejtették, hogy feladja őket?

A főorvos könnyedén megvonta a vállát.

– Nem tudom biztosan... Azt hiszem, nem. Talán gyanították, de senki nem érezte velem. Ők maguk is, mármint a disszidensek, pontosan tudták, hogy vannak közöttük ügynökök, nyilván sejtették, nem voltak naivak... Persze nem tudták, ki ügynök, ki nem, ki játszik kettős játszmát. És én ottmaradtam velük, kitartottam, sőt a mai napig vannak közülük barátaim! Úgyhogy nem gyanakodtak rám... De most, ha megtudják – márpedig egész biztosan megtudják – hogy ügynök voltam, hogy együttműködtem a titkosrendőrökkel...

Elhallgatott.

– Esetleg majd elmagyarázza nekik, hogy mindez az én hibám. Ha én nem vagyok, akkor...

A főorvos legyintett egyet. – Hagyja ezt – mondta békésen. – Kitartok amellett, hogy ön, Alexander Dubček, személy szerint emberek százazreinek életét befolyásolta, köztük az enyémet is. Abban viszont igaza van, hogy választhattam volna, eldönthettem volna, hogy egész életemben valami kazánházban maradok-e, vagy elfogadom a titkosszolgálat ajánlatát, ügynök leszek, és befejezhetem a tanulmányaimat. Felvetődik viszont a kérdés: miért lettem egyáltalán ilyen választás elé állítva? Miért történt meg? Mi lett volna belőlem, ha nem fejezem be az orvosi kart? Prágai kocsmákban lézengő alkoholista vált volna belőlem, aki... doktor úrnak szólíttatja magát?

– Maga jobb helyzetben volt, mint én – jegyeztem meg. – Mellőlem nem tágitottak a spiclik. Állandóan követtek, éjjel-nappal. Eleinte nehéz volt hozzászokni, hogy minden lépésemet követik. Nem csak engem, a családomat is...

– Ön fontos személyiség volt – mondta a főorvos. – Bocsásson meg az őszinteségemért, a megszállás után várható volt, hogy önt üldözni fogják, nem hagyják meg a tisztségében, megalázzák, hiszen a normalizátorok a főellenségnek tekintették! Ön nem gondolt erre? Nem gondolt arra, hogy a Prágai Tavasz kudarccal végződik? Hogy legyőzik? Mi lesz akkor, ha úgy alakul? Mi lesz önnel?

Elgondolkodtam.

– Őszintén szólva, az utolsó pillanatig meg voltam győződve arról, hogy a szovjet vezetés – bár mindenre képes – nem szánja rá magát a megszállásra. És hogy velem mi lesz? Az nem számított! Kész voltam akár meghalni is, higgye el, ezek nem pusztá szavak, hanem a belső meggyőződéseim! Nem féltém a haláltól, nem féltettem magamat... de féltettem a honfitársainkat! Amint azt már mondtam önnek: az oroszok vérbe fojtották volna a fegyveres ellenállást!

– Meg is tették – mormogta a főorvos. – Néha úgy viselkedtek, mint a tébolyultak... Ártatlan embereket öltek! Hiszen már beszéltem önnek arról, hogy Prágában segítettem összeszedni és ápolni a sebesülteket meg a holttesteket, megtapasztaltam a saját bőrömen, nekem igazán nem kell az orromra kötni! Az nem holmi tévésorozat volt! Ott igazi vér folyt.

– Tudom én azt! – kiáltottam. – A háborúban meg a felkelés idején is voltak halottak meg sebesültek, az se tévésorozat volt! Én megsebesültem a felkelés alatt... Majdnem meghaltam. És a fivérem odaveszett.

– Nem hasonlíthatja egymáshoz ezt a két dolgot – szakított félbe a főorvos. – A háború az háború, kegyetlen, mi azonban békében éltünk! A háborúban emberek hálnak meg, az valahogy... nos, természetes, várható! Viszont ha békeidőben megtámad egy szövetséges, és az a szövetséges lövöldözni kezd, könyörtelenül öldököl... akkor mit gondoljon az ember? Kit hibáztasson?

– Nyilván nem kell fárasztanom magam a válaszszal – feleltem színlelt nyugalommal. – Hiszen maga tisztában van vele. Ki mást... ha nem engem?

A főorvos elfordult. Hallgatott.

– Különös hogy ezt éppen maga olvassa a fejemre – folytattam indulatosan. – Maga, egy ügynök... Medikus!

Visszahökkenem. Nem akartam, hogy idáig jussunk. A főorvos mereven felállt, valamiféle fájdalom, resignáltság, reménytelenség tükröződött egész testtartásán, arckifejezésén, pillantásán. Kudarcot vallottak a szavak. Úgy tűnt, mérhetetlenül nagy távolság választ el bennünket egymástól.

– Ez semmit nem változtat a dolgon – mondta mintegy elnézést kérően. – Mindketten viseljük vétünk terhét. Ön azért, mert nem jól mérte fel a helyzetet, én pedig a személyes kudarcomért. De ezen már nem változtatunk semmit...

Árgyelán Erzsébet Katalin fordítása

Egy budai barokk festő: Falkoner

Vándortárlat magyar, szerb és horvát együttműködéssel

Falkoner Xavér Ferenc (1737-1792), a skót gyökerű népes festőművész dinasztia legsikeresebb tagja volt. Nagyapja budai műhelyében mostohaapjától (Schultz János brandenburgi származású budai festőtől – *a szerk.*) sajátította el a mesterség alapjait. Később a bécsi akadémián tanult. 1761-től vált budai polgárrá és a családi műhely vezetőjévé, amit aztán halála után a fia vitt tovább. Mivel az osztrák mestereknél olcsóbban, ám azonos színvonalon dolgozott, rövidesen rendkívül népszerűvé vált a történelmi Magyarország középső részein éppúgy, mint a délvidéken. Oltárképei Budapest, Baja, Budakeszi, Dunaföldvár, Piliscsaba, Szeged és Vác templomaiban máig fellelhetők. Csakúgy, mint a vajdasági Bács (Bač) és Futak (Futog), a horvátországi Eszék (Osijek), Nekse (Našice), Bród (Slavonski Brod) és Atya (Šarengrad) istenházaiban. Egyes művei múzeumok gyűjteményeibe is bekerültek, így például a Budapesti Történelmi Múzeum Fővárosi Képtára, a Szabadkai Városi Múzeum és az Eszéki Szépművészeti Múzeum is őrzi képeit. Nagyméretű, barokk szellemiséget árasztó alkotásain a szentek alakjai apró szárnyakkal röpködő gyerekek (ún. puttók) vagy angyalok társaságában jelennek meg. Műveit a sárga alapon kialakított egyedi színkezelés, a jó értelemben vett rutinnal együtt járó lendületes festésmód, és a rá olyannyira jellemző, jellegzetes női, férfi és gyermekarcok teszik már első pillantásra felismerhetővé.

A Jótanács Anyja (Majka dobrog savjeta) eredeti, középkori freskóját a legenda szerint az albán Scutariból mentették a török elől menekülő Ágoston-rendi szerzetesek a Rómához közeli Genazzano templomába. Ez az ikonográfiai prototípus általában az iszlám elleni küzdelem segítője s jelképe lett a Balkánon és Európa délkeleti fertályain. Ennek a motívumnak évjelzés nélküli változatát a bajai Türr István Múzeum kölcsönözte a tárlatra. A kép latin feliratának magyar fordítása: „Tétova lépteinket a választutakon irányítsd, tanács anyja, a jók szentelt szüze”. Jól illik hozzá az azonos köztulajdonból származó Kapisztrán Szent János ferences prédikátor, az 1456-os nándorfehérvári diadal harcos hőséneke szintén datálatlan alakja, jobbjaiban IHS feliratú zászlóval. (Az IHS a *Jesus Hominum Salvator* – Jézus, az emberek megváltója rövidítése – *a szerk.*)

A ferences rend női ágának (klarisszák) alapítója Assisi Szent Klára. Életnagyságban megfestett alak-

ja az Oltáriszentség előtt térdel Falkoner 1756-ban készített képén. Eredetileg az apácák budai templomát díszítette, innen került jelenlegi helyére, Piliscsaba Szűz Mária neve plébániatemplomába. A XVI. századi hittérítő jezsuita – Xaveri Szent Ferenc – halálának 1764-es ábrázolásán a missziók (és Buda) védőszentje egy fa tövében fekszik kiterített köpenyén. Mellette vándorbotja és kalapja, mellére kul-

Szent András angyalkákkal (1776 k.) Fotó: BTM Vármúzeuma

Ülő angyalka kottával és virágpálcával (részlet) Fotó: BTM Vármúzeuma

Angyal felhőkben rózsakoszorúval (részlet) Fotó: BTM Vármúzeuma

csolt kezében pedig feszületet tart. A sötét színekkel terhelt drámai kompozíció a Budai Görögkatolikus Parókia tulajdona. A szegedi Szent Miklós minorita templom 1768 utáni festményein – talán azért, mert

szintén uralkodói hölgyek a főszereplői – engem Mária-Terézia korabeli koronás-palástos és gyöngyhímzésű vagy aranybrokát fűzős ábrázolásaira emlékeztet Szent Ilona (Nagy Konstantin anyja), aki legendája szerint Krisztus keresztjének megtalálója és az Árpád-házi királylány, Szent Erzsébet alakja is. Ő dinasztikus házassággal már gyerekként Thüringiába került, ahol a szegények és betegek istápolója lett, mint Szent Ferenc harmadrendjének alapítója. Alexandriai Szent Katalin viszont pogány tudósokat is meg tudott téríteni, ezért kerékbe törték, de mivel túlélte, karddal fejezték le. Épp ezekről az attribútumokról ismerhető fel a képzőművészeti megjelenítésein. A váci Szent Kereszt ferences templom kölcsönzésén Szent Anna olvasni tanítja leányát, Máriát (1773), közben Szent Joachim figyeli őket a háttérből. *Hadik* András császári tábornagy 1776 táján egyszerre négy oltárképet is rendelt Falkonertől a futaki plébániatemplomba: a főúri megbízó kívánsága szerint a festő a Keresztrefeszítés tragikus, nagypénteki csoportképe mellett Szent Annát és Szent Franciskát örökítette meg, valamint Szent Andrást az X-alakú kereszttel. (Kívégzése előtt azt kérte, hogy feszületét döntsék meg, mert nem tartotta magát méltónak arra, hogy függőleges helyzetben szenvedjen ki, mint a Megváltó.) A legenda szerint türelmes fájdalomviselése keményszívű kízóit is megdöbbenetette. (November 30-ai névnapja az egyházi kalendáriumban az advent kezdetét jelzi.)

Barokkosan trükkös „oltárkép az oltárképen” Pádúai Szent Antal (1780) egész alakos, látványos megjelenítése. A főszereplő ugyanis egy oltár előtt áll, amely mögött a távoli háttérben viharos tengeren hanykolódó vitorlás hajó tűnik fel. Jobbjával a könyvön ülő kis Jézust öleli magához, baljában az ártatlanságot jelképező liliumot tartja, feje fölött és lába előtt pedig angyalok sokasága. A mutatós, többsíkú panoráma jelenlegi tulajdonosa a dunaföldvári Szent Anna ferences plébánia. Ezzel korántsem teljes a tallózás a mozgalmasan komponált festmények között, amelyek összehatását csak tovább fokozzák a keményfából remekbe faragott, cirkalmas rámak, a simára csiszolt, feketére lakkozott belső foglalat és a dúsán aranyozott külső keret...

A tárlat kurátora, a kapcsolódó, háromnyelvű leporcelló és a „Franciscus Falconer pictor Budensis” című monográfia szerzője *Korhecz Papp* Zsuzsanna, a Szabadkai Városi Múzeum restaurátor munkatársa. Az előkészítő munkálatokhoz – az azok részét képező festéstechnikai kutatásokat elvégezve – a Magyar Képzőművészeti Egyetem Restaurátor Szaka is nagymértékben hozzájárult.

A három ország példás összefogásával létrejött vándortárlat sorra bejárja az érintett területeket. Szabadka, Eszék és Baja után február 25-ig előbb a várbeli Budapesti Történeti Múzeumban látogatható, majd Kalocsa Városi Képtára következik, ahol 2019. március 20. és április 20. között tekinthetik meg az érdeklődők.

W. I.

Az ismeretlen Görgei

Ezzel a címmel mutat be a Magyar Nemzeti Múzeum Budapesten egy nagyszabású időszakos kiállítást Görgei Artúr (1818-1916) születésének két évszázados jubileuma alkalmából. Tizenhat hazai közgyűjtemény és több magánszemély négyszáztizenhat válogatott műtárgya látható június 23-ig az épület második emeletén. Multimédiás alkalmazások, filmek és óriási terepasztal várja a látogatókat, amelyen kézzel festett ólomkatonák tömkelegével játszhatók el a döntő csaták. A bicentenáris tárlat végre igazságot szeretne szolgáltatni az 1848/49-es forradalom és szabadságharc legendás alakjának. A már harminc évesen tábornok, egy évvel később pedig egyszerre hadügyminiszter és fővezér megítélése az „áruló” és a „hős” két véglete között ingadozott. A szabadságharc tizenegy nagy csatájából hétben jelen volt és ötöt ő maga vezetett. Halálos koponyasebesülését is túlélte. Az orosz túlerő előtti világosi fegyverletétel után – előbb külföldi száműzetésben, majd hazatérve is – hatvanhét éven át teljesen mellőzve, kegyelemkenyéren tengette napjait. Szélsőséges megítélések kilencvennyolc évesen bekövetkezett halála óta sem tértek nyugvópontra: a mindenkorai politikai érdekek szerint hol lanyhultak, hol magásra csaptak. A tárlat ezt is nyomon követi, egészen napjainkig.

A szepesi szász grófok teljesen elszegényedett utódaként a felvidéki Toporcon (a mai szlovákiai Toporec) született fiú iskoláztatását apja nem tudta fizetni. Így került kényszerűségből az osztrák Tulln császári utásziskolájába, ahol ingyenes tanulási lehetőséget ajánlottak fel számára. Katonai pályafutása során gyalogsági, műszaki, vezérkari és lovassági képzést egyaránt kapott. A 60. császári gyalogezred hadapródja lett, majd Bécsben a magyar királyi nemesi testőrségnél, majd Felső-Ausztriában és Csehországban a 12. Nádor huszárezredben szolgált, ahol a főhadnagyságig vitte. 1843-45 között Alfred zu Windisch-Grätz altábornagy alárendeltje volt. Ekkoriban kezdett érdeklődni a magyar nyelv és irodalom iránt. Első magyarul írt levelét István öccséhez „Prága, szept. 11.-kén 1843” keltezéssel, „Édes kedves Pistikám!” megszólítással fogalmazta meg. Olvasni kezdte a magyar reformellenzék lapját, a Pesti Hírlapot, amelyet Kossuth Lajos szerkesztett. Apja halála után, 1845-ben otthagyta a katonaságot és polgári foglalkozás után nézett. A prágai egyetemen kémiát tanult Josef Rendtenbacher professzornál. Az ő házában ismerte meg Adèle Aubouin francia nevelőnőt, akit 1848 márciusában vett feleségül, s akivel hazatért Magyarországra. Mivel sem a gazdálkodáshoz, sem a pesti egyetem kémikus állásához fűzött reményei nem teljesültek, hazafias lelkesedéséből jelentkezett az akkor szerveződő magyar honvédségbe. Sok kortársához hasonlóan, ekkor változtatta meg nevében a nemesi származásra utaló y-t i-betűre, és

Ismeretlen fotós: Görgei fiával, Kornéllal Klagenfurtban (1859-60 táján)
Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár

ezt az írásmódot haláláig őrizte. Villámgyors katonai karrierje miatt „Magyar Bonaparte”-ként emlegették. Batthyány Lajos miniszterelnök megbízásából 1848 augusztusában hadianyag szállítási-gyártási tárgyalásokat folytatott Prágában és Bécsújhelyen (Wiener Neustadt). 1849.március 30-án kapta meg a főserg vezérletét, és az ellenséget a nyugati határszél felé űzte. Május 21-én tizenhét napi ostrom után visszafoglalta Buda várát, miközben Kossuth kormányzó-elnöksége alatt, Szemere Bertalan kormányában elvállalta a hadügyminiszteri tárcát is. Az osztrák császár által segítségül hívott orosz túlerővel szemben a déli magyar főserg vereséget szenvedett Temesvárnál, ezért másnap, augusztus 10-én a minisztertanács úgy döntött, hogy a magyarok az oroszok előtt tegyék le a fegyvert. Kossuth és a Szemere-kormány minisztereinek többsége lemondott és átadta a hatalmat Görgeinek, aki augusztus 11-12-én diktatori hatalommal rendelkezett, augusztus 13-án pedig letette a fegyvert. Példáját követte a többi magyar hadtest is. A menekülő Kossuth 1849 szeptemberében már török felségterületen, Vidinben írta meg nyílt levelét, amelyben – saját szerepét mentendő – egyszemélyben Görgeit tette felelőssé minde-

nért. Ezt több nyelvre lefordították, így Európa-szer-
te hosszú időre befolyásolta a közvéleményt. Görgei
Klagenfurtba internálva, osztrák rendőri felügyelet
alatt élt. 1852-ben itt írta meg és adta ki németül em-
lékiratát, azonban ez még a hazai közvéleményre
sem gyakorolhatott különösebb hatást, mert megje-
lenése után rögtön betiltották. A könyvben ugyanis
nemcsak volt harcostársai egy részét, hanem a csá-
szári hadvezéreket és az osztrák politikusokat is éle-
sen bírálta. 1859-60 táján egy ismeretlen klagenfurti
fotós műtermében pózolt Kornél fiával az ölében az
ovális képhez. A hatvanas években megpróbált kap-
csolatot építeni a magyar politikai élet fő alakjaival.
1867-ben háttér-tanulmányokat írt *Deák* Ferenc szá-
mára a kiegyezés katonai ügyeinek tárgyalásaihoz.
A *Ferenc József* királlyá koronázását követő közke-
gyelem nyomán Görgei is hazatérhetett. Többfelé is
munkát keresett, de sehol sem tudott megmaradni
sokáig. Előbb a Lánchíd-Rt. titkára volt, de amikor
ez állami tulajdonba került, azonnal felmondtak
neki. 1868-tól rövid ideig a Magyar Kőszénbánya
és Téglagyár Rt. alkalmazta, aztán az erdélyi vasút-

Ismeretlen fotós: A kertészkedő Görgei (1890 k.)

Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár

építésben próbálkozott az alvinci (ma Vințu de Jos)
alagút készítésénél, később egy osztrák bank erdélyi
uradalmában dolgozott, de ez sem tartott egy évnél
tovább. Ekkoriban, 1870 körül készülhetett róla Carl
Bömches szász fényképész felvétele Brassóban, vala-
mint Franz *Boltesch* helybéli szász asztalos fenyőfa
ládája. Ezt a fedelén és előlapján, sötétkék alapon vi-
rágos, népies pingálás, sarkain pedig áttört vasalás
díszíti. Végül István öccse (*Görgey* István 1848/49-es
honvéd százados – *a szerk.*) ügyvédi irodájában se-
gédkezett írnokként, majd elvállalta visegrádi bir-
toka igazgatását. Az itteni villából való az óbudai
órásmester „*Johann Kerbacher in Altofen*” szignójú
szekrényórája, illetve a meissenai porcelán csésze és
alj, fehér alapon a híres kék hagyma-mintával. A ki-
állított íróasztal sógornője budapesti lakásából való
(az egykori Mária Valéria, ma Apáczai Csere János
utcából), ahol a teleket vészelte át. Egy 1890 körüli
felvételen kertész öltözetben látható, tetőtől talpig
„teljes fegyverzetben”. A képen kezében tartott szőlő-
művelő szerszámok a vitrinben sorakoznak a fotó
mellett, hogy segítsenek személyét „emberközbe”
hozni. Sógornőjével folytatott levelezéséből kiderül,
hogyan segédkezett a lekvárfőzésben, mennyire
várja a hajójárat beindulását, mert az olcsóbb, mint
a vonatozás. Más levelekben eperpalántákhoz kért
utasításokat, vagy panaszkodott, hogy a sok eső mi-
att rohad a szőlő és sok marharépa ment el tehen-
etetésre. Beszámol arról is, hogy javítani muszáj a
kerítést, és át kell rakatni a cserépkályhát. Pöstyéni
gyógyüdüléséről is írt, akárcsak bécsi, drezdai vagy
római élményeiről és a budapesti opera oratóri-
um-koncertjéről...

Többé-kevésbé híres kortársai róla készített fest-
ményei – bronz- és márványszobrait, fotóit követően
–, halotti maszkja, a halottas ágyáról *Glatter* Gyula
által készített olajvázlat és az utolsó útját dokumen-
táló *Müllner* János fotográfus képei is láthatók a ki-
állításon. A Nemzeti Múzeum körcsarnokában állt
a ravatala, koporsóját a díszlépcsőn *gróf Tisza* István
miniszterelnök és kormányának több tagja, valamint
a közélet sok más jeles alakja jelenlétében vitték le a
körútra, ahol a tumultuózus gyászmanenét követte.

A két világégés között ország-szerre sorra avattak
róla köztéri emlékszobrokat. Ezek száma – több év-
tizedes szünet után – főleg a rendszerváltást követő
átértékelés nyomán újra növekedett. A legújabbak
közül *Szok* Iván – a visegrádi Görgei-emlékműpá-
lyázatra beadott – alkotása, „Az idős Görgei Artúr”
(2016) félméteres, egész alakos bronzszobra búcsú-
tat. Polgári öltözetben, bal karján a honvéd táborno-
ki uniformissal idézi meg a hadvezér személyét, sor-
sát. *Ifj. Szlávics* László rozsdálló acél kisplasztikája
(Görgei Artúr, 2018) konstruktivistán mozgalmos,
félíg realista, félíg absztrakt. A magántulajdonból
kölszönzött mű eredetijét Visegrádon, a Városháza
udvarán, Görgei születése 200. évfordulóján, 2018 ja-
nuárjában avatták fel ünnepélyesen.

Wagner István

Böjt és húsvét

A húsvétot megelőző negyven napos nagyböjt felkészülési, bünbánati idő a keresztény világban, amit az egyes nemzetiségek saját szokásaiknak megfelelően tartottak meg. Általános volt, hogy ebben az időszakban nem, vagy heti egy-két napon, szerdán és pénteken nem fogyasztottak húst, húsos, zsíros ételeket. Az ezeket helyettesítő fogások is sok helyen hasonlóak. Néhányukról nem is tudjuk már, hogy eredetileg böjtös ételnek számított – esetleg valamelyik nemzetiségtől „kaptuk” –, hiszen akár a közétkeztetésben is tányérunkra kerülhet, mások viszont teljesen feledésbe merültek, eredeti formájukban nem fogyasztjuk.

Aki valaha megtartotta a böjtöt, bizony örömmel vágta fel a húsvéti sonkát és kalácsot, és válogatott azokból a finomságokból, ami ilyenkor náluk az asztalra került. Ez egyszerre jelképezte a bőséget, a jólétet, az együvé tartozást, az ünnep lényegét, az élet győzelmét a halál felett. Az ételekből kosárban vittek a húsvéti misére, és csak szentelés után ettek belőlük. A bárány magát Krisztust, a sonka a gazdagságot, a tojás az új életet szimbolizálja, de az egyik legfontosabb a kenyér, ami az ünnepi alkalomra kalács formájában kerül az asztalra.

Összeállításunkban szó szerint ízelítőt kínálunk nemzetiségeink böjtös és húsvéti ételeiből, hogy egymás tányéjára kacsintgatva fedezzessük fel kissé más formában elkészített saját fogásainkat, megismerhessük hagyományos ételeinket vagy akár újat tanulva idén kipróbáljuk közülük, amit megkívántunk.

Mácsík

Csík, csík, csík, / Zsíros a mácsík, / Könnyen lecsúszik. Ezt az óvodás dalt nem értjük, ha nem tudjuk, hogy a mácsík a mákos csík, azaz mákos metélt neve. A böjtben persze nem zsírt, hanem olajat csepegtettek a főtt tészta összetapadás ellen. Sok helyen kedvelt böjtös étel volt, a nagyböjt utolsó vasárnapján, péntekén, feketehéten ették, mert a mák fekete színe a Jézus halála miatti gyászt idézte az asztalra. Néhol mákos laska, tépelt tészta az alapja, a lengyelek a tészta főzőlevében kifőzték a tört mákot is, Ungvár környékén mákos plzike, azaz pálcika volt a neve. Itt a frissen gyúrt tésztát 1 cm szélesre és 20 vagy akár 40 cm hosszú csíkokra vágják, megsodorták. Száraztésztának is el lehetett tenni, vagy frissen, sós vízben kifőzve, mákkal, mézzel fogyasztották.

Hozzávalók: 20 dkg liszt, 20 dkg darált mák, 20 dkg méz, 2 db tojás,

A lisztből a tojással tésztát gyúrunk, fél órát pihentetjük, majd kinyújtjuk fél cm vastagra. A sodrófára tekerjük, és keresztben elvágjuk. Ezután tetszőleges hosszúságúra, kisujj szélesre vagdaljuk. Forrásban levő, sós vízben két perc alatt kifőzzük, leszűrjük, még forrón megszórjuk a mákkal. Fogyasztáskor mézet csorgatunk rá.

Bodog – sparhelten sült tészta

A romák kenyérlángosa böjtös módon, tehát zsír és tojás nélkül.

Tetszőleges mennyiségű krumplit héjában megfőzünk. Kihűlés után lehúzzuk a héját, megtörjük vagy krumplinyomón átnyomjuk. Annyi lisztet gyúrunk hozzá, hogy lágy, de nem túl ragadós tésztát kapjunk. Közben sózzuk, és egy kanálnyi olajat keverünk hozzá. Összegyúrjuk, vékony hengerré

formázzuk. Kis darabokat vágva, mindegyiket vékony, kerek lappá nyújtjuk. Sparhelt híján forró vaslapon vagy vasserpenyőben zsiradék nélkül mindkét oldalát megsütjük. Esetleg olajjal megkenve, sózva fogyasztjuk még melegében.

Böjtös szárma

Szerb töltött káposztát utánzó étel. A töltelékből hiányzik a tojás és a hús, helyette zsemlet, rizst vagy gabonakását göngyöltek a káposztalevelekbe, zsír helyett pedig olajjal főzték. Bors helyett a bolgárok borsfűvel, a horvátok csípős paprikával ízesítették, a románok és szerbek borsot és borsfűvet egyaránt használtak.

Hozzávalók: 30 dkg kásaféle (hántolt köles vagy hajdina, esetleg árpa), 8-10 savanyú káposztalevél, 2 fej vöröshagyma, 1 zsömlé, 4 evőkanál olaj, só, bors.

Az olajon megpirítjuk az apróra vágott vöröshagymát, összekeverjük a felvagdalt zsemlel, a kásafélével, sózzuk, borsozzuk. Betekerjük a káposztalevelekbe. A töltelékeket szorosan egymás mellé tesszük egy lábosban, felengedjük vízzel és a savanyú káposztalevével annyira, hogy éppen ellepje, és puhára főzzük. Olajon készült világos rántással és saját levével sűrítjük be.

Cibereleves/keszőce/kiszi

Mindegyik név ugyanazt a savanyításra használt levét, illetve levestípust jelenti. Erjesztett gabonalevél az alapja: a korpát nagy cserép- vagy faedényben forró vízzel bőven leöntötték. Ez aztán pár nap alatt savanyúvá erjedt. Főzéshez, leveshez a leszűrt levét használták, az üledéket pedig újra felöntötték vízzel. Mai változatát savanyú káposzta levével készíthetjük.

Hozzávalók: 2 liter víz, erjesztett gabonale vagy savanyú káposzta leve, 2-3 gerezd fokhagyma, 2 evőkanál olaj, 2 kávéskanál liszt, 1 kávéskanál őrölt paprika, babérlevél, só.

Az olajon megfuttatjuk a zúzott fokhagymát, pirospaprikát, a liszttel rántást készítünk, felengedjük vízzel. Sózzuk, felforraljuk a babérlevéllel, és savanyítjuk.

Zsur (habart gyümölcsle)

Hozzávalók: 2 marék aszalt gyümölcskeverék körtéből és szilvából (gyűjtőnéven susinkából), 3 bögre víz (szűk liter), 2,5 dl tej, 1 félmaréknyi liszt, 1 csipetnyi só.

A vízben puhára főzzük az aszalt gyümölcsdarabokat, végül behabarjuk. Böjti napokhoz illő étel a lengyel konyhán. A baranyai svábok az aszalt gyümölcsöket – Hutzel – az első böjti vasárnapon ették a farsangi fánk mellé és a böjti időszakban már fánk nélkül.

Chrenina (lengyel tormamártás)

Hozzávalók: 3 szál vastag torma, (húsvéti) sonka leve, 4 evőkanál liszt, 1 bögre (2,5 dl) tejföl, 1 bögre (2,5 dl) tej, 1 dl ecet, 2 evőkanál cukor.

A tormát megtisztítjuk, megmossuk, finom reszelőn megreszeljük. Egy lapos tálon szétterítve hagyjuk, hogy csípős ízéből veszítsen. Beleöntjük a füstölt sonka levébe, összeforraljuk. Nagy odafigyeléssel behabarjuk, újból felfőzzük. Ízesítéshez ecetet önthetünk bele és cukrozhatjuk. Húsvét vasárnapján, az ünnepi szentmise és ételszentelés utáni ünnepi asztalon ez volt az első étel.

Sóba-vízbe leves/Kódisleves

Szűkös időkben vagy böjti ételként ették a romák. A karikára vágott krumplit és vöröshagymát sóval, borszal, fűszerpaprikával ízesített vízben megfőzzük, ezzel már készen is van az egyszerű leves.

Húsvéti pászka

Hozzávalók: 1kg liszt, 6 dl tej, 4 tojássárgája, 2 dl olaj, 2 csomag élesztő, 4 kanál cukor, 1 kávéskanál só.

A liszthez hozzáadjuk a tojássárgát, az olajat, a sót, a cukrot. A tejben szép csomómentesen eldolgozzuk az élesztőt, aztán hozzáadjuk, és nagyon alaposan összegyúrjuk az egészet. Ez így még nagyon lágy lesz, úgyhogy ha már összekevertük, még adjunk hozzá lisztet, amíg a tészta már nem ragad, hanem könnyen lejön a kezünkről. A tökéletes állagú tésztát még dagasztani kell, legyen jó alaposan meggyúrva. Kb. egy óráig pihentetjük, addig megkel (legalább kétszer akkorára, mint volt). Ez után kerek tepsikbe vagy jénai tálba helyezzük, és kereszt alakban díszítjük (sokan rózsát, madár alakú tésztacsomót is tesznek a tetejére), majd lekenjük

tojásfehérjével. Közben már melegedhet a sütő. Kb. 180-200 fokon kell sütni, attól függően, hogy mekkora adagot sütünk egyszerre. Ha már szép aranybarna a teteje, akkor van készen. Ez a görögkatolikusok húsvéti kalácsa.

Böjtös palacsinta

Hozzávalók: 25 dkg búzaliszt vagy rozs-, zab- és hajdina-liszt, 5 dl víz, 2 kiskanál méz, fél dl olaj, csipet só.

A mézet feloldjuk a vízben, a liszttel és olajjal elkeverjük. Fél órát állni hagyjuk, majd kiolajozott serpenyőbe adagoljuk. Mindkét oldalát megsütjük. Híg mézzel megkenjük, és darált mákkal szórjuk meg. A Kárpát-medence északkeleti régiójában több nemzetiségnél is elterjedt fogás volt. Néhol a palacsinta tésztájába egy nagyobb almát is belereszeltek. Ha rozs-, zab- és hajdina-lisztből készült, akkor kisebbre és vastagabbra sütötték, és nem hajtották össze, hanem a felületére kenték a töltelékét. A Kárpát-medencei örmények lekvárral kenve, míg, az itteni görögök diós-mézes töltelékkel (mint a rétesnél), a ruszinok pedig mézes, diós és erdei gyümölcs lekvárral vagy reszelt almával készítették.

Babos ételek – Babpörkölt

A szárazabb több nemzetiség böjtös étrendjében is szerepel valamelyest hasonló módon elkészítve, de különböző elnevezéssel. A dunai svábok és horvátok körében a babpörkölt terjedt el, amit a szerbek pápula néven ettek, azt a svábok babcsuszpájznak hívták. A romák tört paszulyt készítettek, a szlovének maszolt babot.

Hozzávalók: 50 dkg szárazbab, 5 evőkanál olaj, 3 fej vöröshagyma 2 gerezd fokhagyma, 1 evőkanál pirospaprika, só.

A babot előző este beáztatjuk, másnap leöntjük a levét, és friss sós vízben puhára főzzük. Másik lábosban olajon kissé lepirítjuk a felvágott vöröshagymát, zúzott fokhagymát, pirospaprikát, majd felengedjük vízzel, sózzuk, és a hagymát puhára főzzük benne. Hozzáadjuk a puhára főtt babot, együtt átforraljuk, esetleg liszttel habarjuk, borszal, majoránnával vagy köménymaggal is fűszerezhetjük.

Babcsuszpájz/Pápula

A babot alaposan megmossuk, és egy napra beáztatjuk. Főzés előtt a vizét leöntjük, és újra alaposan megmossuk. Kenhetően puhára főzzük, majd a levéről leszűrjük. Szűrőn áttörjük, és ízlés szerint sózzuk. Másik edényben két evőkanál olajon egy közepes fej, felaprított vöröshagymát halványra pirítunk, meghintjük egy evőkanál őrölt pirospaprikával, hozzáadunk két gerezd pépesre zúzott fokhagymát, majd néhány evőkanál vízzel felöntjük és ezt a „rántást” elkeverjük a tört babban. Főtt burgonyát vagy metélt tésztát is ízesíthet.

Inhalt „Barátság”/„Freundschaft”

Jahrgang 26. Heft 2.

In der Aprilausgabe wird in der Rubrik JUBILÄUM in Text und in Fotos darüber berichtet, wie das 25. Jubiläum der Herausgabe der Zeitschrift BARÁTSÁG im Büro des Ombudsmanns für Minderheiten gefeiert wurde. Wir erinnern uns auch an die Schriftstellerin und Journalistin Mária Ember – sie war Mitbegründerin der Zeitschrift – mit ihren Schriften und literarischen Übersetzungen. In der Rubrik UNSER GEMEINSAMES EUROPA beginnen wir die informative Vorbereitung auf die im Herbst stattfindenden Minderheitenselbstverwaltungswahlen: zuletzt gab es vor fünf Jahren Wahlen, deshalb beantwortet der Jurist in der Rubrik „Fragen und Antworten“ unter anderem die Fragen, wer seine Stimme abgeben kann, was das Namensregister ist, wer gewählt werden kann, wie die Empfehlungszettel gesammelt werden können. Dieses Thema wird aufgrund der Fragen der Leser später noch mehrfach behandelt. Am Ende März wurde mit dem Titel JELEN/LÉT DA/SEIN das Festival der Nationalitätentheater veranstaltet, in dessen Rahmen das deutsche, slowakische, kroatische, zigeunerische, griechische, armenische, bulgarische Theater 17 Aufführungen hatten. Am Ende April wird zu Ostern die Auferstehung gefeiert: wir stellen die Festtage und die Bräuche der verschiedenen Völker vor. In der Rubrik XX. JAHRHUNDERT wird das Leben der Leitfigur des 1968er Prager Frühlings, Alexander Dubcek aufgrund eines neu entstandenen slowakischen Romans vorgestellt. In der Rubrik BÜCHER werden die neuen Volkskundebänder der slowenischen und der deutschen Nationalität in Ungarn präsentiert.

Die Zeitschrift BARÁTSÁG erscheint das nächste Mal am 15. Juni 2019.

Contents “Barátság”/“Friendship”

Vol. 26. No. 12

In our April issue we are writing about how we celebrated the 25th anniversary of the founding of BARÁTSÁG in the office of the Nationality Ombudsman in our ANNIVERSARY column and the article is illustrated with several photographs. We remember journalist and writer Mária Ember, one of the founders of our periodical with her writings and literary translations. In our SHARED EUROPE column we begin the preparations for the forthcoming nationality self-governmental elections in the fall: It's been five years since we last had such elections so we have a lawyer answering all the questions regarding who can vote, what the nationality registry is, who can be elected and how recommendations are gathered, among several other subjects. We will reflect on this topic several times upon the requests of our readers. The National Festival of Nationality Theatres took place in March, titles PRESENCE, where 17 theatrical plays were performed by the German, Slovakian, Croatian, Roma, Greek, Armenian and Bulgarian theatres. We celebrate the resurrection at the end of April at Easter and we write about the Easter customs of several nations. In our XX. CENTURY column we write about the iconic leader of the Prague Spring of 1968, Alexander Dubcek, based on a freshly published Slovakian novel. In our BOOK column we introduce new Slovenian and German ethnographic volumes.

The next issue of BARÁTSÁG comes out on the 15th of June.

Lapzártá: 2019. március 31.

A BARÁTSÁG következő száma 2019. június 15-én jelenik meg.